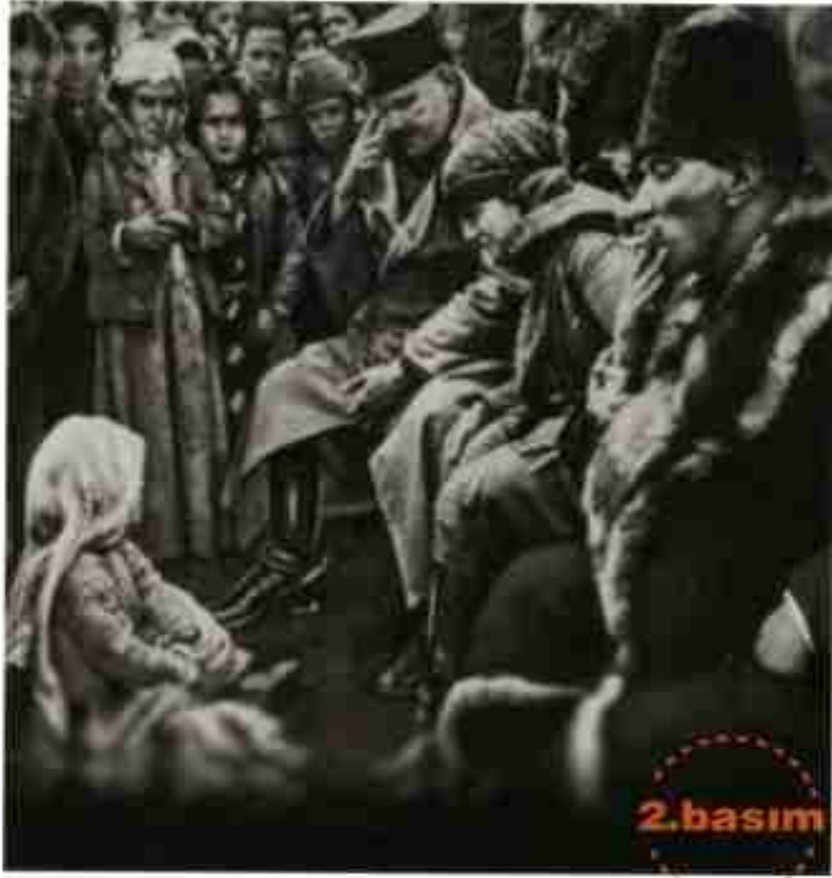

E-KİTAP ARŞİVİ

Dijital Bilgi Kaynağınız

www.e-kitaparsivi.com

ÇETİN YETKİN
-“fakat nihayet,” dedi Gazi;
BEN DE BİR İNSANIM
kutsî bir kuvvetim yoktur ki!

Witost

ISBN 975841062-8

ÇETİN YETKİN
-"fakat nihayet," dedi Gazi;
BEN DE BİR İNSANIM
Kutsi bir kuvvetim yoktur ki!

Dizgi: Otopsi Yayınları / 0212 5196848
Baskı ve cilt: Kayhan Matbaası / 0212 6123185
Kapak filmleri: Epsilon / 0212 2759175
yayın hakları©: otopsi yayınları / nuhungemisi ltd.
ISBN-975-8410-62-8
1.Basım/Eylül2004

otopsi yayınları
Nuhungemisi Kültür ve Sanat Ürünleri
Yayıncılık, Reklamcılık, Film San. Ve Tic. Ltd. Şti.'nin
Kitap Yayın Markasıdır
Salkım Söğüt sok. No:8 Keskinler İş Mrk. D:604, 605
Cağaloğlu - İstanbul, Tel: 0212 5196848 Faks: 0212 5196849
otopsiyayinevi@hotmail.com

[Yeniden Anadolu Ve Rumeli](#)
[Müdafaa-i Hukuk](#) Dergisi

Ekitabı Oluşturan:
Nirvana13

ÇETİN YETKİN:

7 Eylül 1939'da İstanbul'da doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini Türk Eğitim Derneği Ankara Koleji'nde gördü. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ni bitirdi, aynı fakültede Kamu Hukuku/Hukuk Felsefesi doktorası yaptı. Yargıçlık stajından sonra 1971-1975 yıllarında Ankara, 1975-1980 yıllarında İstanbul'da Cumhuriyet Savcılığı görevinde bulundu. 1980 yılı başında İstanbul İktisadî Ve Ticarî İlimler Akademisi'ne öğretim görevlisi olarak geçti. 1982'de Marmara Üniversitesi İktisadî Ve İdarî Bilimler Fakültesi'nde Siyaset Bilimi dalında doçent oldu. 1987'de üniversiteden ayrılarak önce Hürriyet ve sonra da Milliyet gazetelerinde gazeteci-yazar olarak çalıştı. 1991'de Akdeniz Üniversitesi'nde yeniden öğretim üyeliğine döndü ve 1992'de profesörlüğe yükseltildi. Akdeniz Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi'nde Tarih Bölümünü kurdu ve başkanlığı görevinde bulundu. Ayrıca, Atatürk İlkeleri Ve İnkılâp Tarihi Araştırma Ve Uygulama Merkezi müdürü olarak görev yaptı. Bu üniversiteden 1996'da emekli olan Yetkin, sonraki yıllarda Anadolu Üniversitesi İletişim Fakültesi, Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi ve Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde lisans, yüksek lisans ve doktora dersleri verdi. Başlıca uzmanlık alanı "Türkiye'nin Siyasal Gelişmeleri/Yaşamı" olan Yetkin, yurt içinde ve dışında çeşitli konferanslar vermiş ve seminerlere katılmış bulunuyor. Yayımlanmış 24 kitabı ve çok sayıda makalesi bulunmaktadır. 1997 yılından bu yana [Yeniden Anadolu Ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk](#) dergisinin genel yayın yönetmenliğini yapmaktadır. Cumhuriyet Savcılığı sırasında İstanbul Barosu Yönetim Kurulu'nca "görevinde gösterdiği özen ve titizlik" nedeniyle kutlanan Yetkin, Bülent Dikmener Jüri Özel Ödülü, Türkiye Gazeteciler Cemiyeti'nin inceleme dalında Birincilik Ödülü ve Truva Kültür-Sanat Ödülleri "Atatürkçülük" Ödülü sahibidir.

Çetin Yetkin'in diğer kitapları:

[Ben Bir Türküm](#), [Struma](#), [Türk Direniş ve Devrimleri](#), [Bir Savcının Not Defterinden](#), [Serbest Cumhuriyet Fırkası Olayı](#), [Karşıdevrim 1945-1950](#)

- İçindekiler
- Söze Başlarken
- O Güzelim Atlar
- Düşman Karşısında
- "Ben Kana Bakamam"
- Karşıyaka'da İzmir'in Gülü
- Her Daim İnce Bir İnsan
- Her Daim Hoşgörülü
- "Ben Yalnız Liyakat Aşığım"
- Dr. Reşit Galip
- "Ben Onları Affederim Çünkü Kalbim Vardır. Onlar Beni Affetmezler, Çünkü Kalpsizdirler."
- Atatürk'ün Çocukları
- Atatürk'ün "Ülkü"sü
- Çöllerin Yalnızlığında Tek Başına Kalmış...
- Gönlünce Yaşayamadıktan Sonra...
- "Atatürk Bizden Biridir"
- Birbirleri İçindiler
- Bir Can Dostu
- "Bir Daha Soframda Kuş Yemeği İstemiyorum"
- Yeşil Hem de! Ben Bu Rengi Taşırım Her Zaman Can Kösemde
- Bir Poker Ustası Ama...
- Ağlamak İnsana Özgüdür
- Son Birkaç Söz
- Kaynakça

**"Kanaatim o idi ki ve oldu ki,
dünyada 'İnsan' diye yaşamak
isteyenler, insan olmak niteliklerini
ve güçlerini kendilerinde görmelidirler."**

Gazi Mustafa Kemal Atatürk

SÖZE BAŞLARKEN

İlk kez Atatürk'ün Çanakkale'de ölen yabancı askerler için söylediklerini okuduğumda yüreğim titremiş, gözlerim yaşla dolmuştu. Bizlere öğretilen, kitaplardan öğrendiğim Atatürk'ten çok daha öte bir "insan" olmalıydı bu sözleri taşın kazandıran. O büyük önder, üstün asker, eşsiz devrimciden de öte bir yücelik olmalıydı bu sözlerin sahibi. Yurduna saldıran, Türk'ü bağımsız bir ulus olarak varlığını tarihe gömmeye yeltenen emperyalist güçlerin ordularının askerleri içindi bu söyledikleri. Böyle duyumsayabilmek, bu duyumsadıklarını böylesine dile getirebilmek için kişinin insanı insan yapan tüm nitelikleri benliğinde özümseyip somutlaştırması gerekiyordu. Ona hayranlığım sonsuz artmıştı.

Şöyle diyordu **Gazi Mustafa Kemal Paşa:**

**"Bu memleketin toprakları üstünde kanlarını döken İngiliz, Fransız, Avustralyalı,
Yeni Zelandalı, Hintli kahramanlar!**

Burada bir dost vatanın toprağındasınız.

Huzur ve sükûn içinde uyuyunuz.

Sizler, Mehmetçiklerle yan yana, koyun koyunasınız.

Uzak diyarlardan evlâtlarını harbe gönderen analar!

Gözyaşlarınızı dindiriniz. Evlâtlarınız, bizim bağrımızdadır. Huzur içindedirler ve huzur içinde rahat rahat uyuyacaklardır.

Onlar, bu toprakta canlarını verdikten sonra artık bizim evlâtlarımız olmuşlardır!"

Sonra düşündüm: Bu denli bağışlayıcı, ulusunun can düşmanları için bile bu denli yüreği insan sevgisi ile dopdolu, yüreği bu denli yüce ama ince duygularla yüklü bu "insan"! yalnız kahramanlıkları, inanılmaz ve sarsılmaz istenci, gerçekleştirdiği ve ulusuna çağlar atlatan devrimleri ile değil, günlük yaşamında da tanımak, çevresindeki insanlarla olan ilişkilerinin nasıl olduğunu bilmek; bağımsızlık, özgürlük, devrimler... dışında kalan konularda ve olaylarda nasıl düşünüp davrandığını anlamak gerekiyordu. Özel yaşamı ile de tanınmalıydı o.

Gerçi, kimi anılarda onun bu yönlerini belgeleyen, değinen bölümler var. Aşkları

üzerine romanlar da yazılmış. Bunlardan bazıları da çok çarpıcı ve düşündürücü. Ama ben, her şeyden önce, bunların bir arada, topluca anılması gerektiğini düşünüyordum. Bu kitabın varlık kazanmasının ilk nedeni bu.

Ne ki, Çanakkale'de askerine **"Size ölmeyi emrediyorum"** komutunu verebilen, savaş alanlarında binlerce kişiyi gözünü kırpmadan ateşe sürebilen, gerektiğinde **"...gene hakikat usulî dairesinde ifade olunacaktır. Fakat, ihtimal, bazı kafalar kesilecektir"** diyebilen, yenilgi nedir hiç tatmamış bir önderin, değil yalnız kendi şehitlerinin karşısında, düşman askerlerinin cesetleri üzerinden geçerken bile göz pınarlarından yaşlar süzülmesindeki giz, ancak onu yeri geldikçe ve değişik açılardan anlatan anı parçalarından "insan" yönünü süzüp çıkararak daha yakından tanımaya çalışmakla olanaklı olabilirdi.

Savaş, ancak bağımsızlık ve özgürlük uğruna yapılabilirdi. Ama ulusunu savaş alanlarında utkularla taçlandıran bu yenilmez komutanı, amaç bağımsızlık ve özgürlük de olsa, her başarısı aynı zamanda üzüntüye de boğuyordu:

"Birçok zaferler kazandım. Fakat bunların, en büyüğünden sonra bile her akşam, savaş anlarında ölen bütün askerleri düşünerek içimde derin bir keder duyuyorum." (1)

Atatürk'ü en iyi anlayanlardan birinin Yakup Kadri Karaosmanoğlu olduğunu sanıyorum. Atatürk - Bir Tahlil Denemesi başlığı altında yayınlanan kitabında şöyle bir bölüm bulunuyor:

"Acımak... Atatürk'te bu hassanın da ne kadar derin olduğunu belki bilmeyenler vardır. Çünkü, devlet ve millet şefliği vazifesini her şeyin üstünde tutan bu insan, âmmeye, yüreği yufka bir adam manzarasıyla görünmek istemezdi.....Her hareketi mantikî bir muhakemenin, uzun hesap ve kitapların neticesi olan ve mutlaka bir politik sebebe dayanan Mustafa Kemal, dostluk ve insanlık sahasında yalnız kalbinin sesini dinlerdi...." (2)

Bu "yufka yüreklilik" ve "kalbinin sesini dinlemek" onun üstün insan olmasının yalnızca bir yönüydü. Öncelikle bu yönünün altını çizmeğe çalıştım çevireceğiniz sayfalarda. Ulusundan bu özelliğini bilmeyenlerin onu bu yönüyle de tanıyınca daha çok seveceklerine inanıyorum.

İnsandır yalnız kendi türünden başka türleri de sevebilen, gözetip koruyan. O nedenle de kişinin bu yönü ne denli güçlü ise, o denli de "insan"dır. Atatürk'ün bu yönünün tutku boyutunda olduğunu görünce çoğunuzun şaşıracağını söyleyebilirim.

O, yalnız bir insandı da. Nasıl olmasın ki! Öyle yükseklerdeydi ki, o yüksekliklere kimse erişemezdi. Ama bu yalnızlığı yüreğinde bir sızıydı da. Sayfaları çevirdikçe onun bu yalnızlığı, ulu bir dağın eteklerinden zorlukla seçebildiğiniz doruğun gölgesi gibi düşecek üzerinize. Bu yalnızlıktan kurtulduğu anlar, ulusu ile birlikte olduğu, yurttaşlarıyla birlikte kadeh kaldırdığı, evlerine konuk olduğu, onlarla kucaklaştığı anlardı.

Şimdi onunla kucaklaşmak sırası sizde...

1 GEORGE BENNEB: "Kemal Atatürk"; Vu, 27 Şubat 1935 (Ö.ANDAÇ UĞURLU -hazırlayan-: Yabancı Gözüyle Cumhuriyet Türkiye'si,1923-1938; 2.basım, Örgün yyn., İstanbul, 2003, s.63).
2 Birikim yyn., İstanbul, 1981, s.120.

O GÜZELİM ATLAR!...

Osmanlı Devleti'nin sonu gelmek üzere olan o karanlık günlerde Mustafa Kemal Halep'te bulunuyor ve İstanbul'a gidecek. Ama tiren bileti alacak kadar bile parası yok. Tek varlığı zamanla edindiği ve yetiştirdiği atlar, kısıraklar. Tek çare, bunları satmak. Gerçi, o denli sevdiği bu hayvanlardan ayrılmak da güç geliyor ona. Ama satacak, para edecek başka hiçbir şeye sahip değil.

"-Salih, bu atlardan birkaçını satıp da İstanbul'a gidebilirim."

Salih (Bozok) atları satma görevini üstleniyor, fakat tek bir alıcı çıkmayacak. Subayların hiçbirinin durumu Mustafa Kemal'den başkaca değil. Halep'in hali vakti yerinde olanlarının çoğu at meraklısı ama atları alsalar, seferberlik var, ülke savaşta, ordu tüm hayvanlara el koyuyor. Tam bir çıkmaz, çaresizlik...

İşte tam da bu günlerde Dördüncü Ordu Komutanı Bahriye Nazırı Cemal Paşa, Mustafa Kemal'le Halep'te buluşacak. Cemal Paşa'nın Mustafa Kemal'e eskiden beri sevgisi ve bağlılığı var. Birçok konuda da görüş birliği içindeler. Bir ara söz dönüp dolaşıp Mustafa Kemal'in para sıkıntısı içinde olduğuna ve atlarına da geliyor:

"-Cemal Paşa, benim bazı cins at ve kısıraklarım var. Bunları satmak ihtiyacındayım; isteklisi çıkmadı. Siz buranın eski komutanısınız, bana bir yol gösterir misiniz?"

"-At ve kısıraklarınızı önce baytarlarıma muayene ettireyim."

"-Diyarbakır'da iken, Alman ve Avusturyalılar, bu atlarla kısırakların önemli bir servet olduğunu söylediler, kıymetlerinden şüphe etmiyorum, ama öyle yapınız..."

Ve Cemal Paşa, tüm at ve kısırakları iki bin altına alıyor!...

Mustafa Kemal'in İstanbul'a gelebilmesi, savaşımına başlayabilmesi çok sevdiği, yıllardır edindiği, yetiştirdiği at ve kısıraklarının sayesinde...

Dahası, Cemal Paşa, bu hayvanları sonradan beş bin altına satacak ve atların ve kısırakların değeri iki bin değil, beş bin altına diyerek aradaki üç bin altını Mustafa Kemal'e gönderecektir. Ve Gazi Mustafa Kemal Paşa da, yıllar sonra diyecektir ki:

"-Bu para, yeni girişimlerimde bana destek olmuştur. Bunu belirtmeyi görev sayarım."

(3)

Atlarından, kısıraklarından ayrılması kuşkusuz onu çok üzmüştü. Çünkü atları o kadar çok seviyordu ki... Bir tutku idi at sevgisi onda. Onları okşarken elleri sevgi ile titrer gözleri parlardı. Onlarla konuşurdu da. Ve bu sevgi karşılıklıydı. Seyislerine huysuzluk yapan atlar onu karşılarında görünce hemen terslenmeyi keserlerdi. (4)

Nerdeyse çocukları sevdiğince severdi atlarını... Ankara'da Çiftlik'deki taylarından biri ruam hastalığına yakalanıp da öldürülmesi gerektiğinde, ellerine lastik eldivenler geçirerek tayı birkaç kez okşamadan öldürmelerine izin veremeyecek, hayvanı okşarken de gözyaşlarını tutamayacak ve ağzından şu sözler dökülecektir:

"-Çocuğum olmadığında hikmet ve isabet varmış. Eğer bir evlat kaybetmek felâketine uğrasaydım kalbim bu elem ve kedere dayanamazdı." (5)

Atları onun arkadaşları gibiydi de. Hem de ölümleri ona gözyaşı döktürecek denli sevdiği arkadaşlar...

"-Bir arkadaş daha bizi terk ediyor bugün Sabiha..." dediğinde acı içinde, Sabiha Gökçen birden irkilecek, o günlerde Gazi Paşa'nın yakınları arasında ölümcül bir hastalığa yakalanmış kim var diye belleğini zorlayacak, çıkaramayınca da Gazi böylesine üzgün olduğuna göre ölümüne yandığı bu arkadaşının bilmediği ama mutlaka çok sevdiği biri olduğunu düşünürken içeriye Gazi'nin tabancasını elinde tutarak giren bir dosta onun:

"-Durumu nasıl? Hiç umut yok mu?" diye sorması karşısında şaşkınlığı daha artacaktı.

"-Maalesef Paşam! Yok... Herkes elinden geleni yaptı. Böyle daha fazla acı çekmesine müsaade etmeseniz iyi olur... Bir şey daha söylemek isterim... Gözleri sanki sizi arar gibi..."

"-Arar, arar ya... Atlar insanlardan daha hassas, daha vefakâr ve daha çıkar düşüncesinden uzaktırlar. Bunca yıl bana hizmet etti, bana yoldaşlık etti. O benim kokuma, ben onun kokusuna alıştık. Birbirimizin huyunu da iyi öğrendik. Yazık oldu hayvanıma..."

Evet, o çok sevdiği atlarından biri hastalanmıştı, umar da yoktu, vurulması gerekiyordu acısını dindirmek için. Ona karşı bu son görevi de sahibi yapmalıydı.

Silahını aldı, ahıra doğru yürüdü. Hayvanın ağzından köpükler saçılıyor, karnı acı içinde kasılıp duruyordu.

Gazi, eğildi, mendili ile köpüklerini sildi, yelesini okşadı atının.

"-Oğlum, oğlum! Şimdi bütün acıların denecek!..."

Öptü onu birkaç kez.

"-Sen mi beni arayacaksın, yoksa ben mi seni?"

Doğruldu, silahını hayvanın tam altına doğrulttu. Parmağı tetikte. Ama öyle kalakaldı. Bir yontu gibi. Ve birden gözlerinden yaşlar boşandı. Yağmur yağarcasına.

"-Alın! Alın! Götürün hayvanı buradan! Çok uzaklara götürün. Acı çektirmeden ölmesini temin edin. Gerekirse iğne yaptırın. Uyutun, öyle vurun! Ben düşmanlarımı bile böyle vuramamışım! Bana bunu yaptırmayın..."

Gazi, uzunca bir süre ata binemeyecekti.. (6)

Ve günlerden bir gün Çankaya'dayız, sofrasında konukları bulunduğu o gecelerden birinde Gazi yaverlerine buyuruyor:

"-İki gün önce bizim atlardan biri doğurdu. Alıp onları buraya getiriniz."

Konuklar, herkes şaşkın. Salona at getirilir mi hiç? Yaver, duraksıyor.

Gazi'nin,

"-Sevelim, görelim, okşayalım." sözleri şaşkınlığa, duraksamaya bir son veriyor.

Çok geçmeden tay ve annesi Yıldız, bakıcıları Kerim'in yedeğinde şeref salonunda. Salonda ayakları kaymasın diye geçecekleri ve duracakları yerlere halılar, kilimler serilmiş. Gazi, onları ayrı ayrı sevmekte ve eliyle kesme şeker yedirmekte... (7)

Dipnotlar

3 GAZİ MUSTAFA KEMAL ATATÜRK: Atatürk'ün Anıları, 1917-1919; kaleme alanlar: Falih Rıfkı [Atay], Mahmut [Soydan]; sadeleştiren: İsmet Bozdağ, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1982, s.33-36.

4 SABİHA GÖKÇEN: Atatürk'le Bir Ömür, anılan kaleme alan: Oktay Verel, 3.basım, Altın Kitaplar, İstanbul, 2000, s.46.

5 C.GRANDA: Atatürk'ün Uşağı İdim; yayına hazırlayan: Turhan Gürkan, Hürriyet yyn., İstanbul, 1973, s.224.

6 S.GÖKÇEN: s.69-70.

7 C.GRANDA: s.224-225.

DÜŞMAN KARŞISINDA

30 Ağustos utkusunun ertesi sabahının erken saatlerinde Mustafa Kemal Paşa savaş alanını geziyordu.

Binlerce Yunan askerinin cesetleri atların, topçu hayvanlarının ölüleriyle yan yana, üst üste... Tüylür ürperten korkunç bir görüntü... Başkomutanın utku sevinci gölgeleniyor, içindeki acı yüzüne, bakışlarına yansıyor.

"-İnsanlığı utandıracak bir görüntü bu. Ama vatanımızı savunmak bizi zorladı buna."

Bakışları biraz ilerde yere düşmüş bir Yunan bayrağına iliştiğinde ise dudaklarından şu sözlükler dökülecek:

"-Bayrak bağımsızlık simgesidir. Düşmanın da olsa saygı göstermek gerek. Bayrağı yerden kaldırıp topun üzerine koyun!" (8)

Şimdi de düşmanın elinden kurtarılan İzmir'deyiz. Karşıyaka'da başkomutanın kalması için, yakınları Yunanlılar'ın elinde tutsak olan bir baba oğul, evlerini hazırlamışlar. Bu evde Yunan komutanları ve hatta Kral Konstantin de kalmış. Yunan Kralı, eve, merdivenlere ayakları altına serilen Türk bayrağını çiğneyerek girmiş. Acılı baba oğulun, İzmir halkının içine işlemiş bu aşağılanma. Bu kere bir Yunan bayrağı aynı merdivenlere serili duruyor. Öc alınacak, şimdi sıra Mustafa Kemal Paşa'nın Yunan bayrağını çiğneyerek eve girmesinde:

"-Lütfedin, bu karşılıkla bu lekeyi silin!..."

Ne ki, Paşa'nın tepkisi hiç de bekledikleri gibi değil:

"-O, geçmişse hata etmiş; bir milletin onuru olan bayrak çiğnenmez, ben onun hatasını tekrar etmem. Bayrağı kaldırın yerden"

Yunan'ı denize dökmüştü ama düşmanın onurunun ayaklar altına alınmasına izin veremezdi. 9

Nasıl ki, Yunan komutanı Trikopsis tutsak edildiği günlerde, Paşa'nın hizmetinde bulunan Bekir Çavuş, karargahtaki çoban köpeklerinden birinin adını Trikopsis koyduğunda buna izin vermemiş ve köpeğin adını, Bekir Çavuş'u kırmak pahasına da olsa onu zorlayarak değiştirmişse... (10)

Öteki Yunan komutanları ile birlikte tutsak edildiğinde, "İntihar etmeliydim" diyen Trikopsis'i avutan, acısını dindirmeğe çalışan da oydu:

"-Vicdanınıza karşı vazifenizi yaptığınıza kani iseniz müsterih olabilirsiniz. En büyük kumandanların bile esir oldukları tarihlerde yazılıdır. Meselâ size Napolyon'u

gösterebilirim."

Sonra İsmet Paşa'ya dönerek:

"-Kumandanlar yorgundur. İstirahatlarını temin buyurursunuz." demekle de kalmamış, tek tek ellerini sıkarken ayrıca:

"-Bizim misafirlerimsiniz, her suretle emin ve müsterih olabilirsiniz. Bir arzunuz olursa bize bildiriniz." diyerek gönüllerini almıştı. (11)

Bu yücelik yalnızca düşman komutanları için de değildi. Sıradan tutsaklar da onun kanatları altındaydılar. Öylesine ki, Çankaya'da köşkün bahçesinden küfürlerle karışık bir bağırta yükselince pencereye gidip dışarıya baktığında büyük bir kızgınlıkla ağzından şu sözler dökülecekti:

"-Bak, bak... Bu bunak adam ne yapıyor! Yahu hiç insan dövülür mü? Bu ne hamakat!... Çabuk koş, mani ol ve oradaki adamları köşke getir..."

Gazi'nin yüzü hiddetinden kıpkırmızı olmuştu.

Kimi Yunan tutsakları Ankara'da yapı ve tarım işlerinde çalıştırılıyordu. Bir bölümü de Çankaya'daki köşkün bahçesinde.

Hasan Rıza Soyak koşarak bahçeye inecekti. Olay şuymuş: Ülkelerine geri gönderilecek olan bu tutsaklardan kimileri, Gazi'nin sigaralarından çalmışlarmış. O yaşlı subay da bunların bohçalarını kontrol ederken sigaraları yakalamış. Hırsızları dövüyor. Ama anlaşılan köşkün adamlarından biri onlara acıyarak sigaraları onlara vermiş olmalı.

Hasan Rıza Soyak, tutsakları yanına alıp köşke götürdüğünde Gazi de aşağı inmiş bulunuyordu. Tutsaklardan biri onu görünce korkudan düşüp bayılacaktı. Gazi, hemen su ve kolonya getirterek tutsağın ayıltılmasını buyuracak, içerden getirttiği kendi sigara paketlerini onlara dağıtacak, bu kötü davranıştan üzüldüğünü söyleyecek, onlara para verecek ve iyi yolculuklar dileyecekti.

Tutsaklar köşkten ayrılırlarken minnet gözyaşları içindeydiler.

O yaşlı subay ise, artık köşkte barındırılmayarak kıtasına geri gönderilecekti. (12)

Gazi'nin yüreği düşmanının kanlar içinde resmedilmesine bile katlanamıyordu. Eski bir dostu ona armağan olarak gönderdiği bir tabloyu gördüğünde birdenbire yüzü karışacak, kızgınlıkla bağıracaktı:

"-Kapatın, kaldırın şunu!... Ne iğrenç manzara... Gönderenin şaşarım akli perişanına, ahmak..."

Tabloda görünen şöyle: Yerde bir Yunan Efzun askeri sırt üst yatmış, bir Osmanlı askeri ayağı ile onun göğsüne basmış, süngüsünü saplamış, süngünün saplandığı yerden kanlar akıyor. (13)

Ve yıl, 1930.

Mustafa Kemal Paşa'nın denize döktüğü, Anadolu'da binlerce vatandaşını savaş alanlarında yitiren, ama Türk halkına her türlü zulmü reva gören, yaşlı, kadın çocuk demeden insanları hunharca öldüren, kadınların kızların ırzına geçen o Yunanlılar'ın başbakanı Venizelos, Nobel Barış Ödülü Komitesi'ne bu ödülün Gazi Mustafa Kemal Paşa'ya verilmesi için başvuracak. (14)

Venizelos, Mustafa Kemal Paşa'nın 1922 yazında General Townshend ile son görüşmesinde, kolundaki saati çıkararak ona verdiğinde,

"-Bu saati bana Anafartalar'da bir Türk askeri, ölen bir İngiliz subayının kolundan çıkardığını söyleyerek verdi. Saatin arkasında subayın adı yazılı. Bu subayın ailesini arattım, bulamadım, İngiltere'ye döndüğünüzde ailesini bulur, saati verirseniz çok memnun olurum." dediğini (15) bilseydi acaba yalnızca Nobel Barış Ödülü'ne aday göstermekle yetinir miydi dersiniz?

Dipnotlar

8 HASAN RIZA SOYAK: Atatürk'ten Hatıralar; Yapı Kredi Bankası yyn., İstanbul, 1873, C.I, s.135-136.

9 H.R.SOYAK: I, s.136; SAİD ARİF TERZİOĞLU: Yazılmayan Yönleriyle Atatürk; Ak Kitabevi, İstanbul, 1963, s.33-34; RUŞEN EŞREF ÜNAYDIN: Atatürk'ü Özleyiş; Yenigün Haber Ajansı Basın Ve Yayın A.Ş., İstanbul, 1999, II, s.122.

10 İZZET ASLAN: Atatürk Silifke'de; Ankara, 1969, s.91-92.

11 SALİH BOZOK: Yaveri Atatürk'ü Anlatıyor; yayına hazırlayan: Can Dünder, 5.basım, Doğan Kitapçılık yyn., İstanbul, 2003, s.86; R.E.ÜNAYDIN: II, s.45.

12 H.R.SOYAK: I, s.32-33.

13 Aynı yerde; I, s.28-29.

14 Venizelos'un bu başvurusunun metni için bkz. ŞERAFETTİN TURAN: Mustafa Kemal Atatürk - Kendine Özgü Bir Yaşam Ve Kişilik; Bilgi Yayınevi, Ankara, 2004, s.687-688.

15 MEHMET ÖNDER: Atatürk Konya'da; Atatürk Kültür, Dil Ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi yyn., Ankara, 1989, s.22.

"BEN KANA BAKAMAM"

"-Aman, çabuk gidin söyleyin; şu kuzuyu kesmesinler!"

Mustafa Kemal Paşa'nın buyruğu üzerine Ruşen Eşref aşağıya bahçeye koştu, fakat yetişememişti. Düşmanı denize döken, İzmir'i özgürlüğüne kavuşturan Mustafa Kemal Paşa, uğruna İzmirli'lerin kurban ettikleri kuzuyu ölümden kurtaramamış, geç kalmıştı. O masum kuzunun kanı şimdi çiçekleri suluyordu.

Ruşen Eşref, bakışlarını çaresizlik içinde Mustafa Kemal'in kuzuyu gördüğü pencereye çevirdi. Boştu. Paşa, kuzunun boğazlanmasına dayanamamış, çekilmişti pencereden. [\(16\)](#)

Hayvanların incitilmesine, hele kurban edilmelerine hiçbir zaman katlanamamıştı. Yaşamının sonuna değin de, gittiği yerlerde hayvanların kesilmesini hep önlemeye çalışacaktı ama çoğu kere boş yere. Hele, 1923 yılında Tarsus'a gittiğinde esnaf dernekleri istasyondan kente yol boyunca arka arkaya kurban kesip durduklarında, bu kıyım karşısında elinden bir şey gelmeyen Gazi, başını hep başka yana çevirecek, kanlı görüntüleri görmemek için çabalayacaktı. Onun, kendi onuruna kesilen bu hayvanları görmemek için giderek daha çok dikkatleri çeken bu davranışı karşısında eşi Latife Hanım irkilerek:

"-Ne oluyorsunuz?" diye sormaktan kendini alamayınca, Gazi:
-"Hiç kurbanı bakamam" diyecekti.

Yaşamı savaş alanlarında kan ve ateşle yoğrulmuş, ölümü hiçe sayan, her utkusundan sonra savaş alanını gezerken şehitlerin ve düşman askerlerinin cesetlerinin üzerinden atlayan Gazi, kurban kesilmesine dayanamıyordu işte!... [\(17\)](#)

İran Şahı Rıza Pehlevi Türkiye'ye geldiğinde de birlikte çıktıkları yurt gezisinde Çanakkale yakınlarında bir askerî garnizonun temel atma töreninde Gazi, tam da kendisi konuştuğu sırada bir koyunun temele doğru yatırılarak boğazlanacağı görünce, konuşmasını birden keserek:

"-Durunuz!" diye bağıracaktı.

Gerçi, sonuçta hayvanın kesilmesini yine engelleyemeyecekti ama gözünün önünde boğazlanmasına da katlanacak değildi ya!

Konuşması bitince:

"-Şimdi yapacağınızı yapınız..." diyecek, ama başını başka yöne çevirecekti.

Şah, şaşırıp kalmıştı. Soran bakışlarla: "-Hazreti Gazi?..." diyecekti.

O ise, Şah'in sözünü keserek onun şaşkınlığını daha da arttıracaktı:

"-Ben kana bakamam. Bir tavuğun dahi boğazlanmasına tahammül edemem."

"-Fakat bu kadar çok bulunduğunuz muhabere meydanları..."

"-Ha... O başka mesele. Öyle yerlerde cesetlerin üzerinden atlayarak giderim. O, bambaşka bir iştir." [\(18\)](#)

Dipnotlar

16 R.E.ÜNAYDIN: C. II, s.109.

17 İSMAIL HABİB SEVÜK: Atatürk için; Kültür Bakanlığı yyn., Ankara, 1981, s.91.

18 H.R.SOYAK: C. I, s.29-30.

"KARŞIYAKA'DA İZMİR'İN GÜLÜ"

Köşkte o gece yine Saz Heyeti var. Atatürk'ün sevdiği şarkılar, türküler birbirini izliyor:

"Cânâ rakibi handan edersin"

"Kaçma mecburundan ey ahuyu vahşi ülfet et"

"Habgâhı yâre girdim arz için ahvalimi

Bir perişan halini gördüm unuttum halimi"

"Mani oluyor halimi takrire hicabım"

Gazi, rakısını yudumlarken sıra,

"Vardar ovası, Vardar ovası"na ve arkasından da,

"Manastırın ortasında var bir havuz,

canım havuz" türküsüne geldiğinde o da söylüyordu artık.

Coşkulu, keyif dolu bir gece.

Gazi'nin saza katılmasına ara verdiği bir anda bu kere, "**Karşıyaka'da İzmir'in gülü**" nün ezgisi doldurdu salonu. Ama onun yüzü asılmıştı birden. Susturdu sanatçıları:

"-Biz o gülü çok kokladık!..." [\(19\)](#)

Bir keresinde de evlenme konusu açılmıştı sofrada. Her zaman mutlu evliliklerden yana olmasına karşın diyecekti ki:

"-Biz de bir zamanlar marifetmiş gibi evlenmiştik. Merasimlerle evlenmeyi bir marifet saymıştık." [20](#)

Belki böyle dediğinde Azerbaycan Elçiliği'nde 4 Ocak 1923 gecesi verilen yemekte eş dosta evleneceğini açıkladığında ne denli mutlu olduğunu içi burkularak anımsıyordu:
"-Evleniyorum."

Herkes şaşkın:

"-Ciddî mi Paşam?"

"-Ciddî efendim, ciddî, kat'î ve mukarrer. Evleniyorum."

Ağaoğlu Ahmet Bey sormuştu:

"-İzmir fatihinin kalbini fetheden bu bahtiyar kim?"

"İzmirli bir kız!" [\(21\)](#)

İzmirli bu kızla, Latife Hanım'la, evleneceğinden öylesine mutluydu ki!

Evlendikten sonra da İzmir'li kızı hep övmüş, yüceltmmişti. Gelecek günler için umut doluydu gönlü. Öylesine ki, aynı yılın Mart ayının 13'ünde Adana'ya giderlerken bu evliliğe ne denli önem verdiğini açıklarken diyecekti ki:

"-Ben sadece evlenmek için evlenmek istemiyorum. Vatanımızda yeni bir aile hayatı yaratmak için önce kendim örnek olmalıyım.. ," (22)

Ama kolay mıydı Gazi Mustafa Kemal gibi bir adamın eşi, kadını olmak! Hele çok değişik bir çevreden gelen, eşini yönlendirmek sevdasına kapılan Latife Hanım için!... Onun bu tutumu evliliklerinin daha ilk günlerinde belirginleşmekte gecikmeyecekti. Gazi, aynı yurt gezisinde topu topu bir hafta sonra, Konya'dan ayrılacakları sırada, söylevini temize çekip getiren İsmail Habib'e ikramda bulunmak için Latife Hanım'a,

"-Çocuğa bir kadeh rakı getirsinler." dediğinde, kuşkusuz gerekçeler yaratarak Gazi'nin içki içmesini önlemeyi düşünen Latife Hanım'dan:

"-Geceyarısı hareket edilecek diye bütün şişeleri tirene yollamıştık." yanıtını alınca eşinin ne denli sinirlenebileceğini hiç düşünememişti Latife Hanım, bu gibi davranışlarının sonucun ne olabileceğini hiç kestiremeyecekti de. (23) Hatta iki yıl sonra yine Konya'da, Gazi, yanında Fahrettin Altay Paşa, maiyetinin ve arkadaşlarının kaldıkları Konya istasyonu yanında bulunan Bağdat Oteli'ne giderek onlarla tam tatlı bir sohbet daldığı sırada, birden kapı açılacak, içeri dalan Latife Hanım, herkesin şaşkın bakışları altında:

"-Kemal, buraya geldiğini haber aldım, evde çay hazırlatmıştım, seni almaya geldim" demekte bir sakınca görmeyecekti. Eşinin:

"-Peki hanımefendi, buyurun gidelim." derken de benzinin nasıl attığının, nasıl herkesin içinde küçük düşürüldüğü duygusu içinde olduğunun hiç ayırında olmayacaktı bile. (24)

Ya da Tokat'ta bu ilin mebusu Mustafa Bey'in evinde kaldıkları gece olanlar... Latife Hanım, sofrada sohbet daha yeni yeni koyulaşırken ille kalkıp odalarına gitmeleri için tutturmuş, Gazi bir süre eşini oyalamış, ama sonunda Latife Hanım hiddetle kalkıp yalnız başına üst kattaki odalarına koşarcasına gitmişti. Dahası, bu kere de yukarıdan tahta döşemelere ökçeleriyle indirdiği darbelerin sesi gelip durmuştu. Ta yorgun düşüp de gücü tükenene değin!...,

Gazi'nin tepkisi ise şu sözlerinde somutlaşacaktı:

"-Hayatımda yaptığım hatalardan biri evlenmektir." (25)

Oysa, Mustafa Kemal'in önceleri evlilik üzerine hiç de olumsuz düşünceleri yoktu. Örneğin, 1913 yılının Temmuz'unda arkadaşı Fuat Bulca'nın evlenmesi nedeniyle ona yazdığı mektubunda diyordu ki:

"Yaşam kısadır. Bunu kutlamak ve taçlandırmak için insanların genellikle akla yakın gördükleri yol evliliğdir.....İnkâr edilemeyecek bir gerçektir ki insanlar ve yaşam kadınsız olamaz. Evliler, yaşamın çok gerekli bir davranışına uymuş, tüm düşünce ve umutlarını bir amaç, bir düzen ve bir hedefe yönlendirebilecek akılcılığı göstermiş olur....." (26)

Ama, mektupta bir tümce daha var:

"...talih, karı ve kocanın ruh ve kalplerine uyum versin".

Talih, bu uyumu ondan esirgeyivermişti işte.

Latife Hanım, yaşamını birleştirdiği adamın, o kadar çok sevdiği anasının bile uyarılarına katlanamayacak bir kişilikte olduğunu bilmeliydi. Onun 10 Nisan 1926'da Hâkimiyet-i Milliye gazetesinde yayınlanmaya başlayan anılarında yer alan şu satırları okuduğunda Latife Hanım acaba nasıl bir duyguya kapılmıştır? Kim bilebilir?

"Çocukluğumdan beri bir tabiatım vardır, oturduğum evde ne ana, ne kızkardeş, ne ahabpla bulunmaktan hoşlanmam. Ben, yalnız ve bağımsız olmayı, çocukluktan kurtulduğum günlerden başlayarak daima tercih etmiş ve sürekli olarak öyle yaşamışımdır. Tuhaf bir halim daha var: Ne ana -babam çok erken ölmüş-, ne kardeş, ne de en yakın akrabamın, kendi tutum ve düşüncelerine göre, bana şu veya bu tavsiye ve nasihatta bulunmasına tahammülüm yoktu. Aile arasında yaşayanlar pekâlâ bilirler ki, sağdan soldan, pek saf ve samimî uyarmalardan yakalarını kurtaramazlar. Bu durum karşısında, iki davranıştan birini seçmek zorunludur; ya başeğmek, ya da uyarı ve öğütleri hiçe saymak... Bence ikisi de doğru değildir. Başeğmek nasıl olur? En aşağı benimle yirmi, yirmi beş yaş farkı olan anamızın uyarılarına başeğmek, geçmiş zamana dönmek değil midir? Başkaldırmak, faziletine, iyi niyetine, yüksek kadınlığına inandığım anamın kalbini, görüşlerini altüst etmektir. Bunu da doğru bulmam." (17)

Latife Hanım, Gazi'yi anlayamamıştı hiç. Çankaya'da görüşlerine değer verdiği komşuları Velet Çelebi'nin;

"-Kızım! Sen bir kocayla değil, bir kaplanla evlendin. Kaplana gem vurulmaz..." uyarısını (28) hep göz ardı etmişti.

Salih Bozok'a İzmir'den mektup yazarak Gazi'nin kendisini bağışlaması için aracılık etmesini istediğinde artık çok geçti:

"Salih Bey, bundan üç yıl önce bana karşı babalık vazifesini ifa edeceğini babama vaat etmiştin. O şimdi Avrupa'da, işlerine mani olmamak için, burada olduğumu haber bile veremedim. Artık bir teessür yığını gibi her tesadüf ettiği koltuğa çöken bir annem ve ihtiyar halinde benim yüzümden fena bir muameleye duçar olmuş olan bir büyükannem var. Öksüzüm. Kimsem yok. Onun için ikinci babalık vazifesini deruhte eden ve sözünün eri olan Salih Bey'e yazıyorum. Git Paşa ile görüş. Ben kocamdan eminim. Çünkü kadirşinastır. Yüksek ruhludur. İnsandır. Aramızdaki gerginliğe nihayet vermesini, güzel bir mazinin vereceği kuvvetle rica et. Ben kendisine yazdığım mektupta seni refikanla göndermesini rica ettim. Bir haftadır uykusuz, gıdasız, idama mahkumum. Esbabı [nedeni] çocukluk. Halbuki çocuklar bu ağır cezadan muaftr." (29)

Ama kendisiydi o duygulu, ince, hoşgörülü, bağışlayıcı insanı bu kerte çileden çıkaran

Şu yazığıya bakın ki, o buyurgan, varlıklı bir aileden olmanın verdiği özgüvenle Gazi'yi kendince çekip çevirmek, yaşamını değiştirmek isteyen Latife Hanım, ayrılımalarının üzerinden çok geçmeden, hakarete uğrarım korkusuyla sokağa çıkamadığını, tanıdıklarının da kendisinden yüz çevirdiğini bildirerek ondan yurt dışında bir elçilikte kâtiplik gibi bir göreve atanmasını isteyecekti... (30)

Gazi'ye gelince, üzüntü içindeydi, "**Bağrı yanık bülbüle döndüm**" türküsünü çaldırarak

ağladığı yakın çevresi arasında söylenir olmuştu. İşte tam bu sıralarda, ailesini Selanik'ten tanıdığı sarı saçlı, mavi gözlü genç bir öğretmen kıza, Afet'e, yine İzmir'de rastlayacak, onu korumasına alacak, gönül acısı hafifleyip dağılacaktı. (31)

Ama bir kez daha evlenmeyi hiç düşünmeyecek. Gönü kırılmıştı bir kere.

Köşk'te çalışanlar evlendiklerinde onlara para yardımı yapardı. Bir gelenektir bu. Memurlardan Suat Dinçmen evlendiğinde bu gelenek bozulacaktı. Çünkü Dinçmen ikinci kez evleniyordu:

"-Ben, ikinci defa evlenen enayiye para vermem!" (32)

Bu sözlerinde ikinci bir evlilik yapmayı us dışı bulmasında kendi mutsuz evliliğinin etkisini görmemek olanaksızdı.

Ve, yıllar önce Fuat Bulca'ya yazdığı o mektuptaki şu satırlarda evlenmekten kaçınanlardan söz ederken kendi geleceğini öngörmüş değil miydi?

"Bu genel kurala uymayanlar çok azdır. Bunlar da ana kuralın kötülüğünden değil, tam tersi, bu güzel kurala uymaktan kendilerini önleyen nedenlerin tutsakları olduklarından, belki evlenmekten korktuklarından çok, karayazılı olanlardır."

Dipnotlar

- 19 SADİ YAVER ATAMAN, Atatürk Ve Türk Musikisi; Kültür Bakanlığı yın., Ankara, 1991, s.70. 20CGRANDA,s.II5. 21 İH.SEVÜK: s.20. 22 a.y.,s.29.
- 23 a.y.,s.35.
- 24 FAHRETTİN ALTAY: 10 Yıl Savaş (1912-1922) Ve Sonrası; İnsel yın., İstanbul, 1970, s. 389.
- 25 ŞEVKET SÜREYYA AYDEMİR: Tek Adam - Mustafa Kemal, CM: 1922-1938; 2.basım, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1966, s.487-488.
- 26 SADİ BORAK: Öyküleriyle Atatürk'ün Özel Mektupları; Çağdaş yın., İstanbul 1980,5.44.
- 27 Atatürk'ün Anıları, 1917-1919; s.36
- 28 Ş.S.AYDEMİR: C.III, s.487.
- 29 S.BOZOK:s.II0.
- 30 F.ALTAY: s. 403.
- 31 a.y.,s.389-390.
- 32 HALDUN DERİN: Çankaya Özel Kalemni Anımsarken, 1933-1951; Tarih Vakfı Yurt yın., İstanbul, 1995,; s. 88.

HER DAİM İNCE BİR İNSAN

Gazi, Cepheden tirele Ankara'ya dönerken geceyi Beylik Köprü istasyonunda, kompartımda geçirmişti. Soğuk bir geceydi, üşümüştü ve yorgunluğunu üzerinden atamamıştı bir türlü. Sabahleyin yüzünden belli oluyordu yorgunluğu.

"-Uyuyamadım. Yastık, battaniye koymamışlar. Koluma dayanayım dedim, olmadı... Setremi yastık yapayım dedim, üşüdüm. Velhasıl uyumak kabil olmadı."

Yahya Galip, üzgün:

"-Peki ama Paşam, niçin haber vermediniz?"

"-Hepsi benim kadar uykusuzdur, yorgundur; etrafı telaşa vermek, rahatsız etmek istemedim." (33)

Aradan yıllar geçmiş, Cumhuriyet'in Çankaya'sındaki eski köşkteyiz. O gece Falih Rıfkı yorgun. Sofradan kalkıp hemen oracıkta bir yere uzanmak istiyor. Yemek odasını bilardo salonuna bağlayan holde kapının yanına konulmuş olan kanepede biraz kestirmek için en uygun yer. O da, öyle yapacak. Ama el yıkanacak yer de üzerine uzandığı kanepenin tam karşısına gelen merdivenin sahanlığında. Falih Rıfkı, henüz uzanmış, fakat daha uykuya dalamamış iken Gazi Mustafa Kemal Paşa, ellerini yıkamak üzere hole girecek ve Falih Rıfkı'nın kanepede uzanıp uyumakta olduğunu görecektir. Falih Rıfkı, toparlanıp ayağa kalkmaya vakit bulamamış durumda. Ne yapsın? En iyisi, hiç renk vermeyerek uyuyormuş gibi davranması. Ama göz kapaklarının aralığından Gazi'ye bakmadan da edemiyor. Gazi'nin onu uyandırmamak için ayaklarının ucuna basarak yavaşça merdiveni çıktığını yaşamı boyunca hep gözleri yaşararak anımsayacak. (34)

Yine Çankaya'dayız. Gazi'nin sofrasına ilk kez konuk olan bir genç, bu onurun verdiği mutluluk ve coşkuyla içkiyi fazlaca kaçırmış durumda. İçki ona dokunmuş da. Sofradan kalkmaya olanak bulamadan kusacak. Utanç ve eziklik içinde. Onu bu utanç ve ezikliğinden yine Gazi kurtaracak ve birkaç gece daha sofrasında konuk olarak ağırlayacak. (35) Başka konuklar ise zaman zaman uygun olmayan davranışlarda bulduklarında ve sonradan kendilerini bağışlatmak istediklerinde onlara Gazi'nin "Bir şey mi oldu? Ben hatırlamıyorum ki..." dediği sıkça rastlanan olaylardan. (36)

Halkın arasına karıştığı gecelerden birinde Boğaziçi'ndeyiz şimdi de. Halk, Atatürk'ün kendilerine seslenmesini, konuşma yapmasını istiyor ısrarla. Kıramıyor onları. Ama tam konuşurken yaşlıca bir kişi elindeki bardağı düşürünce bir şangırtı kopacak. Herkes başını bu münasebetsiz adama çevirmiş. Adamcağız neredeyse utançtan ölmek üzere. Korkunç bir sessizlik. Derken bir şangırtı daha. Bu kere elindeki kadehi yere bırakan Atatürk! Doğal olarak tüm halkın bakışları bu kez Atatürk'e çevrilecek. Bu inceliğinin karşılığı ise halkın onun bu davranışını çılgınca alkışlaması. (37)

Uşığı Cemal Efendi'ye kulak vermenin tam yeri: "-Koltukları düzelt... Emrini verdi.

Benim yaptığım da bundan başka bir şey miydi sanki? Koltuklardan birini sert bir hareketle ittim. Sanki 'Bu mudur yapacağım iş' gibilerden. Bendeki aptallığa, cehalete bak. Koskoca Cumhurbaşkanı'nın karşısında olduğumu unutmuşum bile...

Yerler yeni cilalı... Koltuk gitti, gitti, hızla bir başka koltuğa çarptı... Fakat Atatürk ne hikmetse kızmadı. Bu halimi hoş gördü. Yumuşak bir sesle bu kez:

-Git fıskiye kısı, çok akıyor... dedi.

Bahçeye fırladım. Havuzun fıskiyesini kısıp geri geldim.

Tekrar işime başlamıştım ki, Atatürk'ün sesi kulaklarımda çınladı:

-Böyle az akar. Taşkın olmazsa daha iyi değil mi? dedi.

Utancımın yerin dibine geçecek gibi oldum. Yüzüm kıpkırmızı yanıyordu. Ne yapmıştım ben? Hata ettiğimi anlamıştım. Fakat iş işten çoktan geçmişti. Ve Atatürk, yorgunluğun ve sinirliliğin getirdiği taşkın hareketimi, havuzun fıskiyesi örneğiyle yüzüme vurmuştu. Bir uşağa, taşkın hareketlerden kaçınmasını, nazik bir dille hatırlatmıştı." [38](#)

O, lise sınavına giren çocuk yaştaki bir öğrenciye bile "zat-ı âliniz" ve "siz" diyen [\(39\)](#) bir "insan". Kimsenin kalbini kırmak, kimseyi incitmek istemezdi. Öylesine ki, işe yaramayan, tersine işleri karıştıran hizmetçisini kalbini kırmadan, onu kendisine getiren Sabiha Gökçen'e nasıl geri göndereceğini de düşünüp duracak ve sonunda ona diyecekti ki:

"-Ayşe kadın, Gökçen Hanım'dan mektup geldi, sensiz yapamayacağını yazıyor, yanına dönmeni istiyor, ne yapacağız şimdi?"

Ayşe Kadın'ın verdiği yanıt rahatlatıyordu Gazi'yi: "-Bilirdim ben, bilirdim bensiz yapamayacağını, ama senin hatırını kırmak istemedim de geldim, iznin varsa varayım bari, yazık olur kızıma!" [\(40\)](#)

Onun bu özelliği nedeniyle ki, Atatürk'le görüşen Yunanlı gazeteci Yorgi Peşmezoglu, 17 Şubat 1937 günlü Proia gazetesinde şöyle yazmış bulunuyor:

"Bütün hareketleri ile sizinle onu ayıran rütbe farkı ve mesafesini gözetmenizden memnun olmadığı intibasını veriyordu." [\(41\)](#)

O, savaşın en sıcak günlerinde bile böyleydi. Örneğin, İsmail Habib, Paşa ile taşralı genç bir gazeteci olduğu sıralarda, Büyük Taaruz öncesinde, 1922 Temmuz'unun 2'sinde bir pazar günü tanışmıştı. Başkomutan:

"-Tam üçte söz vermiştim ama biraz beklettim." diyerek ve ayağa kalkarak karşılaşmıştı İsmail Habib'i.

"...kuytu bir memleket gazetesi muharririne, bir iki saat baş başa yanında bıraktığı halde ona kendi küçüklüğünü hatırlatmayacak ve hatta unutturacak kadar kıymet verir bir görünüşü" vardı o gün de. (42)

Onunla tanışan, birlikte olan özellikle alt düzeyde görevlerde bulunanlar, hep aynı duyguya kapılıyorlardı. 1925 yılının Eylül ayında Gazi'yi basit bir soğuk algınlığı nedeniyle muayene eden Dr.Kâzım Arar da bunlardan biriydi. Yıllar sonra bu gerçeği şu sözlerle dile getirecektir:

"Şunu itiraf edeyim ki, kendisinin nezaketine ve benim vaziyetimde bir memura ve bir tabibe karşı gösterdiği mütevaziane iltifata hayran ve müteşekkir olmaktan kendimi alamadım. Ne büyük ve asil bir ruha sahip olduğu ilk bakışta görülüyordu." (43)

Ölüm döşeğinde yatarken de hep aynı incelik, hep o kalp kırmamak kaygısı... Bitkin yattığı yatağından artık odadan çıkmak üzere olan Başbakan Celal Bayar'a sesleniyor:

"-Celal Bey, geçen defa Mim Kemal Bey suyu alırken benim canım yandı, ne yapsak acaba?"

"-İzin verirseniz bu defa Mehmet Kâmil Bey alsın."

"-Ya, öyle mi yapalım, iyi olur."

Ama Celal Bayar tam kapıdan çıkacakken Atatürk ona şöyle diyecek:

"-Vazgeç, yine Mim Kemal Bey alsın, gönlü kalmasın." (44)

Biz yine Çankaya akşamlarına dönelim. Selahattin Pınar, son bestesini seslendiriyor:

**"Gel, gel, gel... Gel gitme kadın
Ruhumu hicranına yakma, hicranına yakma
İnlet beni, öldür beni, ağyara bırakma
Karşında esirim, bana düşman gibi bakma
Düşman gibi bakma**

Gazi'nin şarkıyı çok beğendiği hararetle alkışlamasından belli. Ama, bakın ne diyecek:

"-Selahattin Bey, şarkınız gerçekten çok güzel. Ama bir şeye itiraz edeceğiz... Şu 'kadın' kelimesi... Biraz kalın düşmüyor mu? Onun yerine, meselâ kadının inceliğini, nezaketini daha iyi anlatacak bir kelime koysanız, olmaz mı?" (45)

Gazi'nin kadına verdiği bu önem ve duyduğu saygı ise onun bu inceliğinin ayrı bir yönü.

Bir de Cumhuriyet'in ilk yıllarında verilen bir baloya gidelim. Gazi'nin keskin bakışları, eşi ile hiç dans etmeyen ama hep başka kadınları dansa kaldıran bir milletvekilinde. Milletvekilinin eşi şişman mı şişman. O da utanıyor olacak bu şişman eşiyile dans etmekten. Kadıncağız öylece durup duruyor bir köşede, halinden sıkılmış olduğu belli.

Gazi "gidecek ve kadını kendisi dansa kaldıracak. Dans ederlerken Gazi'nin kadına dediklerini çevredekiler de duyuyor:

"Çok güzel dans ediyorsunuz. Üstelik, çok da hafifsiniz."

Dansın bitiminde Gazi, kadını masasına kadar da götürecek... Alışılmış, görülmüş bir şey değil!...

Bundan sonrasını o milletvekilinin eşinden dinleyelim:

"Biraz sonra, kocamı Ata'nın huzurunda gördüm:

-Eyvah, dedim, galiba azarlayacak...

Ata'nın ne söylediğini duymamıştım. O, somurtarak yanıma geldi ve önümde eğilerek beni dansa kaldırdı." (46)

Ama Mehmetçik söz konusu olduğunda inceliği sevecenliğiyle daha bir başkaydı. O Başkomutan'di, Cumhurbaşkanı'ydı, bir ulusun önderiydi ama savaş gemisinde nöbetçi deniz erinin dondurucu soğukta öylece beklediğini görünce, onu geminin salonuna çağırarak ve kendi eliyle çay verecek kadar da inceydi, sevecendi o. (47)

Dipnotlar

33 SALİH BABACAN-MEHMET TURGUT: Atatürk'ten Anılar - Özlemler"; Bilgi-Başarı yyn., İstanbul, 2004, s.26 (İSMET KÜR: Anılarla Mustafa Kemal Atatürk'ten).

34 F.R.ATAY: Çankaya....; s.486-487.

35 A-y.,s.509-510.

36 A.y.,s.510.

37 MEHMET ALİ AĞAKAY: Atatürk'ten 20 Anı; TDK yyn., Ankara, 1981, s.10.

38 C.GRANDA: s.166-167.

39 İLHAN E. POSTACIOĞLU: Atatürk Önünde Tarih Bakaloryası; Atatürk Devrimleri Araştırma Ens. yyn., İstanbul, 1979, s.24-25.

40 M.A.AĞAKAY: s.16-18.

41 Ö.ANDAÇ UĞURLU -hazırlayan-: Yabana Gözüyle Cumhuriyet Türkiye'si, 1923-1938; 2.basım, Örgün yyn., İstanbul, 2003, s.40.

42 İ.H.SEVÜK: s.13.

43 Dr.ASİM ARAR: Son Günlerinde Atatürk; Selek yyn.,İstanbul, 1958, s.9.

44 NAZMİ KAL: Atatürk'le Yaşadıklarını Anlattılar; Bilgi Yayınevi, Ankara, 2001, s.22.

45 K.ARIBURNU: ...Anılar; s.137-138.

46 N.A.BANOĞLU: s.28-30.

47 N.A.BANOĞLU: Nükte Ve....; 147.

HER DAİM HOŞGÖRÜLÜ

Adamın canı burnundan geliyordu zaten. Yaşam güçtü. Tek avuntusu kasabanın kahvehanesinde dumanını içine çekip savurduğu sigarasıydı. Ama o da bu kere zehir gibiydi, kötü de kokuyordu. Şuradan buradan ucuza bulup buluşturduğu kaçak tütünü sardığı sigara kağıdının satışını Tekel yasakladığı için o da ister istemez gazete kağıdına sarmıştı. Gazete kağıdı yanınca da tütünün tadını berbat ediyor, bir de üstelik pis pis kokuyordu. Hırsla çarptı ağzındaki sigarayı yere. Kendisine reva görülen bu zulmün sorumlusu elbetteki hükümet ve onun başındaki Gazi Mustafa Kemal Paşa idi. O bastı küfürü, sövüp saydı Gazi'ye...

Gazi'ye sövüp saymak!... Hemen tutuklanacaktı. Ama ceza davası açılabilmesi için yasa gereğince, sözlerinin hedefi Cumhurbaşkanı olduğundan onun izni gerekiyordu.

Adalet Bakanı'na gelen soruşturma evrakını bakan da Gazi'nin önüne koyacak ve vereceği izni imzalamasını isteyecekti. Ne ki, Gazi'nin sorusu karşısında şaşırıp kalacaktı:

"-Sen hiç gazete kağıdı ile sarılmış sigara içtin mi?"

"-Hayır efendim."

"-Ben içtim, o kadar berbat bir şeydir ki... Adam haklı, ben de olsam aynı şeyi yapardım. Takibata lüzum yok. Zavallıyı serbest bırakınız." (48)

Hoşgörü ve anlayış... Ama her zaman. O çok sevdiği köpeği Foks bir köylünün eşeğinin üzerine vararak ürküttüğünde onun elindeki sopayı köpeğine savurduğunda da. Uşağı köylüye çıkışmıştı köpeğin Gazi'nin olduğunu söyleyerek ve nasıl olur da onu hırpalamaya kalkıştırdı! Fakat, dik başlı köylü:

"-O Gazi'nin köpeğiyseniz bu da benim eşeğim. Gazi bir köpek daha bulur ama, ben bir eşek daha alamam." diyecekti. Arkadan gelen Gazi, bu tartışmayı duymuş ve sormuştu:

"-Ne oluyor orada?"

Uşağı Cemal Efendi, onun kızacağını sanarak olayı anlatınca Gazi'nin tepkisi:

"-Köylü doğru söylemiş. Gerçekten de öyle. Bir daha nerden eşek bulacak?" olacaktı. (49)

Ya da Silifke'deki çiftlikte aşçı yamağı, kimsenin görmediği kanısıyla, Gazi'nin çiftliği denetlerkenki davranışlarını, baston yerine elinde bir sopa ile alaya aldığında bunu gören Gazi'nin hiç ses etmeden izlemesi ve sonra da adamı ödüllendirmesi... Ayrıca ona,

"-Buralar benim değil, sizlerindir." demesi...

Ŗu rastlantıya bakın ki, aŖcı yamağının adı da Mustafa Kemal!... (50)

Armstrong'un Atatürk hakkında yazdığı kitapta birtakım asılsız ve küçültücü Ŗeylere yer vermesi üzerine hükümetin yurda sokulmasını yasakladığı kitabı Çankaya'da sofrada herkesin içinde bu bölümlerini okutan ve yasaklanmasını yanlış bulan ve "Bayağı eğlenceli bir kitap" diyen de yine o olacaktır." (51)

Yalnız bu mu? Ali Canip Yöntem'in sofrada okuduğu Ŗiirler arasında, lafın nereye gidebileceğinin ayırdına varmadan seslendirdiği,

Her zulmü, kahri boğmaya bir parça kan yeter

Ey Ŗark, uyan yeter, yeter ey Ŗark, uyan yeter dizelerinin olumsuz bir hava yarattığını düşünen Tefvik Rüştü Aras'ın,

"-PaŖam, bu Ŗiir yirmi beŖ yıl önce yazılmıŖtır." diyerek bir yanlış anlamayı önlemek istemesi karŖısında da Gazi:

"-Ne demek istiyorsunuz Beyefendi, bugün yazılmıŖ olsa ne çıkar?" diyecektir. (52)

Dipnotlar

48 H.R.SOYAK: CI, s.12.

49 C.GRANDA: s.228-229.

50 İ.ASLAN: s.102.

51 C.GRANDA: s.67-69; KILIÇ ALİ: s.97.

52 K.ARIBURNU: ...Anılar; s.20.

"BEN YALNIZ LIYAKAT AŞIĞIYIM"

"-Beyefendi buraya köpek alınmaz. Onu furgona götürmemiz gerekir. Burası insanlar içindir. Medenî olalım. Kurallara uyalım."

Gazi'ydi kondüktörden bu uyarıyı ve azarı işiten ve kendisine cezalı bilet kesilen. Yanında başyaveri Celal Bey, kimseye sezdirmeden Sirkeci'den tirene binmişler Çekmece'ye gidiyorlardı. Gazi'nin dizinin dibinde de o çok sevdiği köpeği Foks.

Gazi:

"-Tabii memur bey, haklısınız. Lütfen köpeğimi alıp götürün."

Ama efendisine delicesine bağlı olan Foks'u alıp götürmek kolay mı? Memur daha ona yönelir yönelmez, dişlerini göstererek saldırıya geçecek. Zavallı memur ne yapsın, Foks'u alamadan oradan söylene söylene uzaklaşacak. Fakat tiren istasyona varır varmaz da istasyon şefi ve polislerle birlikte geri gelecek. Polisler ve istasyon şefi ise Atatürk'ü, o memurun aksine, hemen tanıyacaklar ve özür dilemeye kalkışacaklar. Memur ise ancak şimdi kimi azarladığının, uygarlık dersi verdiğinin farkında ve ezik. Ama Atatürk, oturduğu yerden kalkacak ve gerilerde adeta saklanmaya çalışan o memurun yanına kadar gidecek:

"-Aferin memur bey! Çok yerinde bir hareket yaptınız... Cezalı bilet kesmeniz de, köpekle ilgili durumu istasyon şefine ve polise bildirmeniz de görevinize bağlılığınızı gösterir. Bize sizin gibi memurlar lâzım, Sizi kutlarım çocuğum."

Memur ödüllendirilecektir ayrıca. (53)

Gazi, öyküsünü ayrıca izleyeceğimiz bir gün de gizlice çıkmıştır Dolmabahçe Sarayı'ndan. Kendi başına gidip görmek istediği yerlerden biri de o sıralar yeni açılmış bulunan Topkapı Müzesi. Önce bir Tramvaya atlayarak Sultan Ahmet'e gidecek, oradan da müzeye. Fakat müzenin açılmasına daha zaman var. Bu kere kendisini kapıdaki görevliye tanıttacak. Müzeyi gezmek istediğini belirtecek.

"-Kim olursan ol, müze açılmadan giremezsin!"

Aldığı bu sert yanıt karşısında Atatürk bir yana ilişerek saatin 9 olmasını bekleyecektir. O saatte gelen müdür Atatürk'ü hemen içeri alacak. (54)

İşin gerçeği aranırsa, o, görevini yapan herkese hayrandı ama hemen ona boyun eğen, "Evet, efendim" diyenleri ise yanından uzaklaştıran, etkisizleştiren yapıdaydı. O denli ki, kendi savunduğu düşüncelerin tümüyle tersini öne sürenlerle tartışmaktan özel bir zevk de alırdı. Ama bir akşam bir küçük memurla tartışması, orada bulunan herkesi kaygılandırmıştı. Çünkü, Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun deyişiyle "eni konu öfkelenmişti". Artık sert ve sinirli konuşmakla da kalmıyor, elini masaya vurduğu da

oluyordu. Ama o küçük memurun Atatürk'ün bu durumuna aldıracağı yoktu hiç, inadım inat deyip duruyordu. Ama şu işe bakın, Atatürk'ü o kerte kızdıran o küçük memur topu topu birkaç ay sonra önemli ve yüksek bir göreve getirilecek ve arkasından da milletvekili olacaktır. (55)

Bu olayın geçtiği Çankaya yolu üzerinde yeni açılan ilkokulun kapısını Atatürk'ün ansızın açıp bir sınıfa girdiğinde de o sıra öğrencilerine ders anlatmakta olan öğretmenin davranışı onu mutlu edecektir. Çünkü, öğretmen, onun sınıfa girdiğini görünce, yalnızca bir işaretle çocukları ayağa kaldırmış, arkasından da sanki Atatürk orada değilmiş gibi dersine devam etmişti. Dahası, on dakika kadar ayakta öylece dersi izleyen Atatürk sınıftan çıkarken de, yine bir işaretle öğrenciler ayağa kalkmış, sonra da öğretmen onu merdivene filan geçirmeden dersini kaldığı yerden sürdürmüştü. Öğretmenin bu davranışı karşısında Atatürk'ün yanındakilere söyleyecekleri şöyle olacaktı:

"...Bu öğretmen eğer dersini bırakıp bana tazimatını arz etmek için yanıma gelseydi ve çıkarken beni merdivenlere kadar geçirse idi, öğrencileri nazarında küçülür, belki prestijini kaybederdi..." (56)

Bir başka gün, Atatürk, iki kimsesiz ve yoksul çocuğun parasız yatılı olarak bir okula yazdırılmaları ve okutulmalarını isteyen bir mektubunu Millî Eğitim Bakanı Abidin Özmen'e gönderdiğinde bakanın yanıtında, bu çocuklar Gazi'nin koruması altında oldukları için yoksul ve kimsesiz kabul edilmeleri olanaksız bulunduğundan Haydar Paşa Lisesi'ne "paralı yatılı" kayıtlarının yaptırıldığı, çocukların üçer yıllık okul ücretlerine ilişkin makbuzların da ilişkide sunulduğu belirtilecektir.

Gazi, bu durumu Başbakan İsmet Paşa'ya anlattığında o' da, bakan adına özür dilemek istediğinde, İsmet Paşa ondan şu sözleri işitecek:

"-Yok, özür dileme. Çok memnun oldum. Keşke her devlet adamı bu medenî cesarete sahip olabilse ve gösterebilse.." (57)

İşte, böyle bir devlet adamı da genel sekreteri Hikmet Bayur'du. Bayur, Gazisi'ne içtenlikle bağlıydı, onun üzerine titrerdi ama sözünü de hiç esirgeyen biri değildi. Sabahları koltuğunun altında o gün Atatürk'ün incelemesi, imzalaması gereken dosyalarla uyanmasını bekler ama odasına girdiğinde onu yormamak için de dosyaları getirmez, önce onu sorguya çekmeye başlardı:

"-Dün gece kaçta yattınız?"

"-Bir şey yediniz mi?"

"-İyi uyudunuz mu?"

Atatürk bir gün Ali Fuat Cebesoy'a yakınacaktır bu durumdan:

"-Hiç kimsenin beni sorguya çekmesine katlanamam. Fakat bu adamın karşısında bir çocuk uysallığıyla, her sabah bu sorulara uslu uslu cevap veririm. Ona kızamam, sinirlemem. Çünkü içtenlikle beni sorguya çektiğini bilirim." (58)

Ama onun yalnız bu içtenliği değildir Atatürk'ün onu tutmasının, sevmesinin nedeni. Doğru bildiğini sonuna değin savunması, eleştirilerini hiç çekinmeksizin ve hatta kimi zaman aşırılığa kaçarak dile getirmesi de Atatürk'ün gözünde ona ayrı bir yer sağlayacaktır. Örneğin, Dil Devrimi çalışmalarının sürdüğü günlerde Dolmabahçe Sarayı'nda Atatürk ve Bayur, bir konu üzerine tartışmaya başlayacaklar, tartışma gece geç vakitlere değin sürecek, herkes çekilip gidecek. Ertesi sabah, o gece Saray'da kalmış olan Kılıç Ali ve Salih Bozok uyandıklarında bir de ne görsünler! Atatürk ve Bayur, aynı masada tartışmayı sürdürüyorlar. Yüzleri kıpkırmızı. Atatürk, hâlâ Bayur'u iknaya çalışıyor... Sonunda Bayur gittiğinde her ikisi de Atatürk'ün yanına gidecekler.

Salih Bozok:

"-Paşam, niçin bu kadar yoruldunuz? Hikmet Bey yabancınız mı? Size bağlı bir arkadaşımız! Böyle olacaktır, demeniz kâfi değil mi? Sabahlara kadar onu ikna etmek için kendinizi üzüyorsunuz?"

Alacakları yanıt şu olacak:

"-Ha, işte bu çok yanlış bir mütelâa. Bilir misiniz ki Hikmet Bayur inatçıdır. Onu ikna etmek lâzımdır. O bir kere kani oldu mu işi benimser!" (59)

Gazi, 10.Yıl Söylevi'nin taslağına şu tümceyi de koymuştu: **"Bu söylediklerim hakikat olduğu gün senden ve bütün medenî beşeriyetten dileğim şudur: Beni hatırlayınız..."**

Bayur, bu sözlerden fazlasıyla duygulanıp üzülecek ve şöyle diyecekti:

"-Paşam, bütün millet o güne sizinle beraber erişmeyi ister, bu cümle herkesi teessüre sevk edecektir, kaldırılmasını rica ederim."

Ama arkasından şu sözler de ağzından dökülüverecek:

"-Hem zaten bunları tahakkuk yoluna koymak, sizin için güç ve uzun zamana ihtiyaç gösteren bir şey değildir ki... Millî Mücadele zamanındaki gibi çalışırsanız bunu da az zamanda başaracağınıza şüphe yoktur; fakat şimdiki gibi sofradan yatağa, yataktan sofraya giderseniz, tabiidir ki, geç ve güç olur."

Görevlerini hiçbir zaman aksatmamış olan Atatürk, bu sözler karşısında gülümseyerek Hasan Rıza Soyak'a, kulakları az işiten Bayur'un duymayacağı bir sesle:

"-Adamın samimiyetini bilmesek darılacağız." diyecek ve Bayur'a dönerek de yüksek sesle:

"-Pekâlâ, ver bakayım" diyerek taslağı isteyecek ve o tümceyi söylevinden çıkaracaktır. (60)

Bir başka gün. Hasan Rıza Soyak, yurt gezisinden gelmiş. Çankaya'da Atatürk ve Bayur öyle yemeği yiyorlar. O da sofraya oturuyor ve gezisinde gördüğü olumsuzlukları ve

özellikle de halkın vergilerin aşırı olmasından, toplanmasında yapılan usulsüzlük ve yolsuzluklardan, vergilerini ödeyemeyen yükümlülerin yatak ve yorganlarına varıncaya haczedildiğinden yakındıklarını anlatacak, gerçekten de durumun hiç de iç açıcı olmadığını belirtecek. Bayur da, dayanamayarak söze karışacak:

"-Fakat, Paşam, Sultan Hamit devrinde bile fakir halka böyle zulmedilmemiştir."

Soyak, kaygılı; bu kadar ağır bir söze Atatürk mutlaka kızacak. Oysa, o gülümseyecek ve önce Soyak'ın kulağına fısıldayacak:

"-Heyecana kapıldı, ama haksız da değildir."

Sonra yüksek sesle:

"-Bu vergi tarh ve cibayet usullerini, daha âdil ve mutedil esaslara bağlamak lâzımdır... Daha doğrusu, Maliye'yi, o kötü zihniyet ve bütün eski mevzuatıyla beraber, ateşe verip, yerine yepyeni bir idare kurulmalıdır; nasıl olsa bir gün ona da sıra gelecektir." (61)

Dipnotlar

53 S.GÖKÇEN: s.244-245.

54 S.A.TERZİOĞLU: Yazılmayan Yönleriyle...; s.43.

55 Y.K.KARAOSMANOĞLU: Atatürk...; s.118-119.

56 K.ARIBURNU: ...Muhtelif Cepheleriyle; s.30-31.

57 S.BABACAN-M.TURGUT: s.193.

58 K.ARIBURNU:... Anılar; s.21-22.

59 KILIÇ ALİ: s.64-65.

60 H.R.SOYAK: C.I, s.42.

61 A.y.,C.I, s.43.

DR. REŞİT GALİP

Reşit Galip, Balkan Savaşı'na ve I.Dünya Savaşı'na gönüllü olarak katılmış, Taşkilt-ı Mahsusa'da görev almış, toplumcu düşüncelere sahip, köycülük ve köy hekimliğinin öncülerinden, Türk Ocaklı, Türkçü bir genç hekim. (62) Gazi Mustafa Kemal Paşa, 1923 yılının Mart'ında Mersin'e geldiğinde hükümet tabibi ve Mersin Türk Ocağı Başkanı.

O Mersin ziyaretinde birçok şey ters gitmişti. Gazi'nin hiç sevmediği bir Mersin milletvekili ona yaranma çabası içinde, ama Gazi onu azarlamış. Belediye başkanı, öğle yemeğinde kendisi servis yapmaya kalkınca, "Belediye başkanı bu işleri yapmaz" diyerek onu terslemiş. Bu da yetmezmiş gibi Türk Ocağı'nın Millet Bahçesi'nde düzenlediği açık hava toplantısında Gazi ve eşi Latife Hanım'ın oturması için tahtadan yapılmış yüksek bir platformun üzerine iki koltuk yerleştirilmiş, yaldızlı, süslü, kıral ve kıraliçe tahtları gibi. Gazi, bunları görür görmez, kızgınlıktan yüzü kıpkırmızı olmuş, "Bu ne maskaralık" diyerek oradan çektiği bir sandalyeye oturmuş. Yüzü asık mı asık... (63)

Sıra Dr.Reşit Galip'in konuşmasına gelecek. Fakat, Gazi öfkeli ve söylev filan dinleyecek durumda değil. Reşit Galip, önceden tanıdığı İsmail Habib'i (Sevük) araya koyuyor, sonunda Gazi dinlemeye razı olmuş durumda. Doktor, tane tane konuşurken birden elinin işaret parmağı ile Gazi'yi göstererek ve "Sen" diye ona seslenerek diyecek ki:

"-Senin asıl büyüklüğün, bütün o büyüklüklere rağmen, milletin ferdiyim diye övünmendir!"

Herkes şaşkın. Acaba bir fırtına mı kopacak? Ama biz İsmail Habib'e bırakalım sözü: "Milletin ferdi... Baktım, Şefin boralı çehresinde, ani bir rüzgarla bulutlarını dağıtan bir sema işareti var. Fert, milletin ferdi; o tek kelime, bir tılsım gibi, dört beş saatlik öfkeyi bir anda uçuruvermişti." (64)

Gerçekten de, Gazi'ye yapılabilecek en güzel övgü, ona içtenlikle ve "Sen" diyerek seslenebilmek ve Türk ulusunun bir bireyi olmasının onun en yüce özelliği olduğunu söylemektir. Gazi, bu genç insanı unutmuyacaktı: Kısa bir süre sonra Dr.Reşit Galip artık milletvekiliydi!...

O bunla da kalmayacak Gazi'nin yakın çevresinden olacak, sofrasında bulunacaktı. Ama dik başlıydı, açık sözlüydü, eleştirilerini sakınmıyordu. Ne ki, Gazi'ye öylesine bağlıydı ki, kısa yaşamı boyunca ona ait ne varsa toplayıp saklayacaktı. (65) Ama Gazi'ye bağlılığının temelinde ise Devrim'e olan inancı, Türk ulusuna olan sevgisi geliyordu. O nedenle, kendiliğinden, gönüllü olarak Ankara İstiklâl Mahkemesi üyesi olmak isteyecek ve bu görevini de iki yıl sürdürecekti.

Tam bir devrimci...

Ve bir gün... Atatürk Beyoğlu'nda göçmen bir Rus karı kocanın sahibi olduğu, daha önceleri de birkaç kez uğradığı bir gece kulübüne (66) gidecek ve bu yerin sahibi olan kadın bir ara onun yanına gelerek, banka kredilerinin kesildiğini, zor durumda kaldıklarını söyleyerek yardımını isteyecekti. Bunun üzerine, Gazi'de orada İş Bankası'na bu yere bir miktar kredi açılmasını isteyen bir mektup yazarak kadına verecek. İşte, bu mektup birçok kişi tarafından Gazi'nin bu gece kulübü sahibine yüklü bir çek verdiği biçiminde algılanmış bulunuyor.

Dr.Reşit Galip de, Gazi'nin bu Rus göçmenine yüklüce bir çek verdiğini sananlardan. Halkın parası bir lokantacıya nasıl verilebilir? Atatürk bile yapamaz bunu!... Ertesi gece Dolmabahçe Sarayı'ndaki yemekte Dr.Reşit Galip, huzursuz, kabına sığmıyor, içkiyi de fazlaca kaçırmış durumda. Sofrada Ruşen Eşref Ünaydın, Recep Zühtü, Şükrü Kaya, Tefik Rüştü Araş, Celal Sahir, Hasan Cemil Çambel ve daha birkaç kişi ve kimilerinin eşleri var. (68) Reşit Galip, bir ara sözü bir Millî Eğitim Bakanı Esat Bey'e getirecek ve ona acı eleştirilerde bulunacak. Esat Bey ise, eski bir asker ve Gazi'nin hocası. Doktora göre, Esat Bey, eski kafalı, yaşlı, böyle bir kimse bakanlık yapmamalı. Gazi, konuyu kapatmak isteyecek, Reşit Galip'e yatıştırıcı birkaç söz de söyleyecek ama o bir kere almış hızını. Arkasından, milletin parasını nasıl olurda bir lokantacıya verebildiğini soracak! (69) Bu haddini bilmezlik karşısında Gazi, ondan sofrayı terk etmesini isteyecek.

"-Lütfen sofrayı terk ediniz!"

"-Bu saray da, bu sofraya da, sizin değil, milletin sarayıdır, sofrasıdır!"

Bu kadarı da gerçekten fazlaydı. Üstelik, Dr.Reşit Galip nezaket sınırlarını çoktan aşmış durumda. Ve herkes, Gazi'nin sert bir biçimde doktora çıkışacağını, azarlayacağını sanıyor. Oysa o sessizce ayağa kalkacak ve kendisi sofrayı bırakıp gidecek... Arkasından uşağı Cemal Efendi. Ölümüne değin 12 yıl boyunca ona hizmet edecek olan Cemal Efendi, onu hiç böyle görmediğini hep anımsayacak: "Atatürk soyunana kadar bir kelime konuşmadı. Sinirleri henüz yatışmamıştı. Yüzü sapsarıydı. Cumhurbaşkanı olduktan sonra belki de hiç kimse onunla böyle konuşmamıştı." Gazi öylesine kırgın, üzgün ve kızgındı ki ağzından şu sözler de dökülecekti:

"-Çelebi Efendi, desene ki yılanı koynumuzda büyütüyormuşuz." (70)

Dr.Reşit Galip ise yaptığının ezikliği ve utancı içinde kıvrıyor. Ertesi gün ilk tirenle Ankara'ya gidecekti ama cebinde parası yoktu. O sıra Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri olan Tefik Bıyıklıoğlu'ndan borç isteyerek 25 lira alacaktı. Gazi'nin bir süre sonra bu durumu duyunca Tefik Bey'e çıkışacaktı:

"-İnsan o halde bulunan arkadaşına 25 lira mı verir? Hiç değilse benim hesabımdan birkaç yüz lira vermeliydin" (71)

Yaptığının acısı içinde kıvranan Dr.Reşit Galip duygularını Atatürk'e özür dileyerek yazmakta gecikmeyecekti: (72)

"Büyük Gazi'nin Yüksek Huzuruna Tazimlerle

Ankara, 30.1.1932

Mübeccel Büyük Paşam,

Siz insanların ruhunu, fikrini açık bir sayfa gibi okursunuz.

Size tapınırcasına bir iman, sevgi ve saygı ile bağlı olduğumu teveccüh ve itimadınızı hayatımın kıymetli ölçülmez mazhariyeti saydığımı bilirsiniz.

Kusur ve kabahatimin çok büyük olduğunu biliyorum. Onun affi ancak sizden istenebilir. Çünkü siz, af ile ders ve ceza vermek mertebelerinden çok daha yükseklerdesiniz.

Sizi üzmüş olmak ıstırabının dayanılmaz acısını bütün şiddetiyle çektim. Ellerinizi bin kere öperek affınızı dilerim.

Sağlığınız ve saadetiniz temennilerimi candan tekrarlarım, mübeccel büyük paşam.

Sizin evlâdınız
Dr.Reşit Galip"

Mektup Gazi'ye ulaştığında kızgınlığı ve kırgınlığı çoktan geçmişti. Gülümseyerek diyecekti ki:

"-Nedir, bir kabahati mi var ki?" (73)

Dolmabahçe Sarayı'ndaki o gecenin üzerinden dört ay geçmiş. Gazi, Çankaya'daki eski köşkte dostlarıyla. Bir ara Dr.Reşit Galip'ten de söz açılacak. Gazi:

"-O nerelerde? Hiç görmüyorum." diyecek ve biraz sonra da yaverine, Çankaya'da yakınlarda bir yerde oturan doktoru çağırmasını söyleyecek. O Çankaya gecesinin tanıklarından biri de Yakup Kadri Karaosmanoğlu. Ondan dinleyelim:

"-Reşit Galip, yemek salonuna girdiği vakit, hepimiz. Zorlu bir imtihan devresi geçirecek sanıyorduk. Fakat her şey hafif bir şaka içinde geçti. Reşit Galip'e sofrada yer gösterip oturtuktan beş on dakika sonra, dışarıdan iki nöbetçi eri çağırıldı. Mustafa Kemal: 'Şu efendiyi oturduğu yerden kaldırınız!' dedi ve iki kuvvetli Anadolu çocuğu, bir hamlede Reşit Galip'i kucaklayıp havaya kaldırdılar. Mustafa Kemal gülerek:

'-Biz adamı böyle kaldırmasını da biliriz!' dedi.

Ve bu sahne, bu söz, Reşit Galip'in üç dört ay evvel Dolmabahçe Sarayı'ndaki sofrada:

'-Sen beni buradan kaldıramazsın! Çünkü bu saray ve bu sofraya milletindir!' sözüne bir cevaptı." (74)

Düşmanlarını bile bağışlayan Atatürk, bir devrimciyi mi bağışlamayacaktı!

19 Eylül 1932 günü Dr.Reşit Galip, Gazi'nin emri ile, görevini bırakması sağlanan o eleştirdiği

Esat Bey'in yerine 1933 Üniversite Reformu'nu gerçekleştirecek olan Millî Eğitim Bakanı olmuş bulunuyordu!...

Dipnotlar

62 Dr.Reşit Galip için bkz. SAMET AĞAOĞLU: Babamın Arkadaşları; 3.basım, İstanbul, 1969, s.141-155; ŞEVKET ELMAN: Dr.Reşit Galip; Ankara, 1955; ULUĞ İĞDEMİR: "Dr.Reşit Galip"; Aylık Ansiklopedi (1945), I, s.371-373; METE TUNÇAY-HALDUN ÖZEN: "1933 Darülfünun Tasfiyesi Veya Bir Tek-Parti Politikacısının Önlenemez Yükselişi Ve Düşüşü"; Tarih Ve Toplum, C.II, s.222-236.

63 MEHMET ÖNDER: Atatürk'ün Yurt Gezileri; 2.basım, İş Bankası yyn., Ankara, 1998, s.366-367.

64 İ.H.SEVÜK: s.30; ayrıca bkz. Mîtat Toroslu'dan NAZMÎ KAL: s.28-29.

(67)

65 MÜNİR HAYRİ EGELİ: Atatürk'den Bilinmeyen Hatıralar; 2.basım, Ahmet Halit Yaşaroğlu Kitapçılık Ve Kağıtçılık Ltd.Şti. yyn., İstanbul, 1959, s.10.

66 Bazı kaynaklar, bu yerin adının "Turkuvaz" olduğunu belirtmelerine karşın, H.R.Soyak, "'Roz-Nuvar" olduğunu yazmaktadır ki, görüleceği üzere olayın malî yönü ile ilgisi nedeniyle Soyak'ın belirttiği adın doğru olması gerekir.

67 Olayın genellikle yanlış anlatılmış olması nedeniyle, Hasan Rıza Soyak'ın bu konudaki açıklamasını burada anmak yerinde olacak: "Ertesi sabah erkenden Dolmabahçe Sarayı'ndaki yatak odama, İş Bankası İstanbul Şubesi müdürü Muammer Bey (Eriş) telefon etti: 'Atatürk'ün bir emirlerini aldım; bunun mahiyeti hakkında sizin fikrinizi öğrenmek istiyorum' dedi ve mektubu okudu. (Mektubun metnini not etmediğimden aynen yazamıyorum).

Burada bir noktayı tasrih etmeliyim, Muammer Bey'in bana müracaatı, aynı zamanda Atatürk'ün umumî vekili oluşumdandır. Derhal vaziyeti anlamıştım: 'İfade açıktır; sizden istenilen şey, kesilen kredinin tekrar açılıp, bankanın normal şartlarına uygun teminat mukabilinde işlemlerini sağlamaktır cevabını verdim. Bunun üzerine Muammer Bey, kendilerine Atatürk'ün arzularına uyacağını söylemiş ve talep ettikleri parayı ikraz etmek için usulü dairesinde ikinci ve muteber bir imza istemiş, bunu temin edememişler ve tabii parayı da alamamışlardı. Uyanınca keyfiyeti Atatürk'e arz ettim:

"Tamam, dedi, zaten ben de bunu kasetmişim." (I, s.22).

68 C.GRANDA: s.77.

69 H.R.SOYAK: C.I, s.23.

70 C.GRANDA: s.79.

71 H.R.SOYAK: C.I, s.23.

72 MEHMET ÖNDER: "Atatürk'e Mektuplar"; Atatürk Bildirileri; 2.basım, K.B.yyn., Ankara, 2002, s. s.25.

73 H.R.SOYAK: C.I, s.23.

74 Y.K.KARAOSMANOĞLU: s.119.

"BEN ONLARI AF EDERİM,
ÇÜNKÜ KALBİM VARDIR.
ONLAR BENİ AF ETMEZLER,
ÇÜNKÜ KALBSİZDİRLER!" (75)

Birinci Dünya Savaşı günlerindeyiz. Bir askerî hekim, İstanbul'a gitmek için izin istiyor komutanı Mustafa Kemal'den. Savaşın ortasında ve asker hastalıktan kırıldığı o günlerde olacak iş değil bu. Mustafa Kemal, sert bir biçimde bu isteği geri çevirecek. İçkili olan hekim ise, buna tepki göstererek kendisini azarlayan komutanının başına bir şişe fırlatacak. Şişe, Mustafa Kemal'in başına isabet etmiştir. Kanayan yarası hemen orada temizleniyor. Hekime ne oldu dersiniz? Ordu "sıhhiye reisi"!... (76)

Şimdi bazı satırlarını okuyacağınız mektubun tarihi, 17 Kasım 1921. İttihat Ve Terakki'nin önde gelenlerinden **Küçük Talat Bey**'e yazılmış. Yazan, Osmanlı'nın son Beyrut valisi ve İstanbul polis müdürü Azmi Bey:

".. Mustafa Kemal bizler için ne yaparsa yapsın ve elindeki bugünkü kuvveti, maskaraca aleyhimizde kullansın; muvakkaten bunu unutalım ve Anadolu'yu kendi mücadelesinde serbest bırakalım. Bizim Mustafa Kemal'e karşı yapacağımız her hareketten biçare Anadolu zarar görecektir ve yine onun sinesinde bir yara daha açılacak... Mustafa Kemal ile hesap görülecek zaman uzak değildir..... ben Anadolu'yu yakından gördüm. Bundan dolayı şimdiki Hükümet'in [Ankara Hükümeti'nin] amansız hasmıyım fakat şimdi değil. Teşkilâtımız, farzı muhal, bir şey yapmasa bile, ben şahsen mücadele edeceklerden biriyim; ancak zamanını bekleyelim. Bizim gayemiz vatanın selâmeti olunca, şahıslarımıza karşı yapılan edepsizlikten dolayı muvakkat bir zaman için, susmak zaruretinde kalırız...." (77)

Azmi Bey, zaferden sonra yurda dönecek ve Gazi ile görüşmek isteği kabul edilecektir. Ancak, İzmir suikastı girişimi üzerine tutuklanarak Ankara İstiklal Mahkemesi'nde sanık olarak yargılanacaktır. Duruşma sırasında Gazi için şöyle diyecektir:

"Beni lütfen kabul buyurdular, kendilerine karşı hürmetkârlıktan başka bir his taşımadığımı arz ederek beni af buyurmalarını istirham ettim; iltifat buyurdular..." Anılan mektup için ne diyeceği sorulduğunda da, bir bunalım anında yazmış olduğu bu mektubundan dolayı şimdi utanç içinde olduğunu söyleyecektir.

Azmi Bey için mahkemenin kararı "beraat" olacak.

Aklandıktan sonra Mersin'e yerleşen Azmi Bey, av meraklısıymış, Silifke'ye kadar uzanıp avlanır ve bu arada da Gazi'nin oradaki çiftliğinin topraklarına da girermiş. Azmi Bey'i tanıyan çiftlik müdürü durumu Ankara'ya bildirmiş. Gazi'nin, genel sekreteri Hasan Rıza Soyak'a bu konuda verdiği talimat şöyle:

"-Onun gelmesini beklemesinler, kendileri hattâ yemeğe davet etsinler; her türlü yardım ve ikramda bulunsunlar... Müdüre o yolda talimat ver." (78)

Aradan zaman geçmiş. Radyoda alaturka müziğin çalınmasının durdurulduğu günler. Kendisi de bir besteci olan Sıtkı Bey adlı bir kişi, bu yasaklamayı içine sindiremiyor bir türlü. İyice hırslandığı bir gün eline geçirdiği âdi bir defter kağıdına kurşun kalemle Gazi'ye ağır bir mektup yazacak. Mektup o sırada İstanbul'da bulunan Gazi'nin eline ulaşınca, Sıtkı Bey Dolmabahçe Sarayı'na çağrılacak ve Gazi onun gönlünü alacak. (79)

Neredeyse sonsuz bir bağışlayıcılık... O denli ki, önceleri mandacı olan, halifeliğin kaldırılmasına karşı çıkan, Cumhuriyet'i içine sindiremeyen ve ona karşı ve Atatürk'ün Nutuk'ta programını "**en hain dimağların mahsulü**" olarak nitelendirdiği gerici Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nı kuranların da sıkıntılarına çare aramış. Millî Savunma Bakanı Kazım Özalp'a söyledikleri onun bu yüce tutumunun tipik bir örneği:

"-Rauf Orbay Paris'te büyük bir sefalet içindeymiş. Bir apartımanın tavan arasında bir odada yemeğini kendi ısıtıyor, bulaşıklarını bile kendi yıkıyormuş. Bunu oradan gelen biri bana haber verdi, çok canım sıkıldı. Rauf'u sen de benim kadar çok yakından tanıyan bir arkadaşısın. Şimdi ben ona para göndersem eminim kabul etmez, derhal iade eder. Müşkül mevkiye düşerim. Sordurdum, kendisine icra vekilliği heyetine ilişkin görevinden bir maaş bağlatmak imkânı varmış ve Divan-ı Muhasebat'ta eniştesi Ziya Bey üyeymiş. Onu da bularak görüşmüşler, fakat maaş tahsisi için kendisinin müracaatı lazımmış, bunu da ancak sen yapabilirsin, ona kendiliğinden bir mektup yaz ve dilekçe gönder, imzalayıp geri göndersin, kendisini sıkıntıdan kurtaralım." (80)

Çevresindekilerin tüm karşı gelmelerine karşın, vatan haini oldukları için yurt dışına sürülen 150'likleri bağışlatan yasa da onun direktmesiyle çıkacaktı ama eski padişah Vahdettin'in maddî durumunu düzeltecek kadar kendi kişisel serveti olmadığı, ülke de yoksulluk içinde kıvrandığı için de ona yardım yapılamamasından dolayı sıkılacaktı. Eski Osmanlı Paşalarından biri, Atatürk'le olan eski tanışıklığına dayanarak ona bir mektup göndermiş ve San Remo'da eski padişahı gördüğünü, onun Atatürk'ten saygı ve övgüyle söz ettiğini, durumundan parasal yardıma gereksinmesi olduğunu sezdiğini yazmıştı. Atatürk mektubu genel sekreteri Hasan Rıza'ya okutturacaktı. Şimdi, Hasan Rıza Soyak'ın anılarından okuyoruz:

"Mektubun okunması bitip de başını bana doğru çevirdiği zaman gözleri yaşarmış bulunuyordu.... Pek müteessir olduğu her halinden belliydi. Nihayet merhamet ve zaaf hislerini yenmişti..."

Şöyle diyecekti Hasan Rıza'ya:

"-Nasıl yardım edilebilir? Benim şahsî servetim yok ki, devlet hazinesi ise fakir... Hem zengin bile olsa, oradan yardıma hiç hakkımız yok... Memleketin en mamur yerleri, bilhassa son ölüm – kalım mücadelesinde harap oldu... Bahis konusu zatın da hataları yüzünden vatan hak ve müdafaası için boğuşmak mecburiyetinde kalarak, şehit olan memleket evladı arkalarında yüz binlerce yetim ve kimsesiz insan bırakmış bulunuyor. Devlet varidatını, ancak memleketin imarına, bu zavallıları yaşatmaya sarf edebiliriz. Binaenaleyh bu bahsi bırakalım çocuk. Yalnız bu mektubu bir vesika olarak suret-i mahsusada hıfz edersiniz." (81)

O, Vahdettin için bile üzülecek, onun sıkıntısını kendisine dert edinecek bir insandı.

Ahmet Emin Yalman da, onun yüceliğini, bağışlayıcılığını tadanlardan olacaktır. Ahmet Emin, Ulusal Kurtuluş Savaşı ve arkasından da Cumhuriyet ilan edildiği günlerde Gazi Mustafa Kemal Paşa'ya karşı cephe alanlardandı. Hatta bir ara İstiklal Mahkemesi'nde de yargılanmış, fakat aklanmıştı. Bunun üzerine Ahmet Emin gazeteciliği bırakmış ve iş yaşamına atılmıştı. 1936 yılının Ocak ayına değin de ticaretle uğraşıp duracaktı ama talih onu o ayın başlarında bir gece Ankara'da Karpiç lokantasında Gazi ile karşılaştırdığında yazgısı değişecekti.

O gece, Atatürk, yanında Kılıç Ali bir birkaç kişi daha Karpiç'e geldiğinde, Ahmet Emin Yalman daha önceden yanında eşi gelmiş ve bir masaya oturmuş bulunuyordu. Kılıç Ali'yi göndererek onları masasına çağırın Atatürk, Yalman'a şöyle diyecekti:

"-Uzun yıllar evvel benim Selanik Askerî Rüştüyesi'nde çok sevdiğim bir yazı hocam vardı. Bu hoca ben de herhalde bazı meziyetler görmüş, bütün derslerden tam numara aldığım dikkatini çekmişti. Sınıfın birincisi olmamı sağlamak için, yazımın adeta okunmaz gibi olmasına rağmen, bana yazı dersinden tam numara verdi. Aradan yıllar geçti. Bu zaman zarfında ben memleketime ve barış davasına bazı hizmetlerde bulunduğumu sanıyordum. Hocamın oğlu siyaset meydanlarında karşıma çıktı. Bütün hizmetlerime karşılık bana sıfır numara vermeye kalkıştı. Buna diyeceğiniz nedir?"

Mustafa Kemal'in Selanik Askerî Rüştüyesi'ndeki bu hocası Tefik Bey, Ahmet Emin Yalman'ın babasıydı!...

Yalman'ın yanıtı, o günün koşulları içinde yanıldığını, amacının doğru bildiğini söylemek ve yazmaktan başka bir şey olmadığını belirtmek olacaktır. Pekiyi, gazeteciliğe dönmek istiyor muydu? Hiç kuşkusuz, evet. O zaman, gazetesini yeniden çıkarabilirdi ama bir koşulla: Atatürk'ün şimdi ona yazdıracağı şu sözleri ilk sayıya koymalıydı:

"On yıldır mesleğimden uzak düştüm. Bu zaman bir milletin hayatı için kısa bir devirdir, fakat fertlerin hayatında çok yer tutar. On yıl önce, 'Tabiat kuvvetleri'nin gidişine ayak uydurmakta zorluklar geçirdim Bu benim kabahatim değildi. 'Tabiat kuvvetleri'nin de değildi. Kusuru ortalığa hakim olan hal ve şartlarda aramak icap eder. Tecrübe sahalarında on yıl müddet ders gördükten sonra, bir Türk şairinin "Bu memleketi haraplıktan kurtaracak bir adam yok mu?" diye sorduğu suale: 'Evet var!' diye cevap veren adamla yeniden işbirliğine girişmeye kendimi istidatlı ve hazır görüyorum."

"-Yazdıklarınızı yüksek sesle okuyunuz, herkes duysun."

Yalman, heyecanından okuyamıyordu, eşi Rezzan Hanım okuyacak.

Yalman, der ki:

"Lokantada bulunanların hepsi bunu hararetle alkışladılar. Çünkü bir sevgi ve ahenk sahnesinin şahidi oluyorlardı."

Ne ki, bir iki gün sonra Falih Rıfkı Atay, Atatürk'ün şu iletisini Yalman'a bildirecekti:

"Yayınlanmak üzere dikte ettirdiğim mektup bir latifeydi. Bunun yayınlanmasına

lüzum olmadan Ahmet Emin derhal eski mesleğine dönebilir." (82)

Şimdi sanırım, çok daha iyi anlaşılabilir Atatürk'ün İngiltere Kırallı'nın saygın dizbağı nişanını geri çevirmesine karşın Amerika'daki Mark Twain Derneği'nin "Mark Twain Nişanını/Ödülünü" hemen kabul ettiği. Çünkü, bu dernekten bu konuda gelen yazıda, ödülün, "Türk milletine neşe içinde yaşama yolunu açtığı ve rehberlik ettiği için" verildiği belirtiliyordu. Herkes şaşkınlık içine düşecekti, nasıl olurda da Atatürk bir Amerikan derneğinin böyle bir ödülünü kabul ederdi! Onun bu şaşkınlığa uğrayanlara verdiği yanıt şuydu:

"Hayatımda işittiğim en büyük kompliman budur. Benim insan tarafımı övüyorlar." (83)

Dipnotlar

75 Sözler Atatürk'ün. Falih Rifki Atay, not defterine geçirmiştir. (F.R.ATAY: Çankaya; s.532).

76 FALİH RIFKI ATAY: Babanız Atatürk (Bayrak*Atatürkçülük Nedir?*Atatürk Ne İdi? - 4 kitap bir arada); Bateş yyn., İstanbul, 1998, s.37.

77 Mektup metni, H.R.SOYAK: C.I, s.284-285.

78 A.y.,s.286.

79 S.Y.ATAMAN: s.16-17.

80 N.KAL:s.172.

81 H.R.SOYAK:, C.I, s.31-32.

82 AHMET EMİN YALMAN: Yakın Tarihte Görüp Geçirdiklerim; C.III: 1922-1944; İstanbul, 1970, s.215-221; ayrıca, KILIÇ ALİ: s.11-15.

83 M.H.EGELİ: s.59-60.

ATATÜRK'ÜN ÇOCUKLARI

Mutsuz bir evlilik... Bu da yetmezmiş gibi çocuk sahibi olamamak... Oysa o çocukları o kadar çok seviyordu ki!...

"-Bir çocuğum olsa idi, büyük sevinç duyacaktım. Milletime, benden sonra benim soyumdan, bana benzer bir çocuk bırakmayı çok isterdim. Profesör, bunun çıkar yolu yok mudur?"

Prof. Dr. Neşet Ömer'in (İrdelp) Atatürk'ün bu sorusuna verecek bir yanıtı yoktu. (84)

Bir çocuk sahibi olamamak hep bir sızıydı yüreğinde. Bu acısını hiç gizlenmeyecekti de. Bir baloda Asaf İlbay, on altı yaşındaki kızını Atatürk'le tanıştırdığında yine nasıl da açığa vurmuştu bu acısını:

"-Asaf ile bir mahallenin çocuğuyuz. Belki aynı yaştayız da. Demek ben de vaktiyle evlenmiş olsaydım, on altı yaşında bir çocuğum olacaktı!..."

Gözleri yaşarmıştı.

Ama Asaf İlbay'in eşi atılacaktı hemen:

"-Paşam, bütün millet sizin çocuklarınızdır."

"-Doğru, işte ben de bununla avunuyorum..."

Yaşamının bir gerçeği de bu olacaktı hep: Başkalarının çocuklarını sevmek, okşamak, kendi çocuğuymuşçasına bağrına basmak... Böylece avutacaktı kendini.

"-Belki benim çocuğum olmadığında bir gizli neden vardır. Çok sevdiğim bir tayımın ölümünden o kadar duygulanmıştım ki, günlerce acısını unutamadım, yemek yiyemedim. Ya çocuğumu kaybetmiş olsaydım, ne olurdu bilemem..." (85)

Kendi çocuğu olmaması karşısında, olsaydı ama onu kaybetseydim bu acıya dayanamazdım, iyi ki olmadı, diyecek kadar çocuk sevgisi ile dopdoluydu.

Bu duygular içinde, gittiği her yerde gördüğü, karşılaştığı çocukları sevecek, kollayıp gözetecek, olanakları bulunmayanları alıp okutacak, çevresinden, evinden çocukları hiç eksik etmeyecekti.

"-Öpeyim mi?"

Atatürk, bu soruyu bir düğünden ayrılırken gördüğü yedi sekiz yaşındaki bir kız çocuğunun anne ve babasına soruyor, kızı öpebilmek için onlardan izin istiyordu.

Çocuğu iki eliyle kaldıracak, öpecek ve usulca yere bırakacaktı. Ama çocuk karşılıksız

bırakmak istemeyecekti bu sevgiyi:

"-Ben de öpeyim, ne olursunuz Atatürk, ben de sizi öpeyim!"

Çocuğu yeniden kucaklayan Atatürk'ün gözleri nemli... (86)

Bir akşam da İstanbul'da Park Otel'de müşteriler arasında bulunan bir subayın dokuz on yaşlarında oğlu gözlerini dikmiş hep Atatürk'e bakıyor. Atatürk'ün dikkatini çekecek bu dirençli bakışlar. Çağırarak çocuğu yanına:

"-Büyüyünce ne olacaksın?"

"-Atatürk olacağım!"

Bu sözün ödülü, Atatürk'ün yelek cebinden çıkarıp verdiği platin saat...

"-Büyüyünce kullanırsın." (87)

Bu, 15 Mayıs 1922'de, düşmanın yaptığı zulmü dile getiren şiiri okuyan altı yaşındaki Gültekin'e cebinden çıkarıp verdiği altın saatten (88) bu yana çocuklara armağan ettiği kaçıncı saat acaba?

Ama onun çocuklara asıl armağanı, onları alıp okutmak olacak. Bursa'nın Demirtaş köyünden İbrahim bunlardan biri. Atatürk, 4 Ocak 1931'de Bursa'ya geldiğinde İbrahim kalabalığı yarmaya çalışarak bağırarak:

"-Gazi Baba, dur!..."

Seslenen, üstü başı nerdeyse çullar içinde, yoksul bir köylü çocuğu...

"-... dur, sana diyeceğim var!..."

Atatürk bu. Bir çocuk ona seslenir de dinlemez olur mu?

"-Beni burada bırakma. Memlekette mektep yok. Nereye başvurduysa almadılar. Sen benim babamsın. Sana evlât olayım."

İbrahim artık Gazi Babası'nın korumasında ve okullu... (89)

Mustafa ise Yalova'nın bir köyünden. Atatürk, Baltacı Çiftliği'nin oralarda atla gezintiye çıktığı bir gün rastlayacaktı ona. Sığırtmaçlık yapıyordu. Beti benzi sapsarı, sıska ve sıtmadan karnı şiş.

Atatürk, duracak ve Mustafa'ya yol soracak, bu arada biraz da konuşacak, durumunu soruşturacak. 10 lira verecek Mustafa'ya, ama o almayacak. Büyük para. Ama bu parayı hak edecek bir şey yapmış değildi ki... Atatürk üsteleyince parayı bu kere alacak ama karşılığında kuşağının içinden çıkardığı birkaç cevizi verecek.

Mustafa da artık Atatürk'ün koruması altında. Ama önce hastahaneye yatırılması gerekiyor. Çünkü adamakıllı hasta.

Mustafa hastahanedeki sıradaki sırada Atatürk ziyarete gelecek onu.

Mustafa, Kuleli Askerî Lisesi öğrencisi, arkasından Harp Okulu, Türk ordusunda subay (90)

Mustafa, 1938 yılının Kasım'ında Dolmabahçe Sarayı'nda Atatürk'ün katafalka konulmuş naşı önünde sırtında üniforması ile selâm duracak.

Sabiha da Atatürk'ün alıp okutacağı, büyüteceği çocuklardan biriydi. Soyadı yasası çıktığında ona "Gökçen" soyadını veren de o olacaktı.

Sabiha Gökçen: Türkiye'nin ilk kadın pilotu, ilk kadın askeri!...

Sabiha'nın annesi de, babası da ölmüştü. Kimi zaman ağabeyisinin, kimi zaman ablasının yanında kalıyor, ama onlara yük olduğu düşüncesiyle kıvranıyordu. Ah bir yatılı okula kapağı atabilse! Ama nasıl? Ablasına, ağabeyisine, onları kırarım korkusuyla bu isteğini açamıyordu. Kendisi de yol yordam bilmiyordu ki? Olsa olsa onu Gazi Paşa kurtarabilirdi!... Ve 10 yıllık yaşamında ilk kez talih kendisine gülecekti: 1925 yılının o ilkbaharında Gazi Mustafa Kemal Paşa, Bursa'daydı ve şu işe bakın ki kaldıkları evin hemen yanındaki köşkte konaklayacaktı!...

Ah ona bir ulaşabilse, derdini anlatabilse!...

Kendisi anlatsın bize Gazi Paşa'yı ilk kez nasıl gördüğünü, onun "manevî evlâdı" olmak yolunda ilk adımını nasıl attığını:

"İşte yine bahçede dolaşıyor, çiçekleri seviyor, onları kokluyor, onlarla konuşuyor... Çiçek seven, doğayı seven insanlar çok ince ruhlu olurlarmış... Kuşku yok ki Gazi Paşa da ince ruhlu, soylu bir insan. O halde niçin ağabeyimin beni köşke götürmesini bekleyelim? Bundan daha iyi fırsat olur mu? Bizim evle Gazi Paşa'nın konakladığı köşk arasında küçücük bir tabii çitten başka bir şey yoktu.. Bütün mesele cesaretimi toplayarak o çiti aşabilmektir. Bunu yapmalıydım... Çocukken de cesur bir kızdım. Öyle olur olmaz şeylerden korkmaz, öyle olur olmaz şeylerden kaçmazdım.

Göz açıp kapayıncaya kadar merdivenlerden inip dışarıya çıkarak çiti aşuverdim. Bunu yaparken yüreğimin yerinden fırlayacakmışçasına çarptığını hissediyorum... Ama artık olan olmuş, ok yaydan fırlamıştı. Dönüşü yoktu bu yolun. Birden etrafımı üç muhafız çeviriverdi. Daha fazla ileri gitmeme engel oldular...."

Ne ki Sabiha vaz geçecek bir çocuk değildi. Muhafızlara direnecek, Gazi Paşa'yı görmek için ısrar edecekti:

"-İki yıldır yolunu gözlüyorum Gazi Paşa'nın... Şimdi elini öpeceğim, başka zaman istemem... Geri dönmeyeceğim..."

Muhafızlarla aralarındaki bu konuşma sürerken Sabiha'nın sesi de perde perde yükseliyordu.

"...Geri dönmeyeceğim!"

"Bunu söylerken gözlerim Gazi Paşa'yı aramıştı. Dediğim gibi o da bize bakıyordu. Savaş kartalının yüzü bir peygamber yüzü kadar yumuşak ve cana yakındı. Eliyle muhafızlarına beni bırakmalarını işaret etti. İşte önümdeki setler, engeller yıkılmıştı nihayet... Şimdi ne yapacaktım? Dizlerimin bağı çözülüyordu... Heyecandan bütün vücudumun titrediğini hissediyordum. Gazi Paşa beni bekliyordu çiçeklerin arasında.

Durumu hissetmiş olacak ki, yumuşacık, kadife gibi, son derece içtenlikli bir sesle:

'Gel bakalım çocuğum! Diye seslendi. 'Madem beni görmek istiyordun, niçin orada duruyorsun?' (91)

Dünyanın ilk kadın savaş pilotunun öyküsü o gün işte böyle başlayacaktı.

Gazi, tüm yaşamı boyunca kimsesiz, çaresiz çocuklara kol kanat germiş bir insan:

"Yolda 12 yaşında Ömer adlı bir öksüz çocuk gördüm. Bunu yanıma aldım. Bu görülünce daha 3 tane daha böyle anası babası ölmüş yetimler getirdiler; onlara da para vermekte iktifa ettim."

Bu satırlar onun hatıra defterinden. Daha 16 Kasım 1916'da Bitlis'e giderken yazmış. 2 Aralık 1916'da yine defterine düştüğü nottan bu kere İhsan adında bir çocuğu da koruması altına aldığını anlıyoruz. (92)

Atatürk, Cumhurbaşkanı olduktan sonra daha birçok çocuğu okutacak, bunlardan kimileri Çankaya Köşkü'nün konukları da olacak.

Çocukları korumasına almak, manevî evlâdları olarak görmek, yetiştirmek bir "tutku"ydu onda. (93)

Ama bu çocuklar arasında biri vardı ki, Atatürk'ün Öz çocuğundan farksızdı. Atatürk, onunla çocuk özlemine giderecek, çocuk sahibi olma duygusunu tadacaktı. Onu kendi yanında tutacaktı hep, gezilerinde birlikte olacaklardı. Hastalandığında,

"-Ne yaparsanız yapın kurtarın bu çocuğu, eğer ölecek olursa yaşayamam ben!..." (94) diyecek kadar sevecek, bağlanacaktı ona.

"Ülkü" idi çocuğun adı.

O, Atatürk'ün ülküsüydü.

Dipnotlar

84 ASAF İBAY'dan K.ARIBURNU: ...Anılar; s.85.

85 A.y.,s.86.

86 M.A.AĞAKAY: s.38-39.

87 N.KAL:s.108.

88 İ.H.SEVÜK: s.90.

89 M.ÖNDER: Atatürk'üm Yurt Gezileri; s.109-110.

90 KILIÇ ALI: s.91-92; C.GRANDA: s.98-100.

91 S.GÖKÇEN: s.16-17,20-21.

92 Ş.TURAN: s.625-626.

93 A.y.,s.626.

ATATÜRK'ÜN ÜLKÜSÜ

O, bütün çocukları severdi ama, bir kız çocuğunun, Ülkü'sünün onun kalbinde yeri bambaşka olacaktı. Onu o denli sevecek, öylesine bağlanacaktı ki ona, bir keresinde Ülkü hastalandığında, biraz önce tanık olduğumuz üzere, yüreği acıyla titreyerek doktorlara şöyle diyecekti:

"-Bu çocuğa bir şey olursa ben yaşayamam, ne yaparsanız yapın kurtarın onu!"

Ülkü'nün hastalığı tifo idi ve doktorlar onun yanına girip çıkmasını istemiyorlardı ama Atatürk'e söz dinletmek ne mümkün! Ülkü, Dolmabahçe Sarayı'nda tedavi görüyordu, Atatürk ise o sıralar Florya'da kalmaktaydı. Fakat Ülkü'nün hastalığı boyunca "gece gündüz" otomobiline atlayacak ve onu görmeye gidecekti.

Kendi sağlığını, yaşamını tehlikeye atacak kadar sevmiştii bu küçük kız çocuğunu.

Yıllar sonra, 2004 yılının Nisan ayında Ülkü, Atatürk'ün kendisini nasıl bağrına bastığını şöyle anlatacaktır:

"Annemi Atatürk'ün annesi büyütmiş ve Atatürk de annemi evlendirmiş. Sonra benim ismimi doğmadan Ülkü olarak koymuş ve dokuz aylıkken ilk defa Atatürk'le karşılaşmışım. Bakın, Atatürk'ün çocuk sevgisi burada çok mühim. Dokuz aylık ben onun kucağına annem elini öperken atlıyorum, onu öpmeğe başlıyorum. O kadar içinde çocuk sevgisi var ki, o kadar hassaslaşıyor ki, hemen saatini çıkarıp kulağıma koyuyor. Ben onun daha çok hoşuna gidiyorum. Sonra annem beni çekiyor. Eee tabii Atatürk gidecek. Bu kez ben Atatürk'ün boynuna sarılıp ağlamaya başlıyorum. Ondan ayrılmak istemiyorum. Şimdi bu, Atatürk'e korkunç bir çocuk sevgisi hissettiriyor. Çankaya Köşkü'ne gidiyor işi bitince, gece bir türlü uyuyamıyor. Kalkıyor gece 12'de araba yollatıyor ve beni annemle beraber Çankaya Köşkü'ne aldırıyor. Benimle oynuyor. O günden sonra işte benden bir daha ayrılmadı. Atatürk bütün çocukları çok seviyordu ama bütün bu sevgiyi bende giderdi." (95)

Atatürk, Ülkü biraz daha büyüyünce onu bütünüyle yanına alacak ve ölünceye değin ondan ayrılmayacaktı. Oydu Atatürk'ün yalnızlığını bir parça olsun azaltan. Neşe kaynağı idi onun için.

Ülkü, Atatürk'ün saçlarını çekiyor, burnuna yapışıyor, yüzüne o minik elleriyle vuruyor. Atatürk kahkahalar atıyor ve sanki kendini korumaya çalışıyor. Atatürk'ün gözleri sevinçten, mutluluktan ışıllı. O sıra Hasan Rıza Soyak odaya girecek onları bu halde görecek.

"-Çocukluk ne güzel şey... Çocuklar ne sevimli, ne tatlı yaratıklar değil mi? En çok hoşuma giden halleri nedir bilir misin? Riyakârlık bilmemeleri, bütün istek ve duygularını içlerinden geldiği gibi açıklamaları..." (96)

Ülkü'yü şımartacaktı da. O,

"-Atatürk'üm seni özledim, gel yanıma!" der demez, işini gücünü bırakıp onun yanına koşacaktı. Hatta bir keresinde Dolmabahçe Sarayı'nın yemek salonunda konuklan varken, Ülkü, koridorun başından:

"Atatürk'üm, gel çabuk gel. Gelmezsen tepinirim, yerlere yatarım!" diye bağırıp çağırmaya başlayınca, Atatürk, sofradan kalkacak, onun yanı giderek kucağına alıp sofraya getirecek ve yanına oturtacaktı. (97)

Ülkü'nün tüm istekleri yerine getirilmeliydi. Bunlar çocukça da, saçma sapan da olsa! Olanaksız olduğunda ise Atatürk, derinden üzülecekti. (98)

Atatürk'ün anlayışlılığı, inceliği, duygusallığı, Ülkü söz konusu olunca daha bir somut ve yalın olarak saydamlaşıyordu. Önce Ülkü'sünden dinleyelim:

"Bir gün Atatürk'ün uyanmasını bekliyordum. Atatürk, biliyorsunuz, çok şık bir insandı. Tabi şıklığın baş unsurlarından biri de temizlik. Orada, kapının önünde papuçları duruyordu, hepsi gıcır gıcır boyanmış, yanında da boyalar. Ben çok aceleci, çok yaramaz bir çocuktum. Bu ara siyah bir pabucu aldım bir de aceleden kahverengi boyayı almışım ve bir güzel boyamaya başladım... Atatürk uyanmış arkamdan bana bakıyor... Atatürkçüğüm, dedim, ben yanlışlıkla siyah pabucu kahverengiye boyadım. Atatürk şöyle bir durdu ve sonra dedi ki,

-Ülkü, evet sen yanlış bir şey yapmışsın ama demek ki sen boyayı çok seviyorsun, o zaman ben sana boya kitapları alacağım içi boş olanlardan.

Hemen o kalemlerden aldırdı bana renkli renkli.

-Her gün bana bir sayfa boyayacaksın ve ben dikkat edeceğim, ama katiyen dışarı kaçırmayacaksın, dedi."

Ülkü Adatepe, bu anısını anlattıktan sonra ekliyor:

Geçen gün Dolmabahçe Sarayı'nı gezdiğimiz zaman o kalemleri buldum." (99)

Sabahları Atatürk'ün uyanma vakti gelip de kalkmazsa onun odasına girerek uyandırabilecek tek kişi Ülkü'ydü. O yüzden de zaman zaman o koca devlet adamlarının, bu gibi durumlarda Ülkü'yü öne sürdükleri, onun arkasına gizlendikleri olurdu:

"-Çok uyudun Atatürkçüğüm, haydi kalk!..." (100)

Ülkü'nün Atatürk'e olan sevgisi ve bağlılığı da hiç de yapmacık değildi. Çocuk kalbinin tüm içtenliğiyle sevmiştir onu. Bir gerçeği de kavramış olmalıydı küçük Ülkü: Atatürk'tü en büyük, en yüce olan. Bir gün Atatürk'ün uşağı Cemal Efendi, Ülkü ile şakalaşırken,

"-Ben büyük adamım." dediğinde hemen şu soruyla karşılaşacaktı:

"-Atatürk'ten de mi?"

Cemal Efendi, Ülkü'ye takılmak isteyecekti:

"-Tabii, o benden sonra gelir."

Ülkü, Cemal Efendi'nin şaka yaptığını anlayamayacak kadar küçüktü. Ayaklarını yere vurup ter ter tepinerek,

-Söyliicem, işte söyliicem!" diye bağıra bağıra Atatürk'ün yanına koşacaktı. (101)

Atatürk, yataktan kalkamayacak kadar hastalığı ağırlaştığında da, artık beş buçuk yaşına gelmiş olan Ülkü'yü hemen her gün yanına çağirtacak, hiç olmazsa beş on dakika onunla birlikte olacaktı.

Atatürk, girdiği ilk komadan çıkınca Ülkü'nün yine yanına gelmesini isteyecek ve ona son kez seslenecekti:

"-Ülkü, Ankara'ya babanın yanına gideceksin, beni orada bekleyeceksin ve 29 Ekim'den evvel ben geleceğim." (102)

Atatürk, öldüğünde, Ülkü'nün yanında olmasını istemiyordu... (103)

Dipnotlar

95 BARIŞ YETKİN: "Kızı Ülkü Anlatıyor. Atatürk, Çocuk Ve 23 Nisan": Yeniden Anadolu Ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk, Mayıs 2004, sayı 68, s.16.

96 H.R.SOYAK: CII, s.60.

97 C.GRANDA: s.319.

98 N.A.BANOĞLU: Nükte Ve....; s.140.

99 B.YETKİN:s.18.

100 C.GRANDA: s.320; Cevat Abbas Güre'nden N.A.BANOĞLU: Nükte Ve...; s.141.

101 C.GRANDA: s.322.

102 B.YETKİN: s.18-19.

103 Kılıç Ali'nin şu sözlerini burada anmadan geçmek istemiyorum: "Atatürk'ün ölümünden sonra, Atatürk'ün candan sevdiği bu çocuğa da az mı eziyetler çekirmek istediler! Adeta çocuktan bir hınc çıkarıyorlarmış gibi sağlıklarında kendi elleriyle döşediği ve Ülkü'ye tahsis ettiği evin eşyalarını birtakım bahanelerle geriye almak, vaktiyle adeta lalalık ettikleri yavrucağı eşyasız, kuru tahta üzerinde bırakmak için az mı gayret harcamışlardı? Arkadaşım zavallı Hasan Rıza neler çekmiş, ne kadar uğraşmıştı?" KILIÇ ALİ: s.90-91.

"ÇÖLLERİN YALNIZLIĞINDA TEK BAŞINA KALMIŞ..."

Ruşen Eşref, "Çöllerin yalnızlığında tek başına kalmış..." der Atatürk için. Ve sözlerini şöyle sürdürür: "... uçsuz bucaksız ufuklara sitemkâr bakışlı gücenik arslan!" (104) Ne doğru bir tanımlama! Gerçekten de, o yalnız bir insandı, hem de bu yalnızlığının nedeni tek de değildi. Bir kere, o, o kadar yükseklerdeydi ki oradan bakınca elbette herkes uzaklarda kalıyordu.

Daha Birinci Dünya Savaşı sıralarında kaleme aldığı anılarında şu satırları okuruz:

"Kanaatim o idi ki ve oldu ki, dünyada 'İnsan' diye yaşamak isteyenler, insan olmak niteliklerini ve güçlerini kendilerinde görmelidirler. Bu uğurda her türlü özveriye razı olmalıdırlar." (105)

İyi ama böylesi bir "insan" olmak kolay mı idi ki çevresi onlarla dolup taşsın. O nedenle de Millî Mücadele'den başlayarak ve hele sıra Cumhuriyet'e ve devrimlere geldiğinde en yakın çevresinden çoğu kişi onun yalnız bırakacak ve hatta karşısına geçecektir. Kendi sözleriyle: "**Millî Mücadele'ye beraber başlayan yolculardan bazıları, millî hayatın bugünkü Cumhuriyet'e ve Cumhuriyet kanunlarına kadar gelen tekâmülâtında** [gelişmesinde], **kendi fikriyat ve ruhiyatının ihatası hududu** [çevirdiği sınırlar] **bittikçe, bana mukavemet ve muhalefete geçmişlerdir.**" (106)

Her an, sürekli, "zihni bir düşünceye takılı" (107) olan Atatürk, neden içki içtiğini bir keresinde Hasan Rıza Soyak'a açıklarken, "... Ne yapayım ki içmeğe mecburum; kafam çok ama beni mustarip edecek kadar çok ve hızlı çalışıyor; vakit vakit onu uyuşturup biraz dinlenmek ihtiyacını duyuyorum..." diyecektir. (108)

Ay sonlarında Atatürk'ün kişisel masrafları bir deftere işlenirdi. Hasan Rıza Soyak'ın, bir gün "içkiler" bölümü için ağzından dökülen şu sözler, aynı gerçeğin bir başka anlatımı olacaktır:

"-Bunların böyle niçin hesabını tutuyoruz, bilmem? İlerde onun şahsiyetini tahlil edecek olanların, dehasıyla içtikleri arasındaki münasebeti tespitte medar olması için mi acaba?" (109)

Şerafettin Turhan, "Akşam sofralarını geniş tutmasında belki de yalnızlığını unutmak isteyen psikolojik bir etken vardı" diyor. Gerçekten de öyle. Ne ki, bir akşam bir konuğu içtenlikle şöyle diyecekti:

"-Sana bizler yeter değiliz.. ." (110)

Öte yandan, o, bir halk adamıydı, halkla birlikte olmak, sıradan bir vatandaş gibi halkın içinde yaşamak başlıca bir tutkusuydu. Ama konumu buna engeldi. Bu da, yalnızlığını arttıran bir başka etken olacak ve hep yakınacaktır bu durumdan. Hem de nasıl! Hasan Rıza Soyak'tan dinleyelim:

Çankaya'da daha eski köşk günlerindeyiz. Hasan Rıza, kentte alış veriş yapmış, biraz dolaşmış, sonra da Çankaya'ya gelmiş. Gazi, köşkün holünde tek başına bilardo oynuyor.

"-Nereden geliyorsun?"

"-Çarşıdan efendim."

"-İşin mi vardı?"

"-Hayır efendim... Karaoğlan'daki çiftlik mağazasına uğramıştım. Mağazanın önünde eski bir arkadaşına rastladım, beraberce etrafı seyrederek ve konuşarak Samanpazarı'na kadar yürüdük ve döndük; oradan arabaya bindim ve buraya geldim."

"-Gördün mü ya?... İşte ben bu kadarını da yapamıyorum. Sizin geçtiğiniz yerlerden ben ancak otomobille geçebiliyorum. Herkes gibi yaya yürümem imkânsız.... Yani ben burada bir nevi mahpus hayatı yaşıyorum. Gündüzleri ekseriya yalnızım; herkes işinde, gücünde... Benim ise çok günler, bütün günümü değil, bir saatimi dahi dolduracak işim yok... Şu halde ya uyuyacağım, olmazsa kitap okuyacağım, yahut bir şeyler yazacağım. Arada biraz dinlenmek ve hava almak ihtiyacını duyarsam dediğim gibi şehrin içinde ve dışında otomobil ile gezintiler yapacağım. Sonra? Sonra yine bu hapishaneye döneceğim ve işte böyle kendi kendime bilardo oynayıp, sofra zamanını bekleyeceğim. Bari orada biraz değişiklik olsa... Ne gezer... Bu sofra nerede kurulursa kurulsun, karşımda aşağı yukarı hep aynı şahıslar... Aynı yüzler... Hasılı bıktım usandım çocuk..."

(111)

Bir keresinde de şöyle yakınacaktı:

"-Evet efendim! Reiscumhur diye beni tutmuş Çankaya'nın kayalıklarına bağlamışsınız. Kendiniz envai türlü eğlenir, gezersiniz. Bana gelince çok içti diye tenkide kalkarsınız..."

(112)

Evet, belki akşam sofraları onun yalnızlığını bir parça olsun hafifletebiliyordu ama o birliktelikler de yalnız yemek içmek, müzik dinlemek, dostlar arası sohbetlerden çok daha öteydi: Duvarlarda haritalar, başvuru kitapları. O gece ele alınacak konunun uzmanları hazır. Hatta geç saatlerde bile, bir sorun için uzman görüşü gerektiğinde o kişi evinden getirilecek. Beyninde fırtınalar esen Gazi'nin sofrası aynı zamanda bir bilimsel tartışma yeri. Devleti yönetenlerin zorlu sınavlardan geçirildiği bir salon.

Ama her akşamın bir sonu var. Konuklar, bilim adamları, uzmanlar, sanatçılar bir an gelecek çekilecekler, gidecekler.

Aslına bakılırsa o gece oldukça neşeli de geçmişti. O şimdi köşkün bahçesinde yalnız. Uşağı Cemal Efendi'ye gramafona plak koymasını söylüyor.

"-Rakı istemez... Yeter."

Öylece oturuyor tek başına. Güneşin ilk ışıkları süzölünceye kadar. (113)

Dipnotlar

104 R.E.ÜNAYDIN: C.I, s.51.

105 Atatürk'ün Anıları; s. 120.

106 KEMAL ATATÜRK: Nutuk; Türk Devrim Tarihi Ens. yyn., İstanbul C.I, 1919-1920; s. 14.

107 F.R.ATAY: Çankaya; s.327. 108 H.R.SOYAK: C.I, s. 19.

109 H.DERİN: s.129.

110 K.ARIBURNU: Atatürk'ten Anılar; s.82.

111 H.R.SOYAK: C.I, s.63-64.

112 KILIÇ ALİ: s.78.

(113) C.GRANDA: s.176-177.

GÖNLÜNCE YAŞAYAMADIKTAN SONRA...

İstanbul valisi Muhittin Üstündağ, o gece Dolmabahçe Sarayı'nda Atatürk'ün sofrasında bulunuyordu. Vakit geceyansını epey geçmişti ki Atatürk uyumak için odasına çekilince vali de rahat bir soluk alacaktı. Atatürk İstanbul'a her geldiğinde onun güvenliğini sağlamakla görevli olan Üstündağ ölesiye yorgun düşüyordu. O yorucu gün ve geceden sonra Atatürk'ün sabaha değin uyuyacağından kuşkusu yoktu. Kendisi de uyuyabilir, biraz olsun dinlenebilirdi. Fakat bir-iki saat uyuduktan sonra uyanacaktı, acaba Atatürk güvende miydi? Gidip bir bakmalıydı. Usulca Atatürk'ün yattığı odaya gitti. Fakat bir de ne görsün, odanın kapısı açıktı. Hemen içeriye bir göz attı. Oda boştu. Koştı öteki görevlileri buldu, hep birlikte Saray'ı karış karış aradılar ama, Atatürk ortalarda yoktu işte!

Başkomutan, Gazi, Cumhurbaşkanı Atatürk neredeydi, nerede olabilirdi, hem sonra gizlice bir yere gitmişse Saray'dan nasıl görünmeden çıkabilmişti?

Olan şuydu:

O gece Atatürk, herkes uyuduktan sonra, başına bir kasket geçirmiş ve Saray'ın kapısından öylece çıkıp gitmişti işte. Kapıda nöbetçiler, şaşkınlıktan olsa gerek, hiç ses etmemişlerdi.

Gazi, artık kendisini içinde bir tutsak gibi gördüğü Dolmabahçe Sarayı'nın yüksek duvarları dışındaydı, özgürdü! İlk yapacağı iş de bir taksi çevirerek Beşiktaş'taki sabahçı kahvelerinden birine gitmek olacaktı...

Ama kahveci tanıyacaktı onu. Kaş göz işaretiyle öteki müşterilerinin dikkatini Atatürk'e çekecek. Sabahın o erken saatlerinde kahvede yalnızca balıkçılar bulunuyor ve çoklukla da Rum. Balıkçıların içinden birkaçı ürkek adımlarla ona yaklaşarak merhaba diyecekler ve onun orada olmasından ne denli onur duyduklarını söyleyecekler. Atatürk onlara kahve ısmarlayacak. Kısa sürede kaynaşmışlardır artık.

"Eğer sizlerle birlikte olduğumu kimseye haber vermezseniz birlikte gezeriz, eğleniriz!"

Oradan hep birlikte doğru Boğaz'da Kireçburnu gazinosuna. Gazinoyu kapalı görünce sahibi uyandırılacak, masa kurulacak.

Bu arada vali en sonunda Atatürk'ün nerede olduğunu bulmuştu ama gördükleri karşısında şaşkınlık içinde. Atatürk, Türk ve Rum balıkçılar hep birlikte kasap oyunu oynuyorlar!...

Vali Muhittin Üstündağ, görevini yeni vali Lütfi Kırdar'a devrettiğinde yapılan törende bu olayı gazetecilere anlatırken bir ara şöyle diyecektir:

"Ben Atatürk'e valilik etmiş bir adamım, Bunun manasını derhal kavrayamazsınız.

Zira, Atatürk'e valilik yapmak, hiçbir vazife ve hiçbir devlet işiyle mukayeseye mütehammil olmayacak [karşılaştırılmayacak] ehemmiyette ve değerinde bir iştir. Büyük Ata, ele avuca sığmaz, gönlü her arzu ettiği her işi hiçbir mani tanımadan yapmaya kalkışan yaramaz mizaçlı bir çocuktan farksızdı..." (114)

Gerçekten öyle. Yeni açılan Topkapı Müzesi'ni şöyle kendi başına, yanında bir sürü insan olmadan, sakın sakın gezmek için bir sabah Dolmabahçe Sarayı'ndan hiç kimseye belli etmeden çıkıp da tramvaya atladığı o günde de, onun Saray'da olmadığı anlayan görevliler ne kadar da telâşlanacaklardı! Acaba Gazi denize düşmüş olmasın diye dalğış bile getirtmişler, denizde arama yaptırmışlardı...

Müzeyi gezdikten sonra, bir taksiye atlayarak o sıra Şişli Çocuk Hastahanesi'nde yatmakta olan Sabiha Gökçen'i ziyarete giden Gazi'yi, bu arada Müze müdürü görevlilere telefonla haber vermiş olduğu için hastahane bulacaklardı! (115)

Özgürlük... Onun en büyük aşkı!... İsterse Saraylarda yaşasın gölünce davranamadıktan sonra neye yarar ki!...

"-Ankara'da dağ başında yaşıyorum. İstanbul'da saraya hapsolunuyorum..." (116)

Ne ki, "Atatürk" olmak, bir bakıma kişisel özgürlüğünün kısıtlanması demektir:

"-Şöyle Karaköy'deki koltuk meyhanelerinde oturup halkın arasmda içmek, sonra aklına esince bastonunu alıp Avrupa'ya gitmek ne iyi olurdu. Bıktım bu resmî hayattan..." (117)

Dipnotlar

114 N.A.BANOĞLU: Nükte Ve...; s.202-206.

115 S.A.TERZİOĞLU: Yazılmayan Yönleriyle Atatürk; s.42-43

116 F.R.ATAY: Çankaya...; s.579.

117 C.GRANDA: s.84.

"ATATÜRK BİZDEN BİRİDİR"

Bursa'dayız. Gazi, genel sekreteri Hasan Rıza Soyak'a çıkışıyor:

"Yoldaki hal nedir?"

Gazi kızgın, çünkü kalacağı eve gelinceye kadar yol boyunca neredeyse iki adımda bir süngülü askerler güvenlik önlemi olarak dizilmiş bulunuyor.

"-Sen olsan ve buraya gelip benimle konuşmak istesen iki yanı süngülü askerlerle tutulmuş bir yoldan geçmek hoşuna gider miydi?"

O, halkla arasına hiçbir şeyin girmesini istemiyordu ama onun güvenliği de ister istemez bu tür önlemleri gerektiriyordu işte.

Hasan Rıza Soyak, Gazi'yi yatıştırmak isteyecek:

"-Efendim, bu tedbir yalnız siz geçerken alınıyor."

"-Nasıl olursa olsun iyi bir şey değil... Esasen buna lüzum da yoktur, bir daha yapılmamalıdır, hattâ kapıdaki resmî elbiseli polisleri de istemem. Lazımsa onların yerine siviller kullanırsınız. Hiç unutmayın; alınacak koruma tedbirleri halkı hiçbir surette ürkütmeyecek ve rencide etmeyecek şekilde olmalıdır."

Kapıda nöbet tutan resmî giysili polislerin yerine sivilleri koymak kolay ama yol boyunca konulan askerleri çekmek olacak şey değil. Ama Gazi kararlı. Nasıl bir çözüm bulmalı? Bulunan çözüm şu olacaktı: Asker yine yol boyunca yerinde bırakılacak ama biraz geriye çekilerek yoldan gelip geçenlerce ve özellikle de Gazi tarafından görülmeyecek bir biçimde tarlaların içinde yüzükoyun yerde yatarak çevreyi ve insanları gözleyeceklerdi!... (118)

Soyak, Atatürk'ün halkla arasına güvenlik güçlerinin girmesine asla izin vermemesi yüzünden tüm görevi boyunca ciddi sorunlarla karşılaşacaktı. O denli ki, Florya'da buldukları bir sırada Atatürk'e suikast yapmayı planlayan bir gurubun yurt dışından ülkeye sızacağı istihbaratını alındığında hiç olmazsa 48 saat dışarı çıkmamasını kendisinden istendiğinde söz vermesine karşın ancak 24 saat bu sözünü tutabilecek, üstelik plajda hiçbir önlem alınmasına razı olmayacaktı. Halkla birlikte, onlarla yan yana denize girmesine hiçbir şey engel olamazdı!... Yapılacak tek şey, ondan gizli olarak, bazı polisleri halktan kişilermiş gibi plajda mayolu olarak dolaştırmak ama birer bornoz verilerek silahlarını saklamalarını sağlamak... (119)

İlgililerin onun bu isteğini gözardı ettikleri zaman gerçekten kızılıyordu. Örneğin, Amerikalı belgesel film yapımcısı Bryan, Atatürk'ü, Florya'dan Dil Kurumu'nun Dolmabahçe'deki toplantısına gitmek için Deniz Köşkü'nden çıkıp otomobile binmek üzere yürürken çekim yapacaktı. Bryan, iyice keyiflenmişti gördüğü sahneden, Atatürk'ün Deniz Köşkü'nden çıkıp yola doğru yürüdüğünü gören halk ona doğru koşuyor,

çocuklar hemen oracıkta topladıkları çiçekleri vermek üzere birbirleri ile yarışıyorlar. Bu durumu gören güvenlik güçleri fırlayıp kalabalığın önünü kesecekler. Atatürk'ün ise neşesi kaçmış, kaşları çatılmış, ilgililere çıktığı duyulacak:

"-Rezilâne bir sahne yaptınız!" [\(120\)](#)

O, Cumhuriyet'in 3.yıldönümünde tribünlerden inip, çevresindeki asker çemberini kaldırtıp, yaverini de uzaklaştırıp halkla birlikte, ellerini iki vatandaşının omuzlarına dayamış yürürken duyduğu mutluluğu tatmak isteyecekti hep. Halk nasıl da kendiliğinden onu incitmemek için arada bir boşluk bırakmıştı o gün. Epeyi yürümüşlerdi öylece.

"-Artık otomobile binseniz..." demişti birileri.

Onlara dönüp demişti ki:

"-Sen belki ömründe sevmişsindir. Fakat hiç sevildin mi? Bundaki zevk hiçbir şeyde yok. Hele âşıkın Türk milleti olursa!..."

Ve eklemişti:

"-Beni bu zevkten biraz daha ayırmayın..." [\(121\)](#)

Bu yalnız adam, yalnızlığını halkı ile birlikteyken unutuyor, mutlu oluyordu.

Aradan yıl geçecek... Cumhuriyet'in 12. yıldönümü için dövizler hazırlanmış: "Atatürk bizim en büyüğümüzdür", "Atatürk bu milletin en yükseğidir", "Türk milleti asırlardan beri bağrından bir Mustafa Kemal çıkardı"... böyle sürüp gidiyor. Atatürk, bunları tek tek gözden geçirmekte ama, hiçbirini beğenmeyerek hepsinin üstünü çizmekte... Kalemi eline alarak asılacak dövizi kendi yazacak:

"**Atatürk bizden biridir.**" [\(122\)](#)

Dipnotlar

118 H.R.SOYAK: CI, s.65.

119 A.y.,C.I, s.67-68.

120 N.KAL: ...Yaşadıklarım...; s.152.

121 F.R.ATAY: Babanız Atatürk; s.114.

122 A.y.,s.II5.

BİRBİRLERİ İÇİNDİLER

Yıl, 1933; mevsim, kış. Yer, Ankara tiren istasyonu. Akşam üstü. Gazi, yurt gezisine çıkacak, gar dolup taşıyor onu uğurlamaya gelenlerle. Gazi tirene bineceği sırada bir köylü kalabalığı yararak koşa koşa onun yanına ulaşmayı başarıyor, ayaklarına kapanıyor. Yaverleri, ilgililer köylüyü tutup götürmek istiyorlar.

"-Bırakın!..."

Kendisi eğilip kaldırıyor köylüyü.

"-Nasılsın yurттаşım?"

"-İyiyim Paşam, iyiyim."

"-Senin iyiliğine memnun oldum. Benden ne istiyorsun?"

"-Hayır Paşam, bir şey istemiyorum."

"-Niçin geldin öyleyse?"

"-Seni gördüm, kendimi tutamadım, ayaklarına kapanmak istedim."

"-Yok, sen benden bir şey istiyorsun, söyle bana yapacağım."

"-Sağlığından başka bir isteğim yok Paşam."

"-Ben biliyorum senin istediğini, sen benimle kucaklaşmak istiyorsun."

Köylü yoksul, üstü başı dökülüyor, üstelik giysileri kirli.

Gazi, sarılıyor köylüye, kucaklıyor onu, bağrına basıyor, yanaklarından öpüyor.

O sırada orada kalabalık arasında bulunan Feridun Cemal Erkin diyecektir ki: "Etrafıma baktım, herkes mendili çıkarmış ağlıyordu." [\(123\)](#)

Ama bu tekil bir olay değil ki...

Sabiha Gökçen ile birlikte Çiftlik dolaylarında atla gezinti yaparlarken karşılaştıkları o yaşlı köylü kadınla yaşananlara tanık olalım bir de.

Kadın, kan ter içinde. Epeyidir yürüyüp durduğu anlaşılıyor. Acılı ve zor bir yaşam sürdüğü yüzündeki kırışıklardan, derin çizgilerden, bakışlarından belli. Gazi, attan inip kadının yanına varacak ve soracak ona nereden gelip nereye gittiğini. Biraz üsteledikten sonra, onun Sincan'ın bir köyünden geldiği, muhtardan bir miktar para alarak Ankara'ya gitmekte olduğu anlaşılacak. Pekiyi, muhtar ona niçin para vermişti Ankara'ya gitmesi

için?

"-Gazi Paşamızı görmem için... Başını pek ağrıttım da... Benim iki torunum gâvur harbinde şehit düştü. Memleketi gâvurdan kurtaran kişiyi bir kez görmeden ölmeyeyim diye hep dua ettim durdum... Rüyalarım girdi Gazi Paşa... Ben de gün demeyip bunları muhtara anlatınca, o da bana bir bilet alıp salıverdi Angara'ya... Geceleyin geldimdi... Yolu neyi de bilmediğimden işte ahşamdan belli bole kendimi oradan oraya vurup duruyom bey."

Gazi, kendisini tanımamış olan kadının acaba ondan bir isteği var mı diye soracaktı:

"-Töbe de bey, töbe de! Daha ne isteyebilirim ki... O bizim vatanımızı kurtardı. Şehitlerimizin mezarlarını onlara çiğnetmedi. Daha ne isteyebilirim ondan?..."

Sonra ekleyecekti:

"-Onu görmeden ölürsem gözlerim açık gidecek. Sen efendi bir adama benziyorsun, bana bir yardım ediver de Gazi Paşa'yı nerede bulacağımı deyiver.

Sabiha Gökçen dayanamıyor, yaşlı kadına konuştuğu insanın Gazi Paşa'nın ta kendisi olduğunu söylüyor.

Şaşkınlığını üzerinden atar atmaz, değneğini bir yana fırlatan kadıncağız Atatürk'ün ellerine sarılıp öpüyor, Gazi Paşası ona sarılmış, sarmaş dolaşlar.

İkisi de ağlıyorlar.

Kadın, biraz kendine gelince heybesinden beze sarılmış bir parça peynir çıkaracak:

"-Tek hayvanımın sütünden kendi elimle yaptım Gazi Paşa! Bunu sana hediye getirdim. Seversen gene yapıp getiririm."

Gazi, bezi açıp peyniri hemen oracıkta yiyor. Yaşlı köylü kadınıımız iki gün Ankara'da Gazi'nin konuğu olduktan sonra, köyüne dönerken onun armağanı olan üç inek sahibiydi artık. [\(124\)](#)

Gazi'nin halktan kişilerle uzun süren dostlukları da olacaktı: Konya'nın Abditolu köyünden Hacı Hüseyin Ağa gibi...

Hüseyin Ağa, Gazi Paşa 1923 yılının Mart'ında Konya'ya geldiğinde onun görüşecek birkaç çiftçi temsilcisinden biri olarak seçilmiş 80 yaşında ama dinç, ama okuması yazması yok bir ihtiyar. Üç oğlundan ikisi şehit düşmüş. Karısı Akife Ana birlikte Konya'nın Sadırlar Mahallesi'nde iki odalı bir kerpiç evde oturmakta.

Hüseyin Ağa, saf mı saf. Gazi Paşa ile görüşme sırası kendisine geldiğinde, iki kolunu açarak ona sarılacak:

"-Hoş geldin benim aslan Paşam, hoş geldin yavrum!"

"-Sağ ol baba! Kaç yaşındasın?"

"-Seksene girdik diyelim oğul." "-Çocukların var mı?"

"-Üç oğlandan biri sizlere ömür Çanakkale'de, öteki Sakarya'da şehit oldu. En küçüğü köyde, eker, diker, bize bakar. Sen sağ ol da yavrum, bize baba diyen elbet bulunur."

Gazi, hiç duraksamıyor:

"-Bundan sonra ben de sana baba diyeceğim. Benim babam olur musun?"

Sırtında o eski püskü giysiler, ayağında yamalı kunduralar... Sıradan bir köylü... Gazi Paşa'nın yanına girebileceği bile bir düş iken, o şimdi kendisine "Babam" diyor... Ne söyleyeceğini, ne diyeceğini bilemiyor... Gözlerinden dökülen yaşlar ak sakalından süzülüyor... Konuşmak, bir şeyler söylemek istiyor, sesi çıkmıyor... Neden sonra bir kez daha kucaklıyor Gazi Paşası'nı, "Oğlum!" dediğini zorlukla duyabiliyoruz.

O gece Konya valisinin verdiği yemekte Hüseyin Ağa da bulunacak ve Latife Hanım'a "Gelinim" diyecek.

Bu olayla Konya çalkanacak, gazeteler hep Hüseyin Ağa'dan söz edecekti. Gazi 1925 yılının Ocak ayında Konya'ya yeniden geldiğinde Hüseyin Ağa'yı evine gidecek ve ona konuk olacaktır.

Konya Belediye Başkanı Kâzım Bey (Gürel) 12 Haziran 1925'te Ankara'ya giderek Gazi'ye Konyalılar'ın bağlılıklarını ve teşekkürlerini iletip geri döndüğünde de, Atatürk'ün Hüseyin Ağa'ya selamlarını getirecekti.

1925 yılının Ekim'inde Gazi yeniden Konya'ya gelişinde onu Afyon'da karşılayanların arasında başında fötr şapkasıyla Hüseyin Ağa da bulunacak, tirende Gazi'nin yanında oturacak, sohbet edecekler...

Gazi, 1926 yılının Mayıs ayında da Konya'ya uğradığında yine onunla buluşacak. [\(125\)](#)

O, halkıyla öylesine bütünleşmişti ki, yolda rast geldiği ve tarlasını çapalayan bir köylü ile gürüş tutuyor, Ankara Halkevi'nde Gaziantep gecesinde halkla birlikte halay çekip şirinyar söylüyor, [\(126\)](#) bir yürüyüş sırasında canı kahve çektiğinde hemen o sokaktaki bir evin kapısını çalarak o eve konuk oluyor, [\(127\)](#) Boğaziçi'nde motorla gezinti yaparken bir yalıdan onu tanıyan yaşlı kadınların çağrısı üzerine yalıya çıkıp onlarla sohbet ediyor, [\(128\)](#) vatandaşlarının sünnet düğünlerine katılıyordu. [\(129\)](#) Otomobili çamura saplanınca, bir at arabasına yanına Afet İnan'ı alarak biniyor, arabacının yanına oturarak onunla koyu bir sohbe dalıp gidiyordu. [\(130\)](#) Ve milletvekillerinin tirenlerde ücretsiz seyahat ettiklerini öğrenince, "Çok ayıp ve çok acayip bir kaide! Çok güzel halkçılık!" diyerek şaşkınlığını saklayamıyordu!... [\(131\)](#)

Şimdi, Çanakkale Savaşı sırasında Maydos Karargâhı'ndan 17 Mayıs'ta dostu Madam Corinne'e yazdığı mektupta yer alan şu satırları daha bir iyi anlayabiliriz:

"... İki aydır buradayım ve Çanakkale Boğazı'nı, müttefiklerin ihraç [çıkarma] teşebbüsünde bulunan donanmalarına ve kuvvetlerine karşı müdafaa ediyorum. Bu ana kadar, aziz Corinne, hep muvaffak oldum ve aynı yerde kalırsam, kuvvetle ümit ediyorum ki daima da muvaffak olacağım.

Burada benim ismimin duyulmamasına hayret etmemeli, çünkü ben, mühim bir muharebenin kahramanı olarak Mehmet Çavuş'a şeref kazandırmayı tercih ettim. Tabii şüphe etmezsiniz ki muharebeyi idare eden sizin dostunuzdu ve savaş gecesi muharebelerin saflarında Mehmet Çavuş'u bulan da o idi...." (132)

İşte, o böyle bir insan olduğu içindir ki, Devlet Demir Yolları İzmir Halkapınar Atölyesi muhasibi Cemil, ona yazdığı 27 Aralık 1934 günlü "Babamız" diye başladığı ve dileğini belirttiği mektubunu "Oğlunuz" diye imzalayacaktı. Muhasip Cemil'in dileğine gelince, iyisi mi mektubu okuyalım:

"Babamız Mustafa Kemal Atatürk'e

Dün sabah yediyi on beş gece bir oğlum dünyaya geldi Evlendiğim günden beri, doğacak çocuğuma konacak adın sizin tarafınızdan seçilmesini ve takılmasını istiyordum. Bugün bu canımdan gelen dileğimi size bildirmek nasip oldu.

Duyduğum baba sevincine sizin de katılacağını ve oğluma isim babası olarak bir ad takmayı esirgemeyeceğinizi diler, bildireceğiniz adı sevinç ve sabırsızlıkla bekler, saygıyla ellerinizden öperim.

Oğlunuz Cemil" (133)

Dipnotlar

123 N.KAL: .... Yaşadıklarım ...; s.188-189.

124 S.GÖKÇEN: s.150-152.

125 M.ÖNDER: Atatürk Konya'da; s.71-83. Mehmet Önder, Atatürk'ün Hüseyin Ağa ile dostluğunu Konya'da çıkan gazetelere yansıyan haberlerden alıntılar yaparak anlatmış bulunmaktadır. Özellikle, Atatürk'ün bu yaşlı köylüyü evinde ziyaret ettiğinde orada bulunan Babalık gazetesi muhabirinin olayı anlatışı gerçekten ilginçtir. Gazetenin bu haberi, Önder'in adı geçen kitabının 73-80. sayfalarında bütünüyle alınmış bulunmaktadır.

126 MEHMET SÖLMAZ: Gaziantep'in Adaşı Ve Fahri Hemşehrisi Atatürk Gaziantep'te - Mektuplar, Belgeler, Fotoğraflar, Anılar ve Gaziantep Nüfusuna Tescili; 2.basım, İstanbul, 1983, s.117.

127 KILIÇ ALİ: s.84.

128 A.y., s.84-85.

129 A.y., s.85-86.

130 İ.ASLAN: s.153-154.

131 KILIÇ ALİ: s.66-67.

132 S.BORAK: Öyküleriyle...; s.76.

133 M.ÖNDER "Atatürk'e Mektuplar"; s.49.

BİR CAN DOSTU

Gazi, atları sevdiği kadar, ama belki de ondan da çok köpekleri seviyordu. Gerçi tüm hayvanlara karşı sevgisi vardı ama köpeklerinin onun yaşamındaki yeri apayrıydı. Hele Foks'un!.

Alp, Birinci Dünya Savaşı yıllarında kapısında nöbet bekleyen, efendisinden işaret almadan içeriye kimseyi bırakmayan köpeğinin adı. İri bir köpekmiş. Bulgaristan'daki ateşemiliterliği sırasında onu almış. Çanakkale savaşı sırasında da hep yanındaymış. (134)

Kurtuluş Savaşı sırasında da Yunan komutanlarının birinin ortada kalan Alber adlı köpeğini sahiplenmişti. Sarı beyaz bir av köpeği. Alber ölünce çok üzülmüştü. (135)

İşte Alber'in ölümüne üzüntüsü daha dinmemişken Foks, Gazi Paşa'nın köpeği olacaktı.

Cins değildi. Ama sevimliydi ve Gazi'nin sevgisini hemen kazanmıştı. Artık Gazi nereye gitse onu da birlikte götürüyor, yurt gezilerinde bile ondan ayrılmıyor. Kordiplomatik için verilen balolarda bile yanında. (136) Çankaya'da konukları olduğunda o da ortalarda dolaşiyor. Efendisi onu o denli seviyor ki, yatağının ayak ucunda onun için yaptırdığı bir minderde yatıyor. (137) Foks, Gazi yatağa girinceye değin onu bekliyor, kalkınca o da kalkıyor.

Aralarında gizli bir iletişim var sanki. Öylesine ki, Gaziantep'te buldukları sırada Foks akşam yemeğine dokunmayınca, Gazi yanındakilere:

"-Köpeğe muhakkak bir şeyler söylemişsiniz. Onun için küsmüştür." dediğinde kimse kaldıkları vali konağının aşçısının yıllar sonra anlatacaklarını bilmiyordu:

"-Gazi Hazretleri Gaziantep'e geldiğinde vali konağında aşçılık yapıyordum, Gazi'nin bir köpeği vardı. Köpeği Gazi beraberinde gezdirirdi. Ben mutfakta yemek hazırlarken köpek yanıma geldi oturdu. Köpekten hoşlandım. Yemeğin yanına sokuldu. Sanki kontrol ediyordu. Köpeğin bu durumu canımı sıktı, öfkeyle elime kepçeyi alarak 'Hoşt geberesice!' dedim. Köpek kalktı gitti..." (138)

Foks da sahibine içtenlikle bağlıydı, kendince onu korurdu. Ama bir gün eski bir Osmanlı valisi Gazi'yi görmeye geldiğinde Foks'un bu koruyuculuğu sahibini üzmemekten de geri kalmayacaktı. Çünkü, eski vali çalışma odasına girdiğinde Gazi'ye saygılarına sunmak için Osmanlı usulü yerlere kadar eğildiğinde, böyle bir davranışına hiç alışık olmayan Foks, konuğunun efendisine bir kötülük yapacağını sanarak onun üzerine var gücüyle atlayacak ve kaba etinden bir güzel ısırarak. (139)

Bir keresinde de yine Çankaya'da sofrada bulunduğu sırada masanın altında dolaşmakta olan Foks, her nedense Dr.Reşit Galip'in paçasını ısırıp parçalayacaktı. Gazi, Dr.Reşit Galip'e kendi terzisine bir elbise diktirerek köpeğinin bu yaramazlığını başışlatacaktı ama, onun bu cömertliğini görenlerden ya da işitenlerden kimileri, Çankaya'ya çağrıldıklarında, eski pantolonları giyip gelmeye, ayaklarını masanın altından Foks'a uzatmaya başlayacaklar, ama Foks, efendisini bir kere daha masrafa sokmayacaktı.

(140) Bu yaramazlığının Gazi'yi üzdüğünü anlamıştı sanki.

Gazi, Foks'u alabildiğine şımartıyordu. Kendisi ya da konukları bilardo oynarlarken masaya sıçrayıp topları kaçırmamasından tutun da, gezilerinde protokolün önünde koşmasına kadar, aklına eseni yapan bir köpek olmakta gecikmemişti. Ama efendisi onun bu hallerine güler, sevecenlikle karşıları. (141)

Ne ki, Gazi'nin çevresindekilerden kimileri onu güldüren, neşelendiren Foks'un giderek artan şımarıklıklarına kızmaya başlayacaklardı; kim bilir, belki de Gazi ve köpeği arasındaki bu sevgiyi kıskananlar da vardı. Ve her nasılsa bir gün Foks, Gazi'nin elini ısırırverdiğinde, köpeğin kuduz olabileceği, mutlaka gerekli testlerin hayvan üzerinde yapılması gerektiğini koro halinde söyleyip durmaya başladılar. Hiç köpek sahibini ısırır mıymış!... Oysa, Foks'un soylu olduğunu, soyunun Avrupa'dan geldiğini söyleyenler, "Köpek değil, âdeta insandan akıllı" diyenler de yine onlardı. (142)

Sonunda Foks, Çiftlik'e gönderildi. Güya orada kontrol altında tutulacak, gerekli testler yapılacaktı. Testler sonucunda da kuduz olmadığı kısa sürede anlaşılacaktı ama, "Sahibini ısırın köpekten hayır gelmez." düşüncesine de kapılanlar onu geri göndermeyip Çiftlik'te tutuyorlardı. Foks ise sahibini özlüyor, durmadan ağlayıp uluyordu. (143) Sonunda hayvanı vurarak öldürmeyi yeğlediler. (144)

Çiftlik müdürü, Foks'un vücudunu tahnit ettirip Çiftlik'in müzesine koyacaktı. Bu müzeyi gezerken Gazi'ye derisinin içi ot doldurulmuş, gözleri cam Foks'u, iyi bir şey yapmışlar gibi, göstereceklerdi ona.

Gazi'nin yüzü kararacak, kaşları çatılacak:

"-Severdim ben onu. Böyle görmek istemem. Kaldırın hemen!"

Foks'un cansız bedeni, sevdiği efendisinin bu isteği üzerine Çiftlik'in bir köşesine gömülecekti. (145)

Gazi Paşa'nın yalnız gecelerinin dostu, gündüzlerinin neşe kaynağı Foks'tan ayırmışlardı onu...

Foks'u öldürenleri bir daha görmek istemeyecekti. (146)

"-Kötülük yapmak için ısırمامıştı beni..." (147)

Dipnotlar

134 Ş.TURAN: s.629.

135 C.GRANDA: s.193.

136 J.GREW: Atatürk Ve İnönü - Bir Amerikan Elçisinin Hatıraları; İstanbul, 1966, s.63.

137 KILIÇ ALİ: s.88.

138 M.SOLMAZ: s.124.

139 F.R.ATAY: Çantaya....; s.561.

140 A.y./S.561-562.

141 A.y.,s.561.

142 C.GRANDA: s.194-195.

143 M.H.EGELİ: s.125. 144

144 Ş.TURAN: s.629.

145 F.R.ATAY: Çankaya....; s.562.

146 M.H.EGELİ: s.125

147 C.GRANDA: s.197.

"BİR DAHA SOFRAMDA KUŞ YEMEĞİ İSTEMİYORUM"

Florya Deniz Köşkü...

Güzel bir sofraya kurulmuş, konular yerlerini almışlar.

O akşamın baş yemeği bildircin kızartması. Çok da güzel kızartılmış ve servis yapılmış. Bunlar o gün köşke getirilen ve kesilen bildircinler.

O gün Salih Bozok'un da neşesi yerinde. Kesilmelerinden önce bildircinlerden bir tanesi alıkoyup saklamış. Akşam yemekte, cebinde sakladığı bu hayvanı çıkarıp salarak Atatürk'ü neşelendirmeyi düşünmüş. Öyle de yapacak.

Işıklar altında kalabalıktan ürken hayvancağızın uçacak mecali de yok, sofradaki tabakların üzerinden seke seke birkaç adım atabilecek. Şimdi, Atatürk'ün tabağının yanında.

Atatürk'ün yüz çizgileri derinleşecek, kaşları çatılacak, yüzünü kara bir hüznün bulutu kaplayacak. Bildircini eline alacak, tüylerini okşayacak...

Sert bir sesle:

"-Kaldırın bu servisleri. Bir daha da soframda kuş yemeği istemiyorum!"

Hizmetkârlar koşarak tabakları kaldırıyorlar... (148)

Doğrusu, Salih Bozok, Atatürk'ün bu şakadan hiç ama hiç hoşlanmayacağını bilmeliydi. Gerçekten de, hayvanları o denli seven, Ulusal Kurtuluş Savaşı yıllarında bile Çankaya'da kaz ve tavuk besleyen, (149) atlarının ölümüne gözyaşı döken, kurban kesilmesine dayanamayan Atatürk'ün, o bildircin, tabağının ucunda öylesine çaresiz durup dururken bildircin eti yiyemeyeceğini düşünmeliydi. Ama gaflet işte.

Üstelik, kim bilir kaç kez tanık olmuştu, her Salı günü öğleden sonraları Ankara'da Marmara Köşkü'nde çaylı konserler düzenlendiğinde Atatürk'ün beyaz kanaryalarını kafesinden çıkartıp salonda uçuşlarını zevkle izlediğini!... (150)

Dipnotlar

148 Bu olay hakkında birden çok kaynak bulunmakla birlikte, özellikle bkz. Atatürk'ün o gece sofraya hizmet eden uşağı Cemal Granda'nın anıları, s.199-200.

149 GRACE ELLISON: Ankara'da Bir İngiliz Kadını; çev. Osman Olcay, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1999.

150 CEVAT MEMDUH ALTAR'dan N.KAL: s. 165-166; Ş.TURAN: s.629.

"YEŞİL HEM DE!

BEN BU RENGİ TAŞIRIM HER ZAMAN

CAN KÖŞEMDE"

Gerçek insan, insan sevgisiyle dopdoludur. Ama insan, kendi türünden başka canlıları da sevmekle, koruyup esirgemekle gerçek insan olur. İşte, hayvan ve doğa sevgisi, Atatürk'ün o engin insan aşkına eşlik ediyordu. O, yalnız doğayı sevmekle kalmıyor, ağaçları, yeşili, çiçekleri de koruması altına almış bulunuyordu. Bir gün şöyle diyecekti Sabiha Gökçen'e:

"-Sabiha kızım, ben hayattayken çiçeklerimle kendim meşgul oluyorum. Onlara bakıyorum, baktırıyorum. Biz bakmasak dilleri mi var bizden su isteyecek, gübre isteyecek, ışıklı bir yer ya da gölgelik isteyecek?" [\(151\)](#)

Bir keresinde de bir dal badem baharını vazo içinde gördüğünde Afet İnan'a yakınacaktı:

"-Bahar gelmiş ne güzel, fakat bu güzel çiçekler meyve vermeden solacak ve sade bizim birkaç günlük göz zevkimizi tatmin edebilecek, ne yazık!" [\(152\)](#)

Çankaya'daki eski köşkün önüne dikilmiş akasya ağaçlarını bahçıvanın biraz fazlaca budaması bile onu üzüntüye boğmaya yetiyordu. [\(153\)](#)

Atatürk, Ankara'da Söğütözü'nde ağaçlar arasında kendisine bir kulübe ve çardak yaptırmak istediğinde, bunlar için bazı söğüt ağaçlarının kesilerek yer açılması gerekmişti. Ama, ağaçları öldürmek! Bu onun yüreğinin kaldıracağı bir iş değildi... Sonunda çareyi yine kendisi bulacaktı. Açılacak yerde bulunan ağaçlar, zarar vermeden yerlerinden çıkarılacak ve biraz ötede açılan çukurlara yerleştirilecek. O da çalışacaktı bu işte. Öğle yemeklerini orada yere serilen hasırlar üzerinde yiyecek, imzalaması gereken resmî evrak bile Söğütözü'e getirilecek. Bütün söğütler, tutacaktı, yaşayacaklardı. [\(154\)](#)

Yalova'da ise köşkün duvarına dayanan bir dalın kesilmesine engel olacak, dalı kesmek yerine binayı getirilen demiryolu rayları üzerinde 4 metre 80 santim kaydırılarak dalı kurtaracaktı. [\(155\)](#)

Ama tüm ağaçlar bu söğütler kadar şanslı değildi. Çankaya Köşkü'nde yapılan genişletme çalışmaları sırasında, Atatürk İstanbul'da bulunuyordu. Bu arada büyük bir ağaç kesilmek zorunda kalmıştı. Yaz bitiminde dönüşte Atatürk, bu ağacın yokluğunu hemen anlayacaktı:

"-Şu yanda bir ağaç vardı, ne oldu?" Kimsede bu soruyu yanıtlayacak cesaret yok.

"-Yazık, çok yazık... Yahu bu iş ağaca dokunulmadan yapılamaz mıydı sanki? Bana söyleseydiniz bir çaresini bulurdum!"

Öfkesinden yeni yapıya giremeyecek, geri dönecek. [\(156\)](#)

Gazi Orman Çiftliği'nin bir bölümü meyve bahçesi yapılmıştı ve yeni yeni fidanlar da dikilmekteydi. Ancak, o yerden otomobile geçerlerken Atatürk, daha önce orada bulunan iğde ağacını göremeyince şoföre durmasını söyleyecek ve yanındakilere soracaktı:

"-Burada bir iğde ağacı vardı, o nerede?" Bilmiyorlardı. Atatürk, üsteleyerek o ağacın ne olduğunu araştırmaya koyulacaktı. Çalışanlar da bilmiyordu.

Çiftlik'teki görevlilerin de ağacın akibetinden haberleri yoktu. Atatürk'ün tüm neşesi kaçmıştı artık. (157)

Hasan Rıza Soyak, Atatürk'le ilgili anılarını kaleme aldığında, "Evet, ben de hatırlıyorum; bu iğde ağacının sökülüp atılması ona çok dokunmuştu; ağacın yerine daha güzeli dikilmek üzere kesilmiş olması gerçeği bile onu teselli edememişti. Bu acıklı olayı uzun zaman unutamadı... Her sözü edildikçe hayıflanır, yapanlara karşı kırgınlığını belirtildi." diye yazacaktır. (158)

Gazi Orman Çiftliği onun yeşile ve ağaca olan aşkının bir sonucu. Ankara'nın ağaçlandırılması da. Bozkıra verdiği bu savaşımını da yine utkuyla sonuçlandırmış bulunuyor. Son günlerinde ise Afet İnan'a diyecektir ki:

"Bana memleketimizin ormanlık güzel yerlerinde tanıdıklarını anlat, oralara gidelim, ağaçlar altında dolaşabileyim, basit bir hayata kavuşalım, arzum yeşillik ve ağaçlık, fakat yaz kış yeşil duran ağaçlar arasında olmaktır." (159)

Faruk Nafiz Çamlıbel'in şu şiirini sık sık kendi okurmuş ya da başkalarına okutur, dinlermiş:

Yeşil hem de!

**Ben bu rengi taşıyım her zaman can
köşemde.**

Yeşilde ne arar da bulamaz insan oğlu?

**Yeşil bu... varlık dolu, gök dolu, umman
dolu.**

Bir ucu gözlerinde, bir ucu engindedir,

Meyve veren ağaçlar bu çini rengindedir.

Bu çini rengindedir bahar, deniz, kır, orman

Bana Tanrım gözüdür yeşil dediğim zaman.

Dipnotlar

151 S.GÖKÇEN: s.65.

152 AFET İNAN: M.Kemal Atatürk'ten Yazdıklarım; Yenigün Haber Ajansı Basın Ve Yayıncılık A.Ş. yyn., İstanbul, 1998, s.47.

153 AFET İNAN: Atatürk Hakkında Hatıralar Ve Belgeler; 4.basım, İş Bankası yyn., Ankara, 1984, S.178.

154 H.R.SOYAK: C.I, s.34-35.

155 Ş.TURAN:s.631.

156 H.R.SOYAK: C.I, s.33-34.

157 A.İNAN: Atatürk'ten Hatıralar; s.177.

158 A.y., s.33.

159 A.İNAN: Atatürk'ten Yazdıklarım; s.47.

BİR POKER USTASI AMA...

O akşam sofradan her zamankinden erken kalkılmıştı. Gazi, Damar Bey, Haydar Rüştü Bey, Ali Cenani Bey ve Nuri Bey poker masasının başına geçtiler.

Daha ilk elden Gazi kazanmaya başlıyor, sürekli kazanacak da. Fişler hep onun önünde birikiyor, öteki oyuncuların ceplerindeki para tükenecek, artık kasa kredisi ile oynayacaklar. Damar Bey'in zararı birkaç bin lira, Ali Cenani Bey'in durumu daha da içler acısı. Yüzü mosmor. Nasıl ödeyecek bu kadar parayı... Ötekiler de öyle. Tek Nuri Bey'in (Nuri Conker), o da adamakıllı para kaybetmiş olmasına karşın, hiçbir kaygı belirtisi yok yüzünde, davranışlarında... Oyun sona erdiğinde anlaşılacak Nuri Bey'in bu kaygısızlığının nedeni. Çünkü Gazi, kazandığı bütün parayı oyun arkadaşlarına geri verecek. Nuri Bey, Gazi'nin bu tutumunu biliyor. Onun için nasıl olsa geri gelecek diye hiç aldırıyor ne kaybettiğine. Ama o akşam Gazi'nin bu çocukluk arkadaşına küçük bir sürprizi var. Parasını geri verirken 25 lirasını kesiyor!... (160)

İşin gerçeği aranırsa, Gazi, usta, "usta" da ne söz, yaman bir oyuncu. Oynamasını da seviyor, arada sırada olanak buldu mu hemen oyuna oturuyor. 1923 Mart ayında tirenle Adana'ya gidilirken Kılıç Ali, Konya mebusu Refik [Koraltan], Başyaver Salih [Bozok] ve İsmail Habib [Sevük] de sıkıntıdan kompartımanda bavulları üst üste koyarak oluşturdukları masada poker oynamaya koyulduklarında Gazi'nin oyuna katılması bu duruma tipik bir örnek.

"-Bakın şu beceriksizlere, hiç yoktan masa da yapmışlar!"

Gazi'ydi konuşan. Birden kompartımanın kapısını açıp girmişti içeriye. Pokerciler baskına uğramış kumarbazlarmışçasına kağıtları toplamaya çalışırlarken o diyecekti ki:

"-Yoo, devam, ben de oynayacağım."

Ve o oyuna girinceye değin hep kazanan İsmail Habib artık sürekli yenilmekte. İsmail Habib, yıllar sonra o geceyi şöyle anlatacaktır:

"O boyuna rest çekip durmaktadır. Blöf diye gör, doğru; doğru diye görme, blöf; belli dengi değiliz. Paralar hep onun önünde toplandı. Fakat bu iki zıddı birleştiren bir oyun; hem o kazanacak, hem biz kaybetmeyeceğiz; yani işin sonunda harman yapıldı. Oyunda yenen o ve cebinde parası kalan biz!" (161)

Kuşkusuz, Amerika Birleşik Devletleri'nin Ankara Büyükelçisi J.Grew de, 24 Şubat 1928 gecesi verilen baloda çevrilen poker partisinde o günün parasıyla 900 lira kaybettiğinde, önce canı sıkılanlardan, ama hemen arkasından da sevinenlerdendi. Çünkü, ona da oyun bittiğinde kaybettiği para kuruşu kuruşuna geri verilecekti. Büyükelçinin anılarında şu satırlar yer alıyor:

"Son bir iki saat içinde Gazi'nin kazanmaya karar verdiği ve kazanacağına inandığı açıkça belli olmuştu. Masada oturmadığım zaman daima elini bana gösteriyordu. En iyi

oyuncularda bile görülmeyen tarzda poker oynuyor(du)..." (162)

Ne ki, başlangıçta büyükelçinin eşi de oyundaydı ve kazanmaktaydı. Bir ara büyükelçiye İngilizce olarak ve fısıldayarak "Türk liraları bizim memlekete akıyor" diyecekti. Gazi bu sözleri duymuş, anlamış ama hiç sesini çıkarmamıştı. Önce eşi ve arkasından da yerini bıraktığı büyükelçi sürekli kaybetmeye başladıklarında bu kere sıra Gazi'deydi:

"Madam, şimdi de sizin paracıklarınız Türkiye'ye akıyor!"

Büyükelçi ve eşi, sonunda kaybettikleri paranın kendilerine geri verileceğini o sıra nereden bileceklerdi ki!... (163)

Türkiye'ye geldiğinde Yugoslavya Kiralı Aleksandır da pokerde Gazi'ye yenilenlerden olacak, ama o da kaybettiği parasını tekrar cebine koyacaktı. (164)

Yabancılar, Gazi karşısında, yalnız savaş alanlarında değil, pokerde de yenilmeye yazgılıydılar.

Dipnotlar

160 DAMAR ARIKOĞLU: Hatıralarım; İstanbul, 1961, s.352-353.

161 I.H.SEVÜK: s.22-23.

162 J.GREW: s.83.

163 N.A.BANOĞLU: Nükte Ve....; s.208.

164 KILIÇ ALİ: s.104.

AĞLAMAK, İNSANA ÖZGÜDÜR

Atatürk'e gerçekten yakın olan Afet İnan, onun, "**Gözyaşları zaaf alâmetidir**" dediğini söyler. Fakat, ekler ve der ki, "Fakat bu zaafın insan hislerinin bir gösterisi olduğuna kim şüphe edebilir? Çünkü Atatürk de, bu insanî zaafa boyun eğmiş ve hayatında sevinç ve keder gözyaşları dökmüştür." (165) Ama gerçekten gözyaşı dökmek bir "zaaf" mıdır, yoksa "insan" olmanın bir göstergesi midir? Sıradan insanlar için belki bir "zaaf" ama, Atatürk gibi bir "insan" için değil. Çünkü, bir kere "insan"dan başka hiçbir canlının gözlerinden yaş süzülüyor. Çünkü, yalnız insan duygu yüklü. Ne ki, duygusal olma ölçüsü de insandan insana değişiyor. Ve biz biliyoruz ki, Gazi Mustafa Kemal Atatürk, duygusal bir insan. Şu ana değin tanık da olmuş bulunuyoruz onun kimi olaylar karşısında gözyaşlarını tutamadığına. Onun için kendisini duygulandıran olaylar karşısından gözyaşı dökmek, bir "zaafın değil, "insan" olmanın, Mustafa Kemal olmanın sonucu.

Ali Fuat Cebesoy, Trablusgarp Savaşı başlarında Mustafa Kemal ile Selanik'te buluştuğunda ve Beyazkule'de birlikte oldukları gecelerden birinde:

"...müteessirim. Doğup büyüdüğüm Selanik acaba Türkler'in elinde kalacak mı? Ben eğer Trablus'tan dönersem, yine buralara gelebilecek miyim?... Ah, Selanik, seni bir daha Türk olarak görebilecek miyim?" (166) derken gözlerinden yaşlar süzülmesinin nedeni, hiç kuşkusuz, bir "zaafın değil, doğup büyüdüğü vatan parçasından irak düşecek olmasının dayanılmaz kaygısıydı.

Ali Fuat Cebesoy, o gece arkadaşı Mustafa Kemal'in "o altın sarısı saçlarını" okşayarak onu teselli etmeye çalışmıştı ama bir de Cebesoy'un 1922 yılının Ağustos ayında Batı Cephesi'ni yanında Mehmet Akif olduğu halde denetlerken yaşadıklarını ve o günü Mustafa Kemal Paşa'ya anlattığında onun davranışını yine Cebesoy'dan izleyelim:

"Hatırladıkça hâlâ titrerim. Merasim nizamında dizilmiş bir tümenin kıtalarını teftiş ediyorduk. Hepsi aslanlar gibi idi. Mehmet Akif, kendinden geçmişti. Dudaklarından kendi yazdığı İstiklâl Marşı'nın mısraları dökülüyordu.

Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım,
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış şaşarım,
Kükremiş sel gibiyim bendimi çiğner aşarım,
Yırtarım dağları, enginlere sığmam taşarım.

Beni solumdan takip eden Akif'e döndüm. Gözlerinde yaşlar tanelenmişti. Bu mehabetti manzara karşısında kendisini tutamıyordu.

-Akif Bey, siz ağlıyorsunuz, dedim.

-Ne yapayım heyecanımı zapt edemiyorum.

Cevabını verdi ve sonra ilave etti:

-Fakat sizin de gözleriniz yaşlı, paşam.

Arkadaşım doğru söylüyordu. Ben de çok heyecanlı idim. Gözlerimde tanelenenler sevinç gözyaşları idi....

Ankara'ya döndükten sonra Batı Cephesi'ndeki intihalarımı anlatırken, bu olaydan da bahsettim. Gazi'nin dinlerken o ışık saçan mavi gözlerinde tanelenen yaşlar birden yüzüne döküldü, ağlıyordu...

-Fuat Paşa, muzaffer olacağız. Dedi" (167)

Bu kere, Mustafa Kemal Paşa'yı ağlatan, vatan aşkı ve zafere olan inancıydı, "zaaf" değil. O ağlayan insan, Yunan ordusunu denize dökcek, Birinci Dünya Savaşı'nın galiplerine diz çöktürecek...

Ne var ki, son olarak 10 yıl süren bir savaş sonucunda yıkıntıya dönmüş, halkı ve doğal kaynakları sömürülmüş, insanları cahil bıraktırılmış, bitkin ve yorgun bir ülkede savaşı kazanmış olmak yetmeyecekti elbette. Ülkeyi kalkındırmak, bayındırlaştırmak gerekiyordu. Bu, düşmanı savaş alanlarında yenmekten de önemliydi. Üstelik, Osmanlı'nın borçları da ödeniyordu bu arada, yatırım yapacak para yokken. Bu da yetmezmiş gibi, Dünya Ekonomik Bunalımı! Bunalım, bir şeyler üreterek satmaya çabalayanları da yiyip bitirecekti. İşte bu koşullar altında kıvranan halkının sıkıntılarını doğrudan ondan dinlemek için yurt gezisine çıkacaktı Gazi. Yol boyunca dura dura, halkı dinleye dinleye 6 Mart 1930 günü Antalya'ya ulaşacak ve akşam üstü kaldığı evin bir odasına Hasan Rıza Soyak'la birlikte çekilecek, kapıyı kapatacak ve bir koltuğa yığılırcasına oturacak. Çok yorgun ve sinirli. Elleri titreyerek yakıyor sigarasını:

"Bunahıyorum çocuk, büyük bir ıstırap içinde bunahıyorum! Görüyorsun ya, gittiğimiz her yerde mütemadiyen dert, şikâyet dinliyoruz... Her taraf derin bir yokluk,maddî, manevî bir perişanlık içinde... Ferahlatıcı pek az şeye rastlıyoruz; Memleketin hakikî durumu bu işte!... Bunda bizim bir günahımız yoktur; uzun yıllar hatta asırlarca dünyanın gidişinden gafil, birtakım şuarsuz idarecilerin elinde kalan bu cennet memleket; düşe düşe şu acınacak hale düşmüş. Memurlarımız henüz istenilen seviyede ve kalitede değil; çoğu görgüsüz, kifayetsiz ve şaşkın... Büyük istidatlara mâlik olan zavallı halkımız ise, kendisine mukaddes âkideler şeklinde telkin edilen bir sürü batıl görüş ve inanışların tesiri altında uyuşmuş, kalmış...

Bu arada beni en çok üzen şey nedir bilir misin? Halkımızın zihninde kökleştirilmiş olan, her şeyi başta bulunandan beklemek itiyadı... İşte bu zihniyetle; herkes büyük bir tevekkül ve rehavet içinde, bütün iyilikleri bir şahıstan, yani şimdi benden istiyor, benden bekliyor; fakat nihayet ben de bir insanım be birader, kutsî bir kuvvetim yoktur ki...

Münasebet düştükçe daima tekrar ediyorum; bütün bu dertlerin, bütün bu ihtiyaçların giderilmesi, her şeyden evvel, pek başka şartlar altında yetişmiş; bilgili, geniş düşünceli, azim, feragat ve ihtisas sahibi adam meselesidir, sonra da zaman ve imkân meselesi...Bu itibarla evvelâ kafaları ve vicdanları köhne, geri, uyuşturucu fikir ve inançlardan temizleyeceksin; işlerinin ehli, idealist ve enerjik insanlardan mürekkep, muntazam, her parçası yerli yerinde, modern bir devlet makinesi kuracaksın; sonra bu makine halkın başında ve halkla beraber durmadan çalışacak, maddî ve manevî her türlü istidat ve kaynaklarımızı faaliyete getirecek, işletecek, böylece memleket ileriye, refaha doğru yol alacak... Başka çaremiz yoktur, ileri milletler seviyesine erişmek işini; bir yılda, beş yılda, hatta bir nesilde tamamlamak da imkânsızdır.

Biz şimdi o yol üzerindeyiz; kafiye hedefe doğru yürütmek için, beşer takatinin üstünde, gayret sarf ediyoruz; başka ne yapabiliriz ki?..."

Gazi, sözlerinin burasında duracaktı, gözleri dolmuştu, elleri titriyordu. Hasan Rıza'ya,

"-Kalk, bana bir kahve getirmelerini söyle de, gel..." diyecekti.

Hasan Rıza anlamıştı Gazi'nin gözlerinden yaşlar boşandığını kendisinin görmesini istemediğini. O da, kahve söylemek bahanesiyle dışarı çıktığında oyalanacak, hemen dönmeyecekti odaya. (168)

1932 yılının 19 Şubat gecesini Faruk Nafiz Çamlıbel'in Tepebaşı Dram Tiyatrosu'nda Muhsin Ertuğrul'un sahneye koyduğu "Akın" piyesini izlediğinde, kıtlık karşısında hakanın umarsız kaldığı bölümde "Tanrı su vermezse hakan ne yapsın buna?" sözü geçtiğinde, Gazi'nin gözlerinin yaşarmasının nedeni de, (169) iki yıl önce Hasan Rıza Soyak'a dert yanarken ağzından dökülen **"bütün iyilikleri bir şahıstan, yani şimdi benden istiyor, benden bekliyor; fakat nihayet ben de bir insanım be birader, kutsî bir kuvvetim yoktur ki..."** sözleriyle aynı olacaktı.

Halkının çektiği acıyı böylesine duyumsamak!... Ulusunu birey birey böylesine sevmek!...

Hele "Mehmetçik" söz konusu olursa... Güreş tutmuş erlerden birinin terini sildiği işlemeli mendilinin yavuklusundan geldiğini öğrendiğinde de elbette gözleri buğulanacak, göz pınarlarından yaşlar süzülecekti!... (170)

Konya'da Kız muallim Mektebi'nin öğrencilerinin sahnelediği oyunu izlerken, savaştan sakat dönen delikanlı nişan yüzüğünü iade etmesine karşılık, kızın yüzüğü kabul etmeyerek malûl askeri bağrına bastığı sahnede, kimselere belli etmemeye çalışarak mendiliyle gözyaşlarını sildiğinde (171) o yaşlar vatan için şehit düşen, gazi olan Mehmetçik için dökülecekti.

Dostlarının ölümü de ona hep acı verecek, arkalarından gözyaşı döktürecektir. Cumhuriyet'in eşsiz Millî Eğitim Bakanı Mustafa Necati öldüğünde, bu kere mendiliyle gözyaşlarını gizlemeye gerek de görmeyecek, Falih Rıfkı'nın deyişiyle, "âdeta hüngür hüngür" ağlayacaktır. (172) Çocuklukları, gençlik yılları hep birlikte geçen, her cephede omuz omuza oldukları ve herkesin içinde bile Atatürk'e "Kemal" ya da "Sen" diyebilen, ölüm haberi üzerine gelen başsağlıkları üzerine Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği'nden yayınlanan resmî bildiriye bile Atatürk'ün "aziz arkadaşı" diye nitelendiren (173) Nuri Conker'in ölümü de onu derinden sarsacaktı. Trablusgarp'a giderken Urla'dan Salih Bozok'a yazdığı mektubunda Nuri Conker'den söz ederken kullandığı sözcükler, bu arkadaşına olan bağlılığının ve sevgisinin derinliğini gösteriyordu:

"...Benim için hatırası kalp ve vicdanımdan bir an çıkmayacak bir öz kardeş varsa Nuri'dir." (174)

Conker'in ölümü üzerine de o sırada yurt dışında olan Afet İnan'a yazdığı 16 Ocak 1937 günlü mektubunda şu satırlar yer alacaktır:

"...Hatay'ın üzüntüsüne, Conker'in ölümü acısı karıştı; bu acının açtığı yaranın derinliğini tahmin edemezsin." (175)

Atatürk, hıçkırıklarını güçlükle tutarak,

"Hey koca dost, koca adam! Demek sonunda kadere sen de boyun eğdin! Demek kader seni de aramızdan alıp götürdü... Seni çok arayacağız elbet.. Tokalaşmanı, dertlerini, şikâyetlerini, soframızdaki yerini hep arayacağız... Ölüm de savaşın bir başka türüsü! Beklenmedik bir anda, bir şarapnel parçası gibi en sevdiğini alıp götürüyor insanın... Böyle olduğu halde, hayat çok kısa olduğu halde niçin birbirimizi sevmeyiz yeterince? Niçin birbirimizin aleyhinde bulunur, birbirimizi yemeğe çalışırız? İşte nitekim bir can daha eksildi meclisimizden, bir nefes daha kesildi" (176) diyecekti.

Sevinç gözyaşları da olurdu Gazi'nin. Örneğin 1928 yazında Boğaziçi'nde yaptığı bir yat gezintisinde kıyıdaki halkın teknede Gazi'nin bulunduğunu anlamaları üzerine yapılan sevinç

gösterileri de onu duygulandıracak, gözyaşlarını mendiliyle usulca silmeye çalışacaktı. (177)

Dedim ya, Gazi Mustafa Kemal Atatürk, duygusal bir "insan". Onun bu duygusallığı, "vatan", "bağımsızlık", "özgürlük" kavramlarını sözlüklerdeki anlamlarının çok ötesine taşıyarak "tutkulu" bir "aşk"a dönüştürmüş. Ama duygulu insan, yaşamının tüm anlarında da öyledir. Gazi'nin yaşamının böyle bir "an"ına tanık olalım şimdi de...

Florya deniz köşkünün yeni yapıldığı günler. Hafız Yaşar, Salâhaddin Pınar o gecenin sanatçı konukları. Salâhaddin Pınar, "Gel gitme kadın" şarkısını okuyor. Şarkının "Karşında esirim, bana düşman gibi bakma!..." bölümüne geldiğinde Mustafa Kemal ağlamaya başlayacak. (178) Burada sözü o gecenin bir başka tanığına, Sabiha Gökçen'e, bırakalım:

"Ve Atatürk ağlıyordu... Mavi gözlerinden bir sıralı yaş o çetin yüzünü yalayarak aşağıya süzülüyor, göğsünü ıslatıyordu... Dudakları bir bıçak kadar incelmış, dişleri kenetlenmişti..." (179)

Ertesi sabah Sabiha Gökçen, Atatürk'e dün gece neden ağladığını sormadan edemeyecektir. O ise, önce sigarasından derin nefesler çekecek, bir açıklamada bulunmadan yaveri Cevat Abbas'a otomobili hazırlatmasını söyleyecek. Yanına Cevat Abbas'ı ve Sabiha Gökçen'i alarak birlikte yola koyulacaklar. Doğayı seyredecek, kuş seslerini dinleyecek, başka konulardan konuştuktan sonra, birdenbire:

"-Cevat, diyecek, Biz Anadolu'ya çıktığımızda hep bir ağızdan bir marş söyledik, hatırlıyor musun?"

"-Hatırlamaz olur muyum Paşam, Dağ Başını Duman almış..."

Ve Atatürk, Sabiha Gökçen, Cevat Abbas, hep birlikte bu marşı söylemeye başlayacaklar. Ama en coşkulu söyleyeni Atatürk. Hele "Bu ağaçlar, güzel kuşlar..." derken... Marş bitince yine hüzünlenecek ve Sabiha Gökçen'e diyecek ki:

"Gökçen, ben bu toprakları seviyorum, yurdumun topraklarını, dağlarını, taşlarını...Göğünü, havasını seviyorum... İnsanlarını seviyorum memleketimin... Köylüsünü, çiftçisini, ırgatını, işçisini, balıkçısını, çobanını, sanatçısını, askerlerini, gencini, ihtiyarını tüm insanlarını seviyorum memleketimin... Kadınlarını, erkeklerini. Bazı şarkılar bana bu insanlardan bir gün kopacağımı hatırlatıyor. Onlardan uzak düşeceğimi... Bir gün onlarla olamayacağımı... İşte o zaman, şarkının sözleri ne olursa olsun içime bir ateş düşüyor... Ve sonradan gözyaşı olarak akıp gidiyor... Unutma Mustafa Kemal'ler de insandır ve onlar da zaman zaman şu ya da bu nedenlerle ağlamak isterler..." (180)

Dipnotlar

165 AFET İNAN: Atatürk Hakkında Hatıralar Ve Belgeler; s. 21.

166 ALİ FUAT CEBESÖY: Sınıf Arkadaşım Atatürk; CJO, Yeniğün Haber Ajansı Basın Ve Yayın A.Ş., İstanbul, 1997, s.208-209.

167 A.y.,s.211-212.

168 H.R.SOYAK: C.II, s.405-406.

169 C.GRANDA: s.156.

170 NAİM HAZİM ONAT'tan K.ARIBURNU: ...Anılar; s.85.

171 İ.H.SEVÜK:s.91.

172 F.R.ATAY: Çankaya...,s.364.

173 MAZHAR LEVENTOĞLU: Atatürk Yürür Dururken; Ajans Türk yyn., Ankara, tarihsiz, s.39.

174 HASAN ALİ YÜCEL: "Nuri Conker'in Biyografisi"; NURİ CONKER: Zabit Ve Kumandan; Türkiye İş Bankası yyn., Ankara, 1959, s.3-7; s.6.

175 A.y.,s.6.

176 S.GÖKÇEN: s.64.

177 S.Y.ATAMAN: s.61.

178 SALÂHADDİN PINAR'dan K.ARIBURNU: Atatürk'ten Hatıralar; s.139.

179 S.GÖKÇEN: s.240.

180 A.y.,8.241.

SON BİRKAÇ SÖZ

Atatürk'ün 22 Mayıs 1938'de Mersin limanında akşamüstü yaptığı motor gezintisinde gramafonda Hafız Mehmet'in gazelleri çalmaktaydı. Bunları dinlerken, içini çekerek, "**Baki kalan kubbede bir hoş seda imiş**" diyecekti. (181) Ölümün adım adım yaklaştığını anlamış olmalıydı. Ama bir konuda yanılıyordu. Belki de ilk kez. Çünkü, gerçi onun fani vücudu 10 Kasım 1938'de artık aramızda olmayacaktı ama kendisi hep yaşayacak.

O bugün de, yalnız bizlerin değil, tüm "mazlum milletler" in de önderi. Pakistan'ın ulusal şairi İkbâl'in sözleriyle, "Bizim aslımız rengi uçmuş bir kıvılcım iken, Atatürk'ün bakışıyla cihanı kaplayan ve aydınlatan bir güneş haline geldi." Bir ara Atatürk'ün sağlık durumunun düzeldiği haberleri yayılınca, 17 Haziran tarihli Cumhuriyet gazetesinde, "Trablus Şamlılar, Atatürk iyileştiği için şükran secdesine kapandılar" başlıklı haber (182) çok şey anlatsa gerektir.

Çankaya'da kâtip olarak görev yapan Haldun Derin'in, Atatürk'ün vasiyeti gereğince artık Cumhuriyet Halk Partisi'nin malı oldukları için kitapları kitaplıklarından indirilip sandıklara yerleştirirken içlerinden biri dikkatini çekecekti. Bu, kırmızı maroken ciltli ve Çanakkale Savaşı üzerine bir kitap. 1932 yılında Gazi'ye armağan edilmiş. Haldun Derin, kitabın kapağını açtığı anda İngilizce yazılmış bir ithafla karşılaşacak:

"Büyük bir kahraman, asil bir düşman ve alicenap bir dost onuruna,

Türkiye Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Hazretlerine Haşmetli İngiltere Kralı'nın Hükümetince sunulmuştur." (183)

Düşmanın "asil" olarak anılması, ancak onun gerçek bir "insan" olması ile olanaklı değil midir?

Can düşmanı, ona ihanet emiş ve birkaç kez suikast düzenlemeye kalkışmış Çerkez Ethem'in gönderdiği şu telgraf başlı başına bir anlam taşıyor:

"Her şeye rağmen üfulü azim zayıdır." (184/185)

O, düşmanlarının bile övgüsünü kazanan bir "insan" dır.

Dipnotlar

181 H.DERİN: s.130.

182 A.y.,s.132.

183 A.y., s.144.

184 "Her şeye rağmen ölümü büyük kayıptır."

185 H.DERİN: s.141.

KAYNAKÇA

- MEHMET ALİ AĞAKAY: **Atatürk'ten 20 Anı**; T.D.K. yyn., Ankara, 1981.
- SAMET AĞAOĞLU: **Babamın Arkadaşları**; 3.basım, İstanbul, 1969.
- FAHRETTİN ALTAY: **10 Yıl Savaş (1912-1922) Ve Sonrası**; İnel yyn., İstanbul, 1970.
- Dr.ASİM ARAR: **Son Günlerinde Atatürk**; Selek yyn., İstanbul, 1958.
- NEZİHE ARAZ: **Mustafa Kemal'le 1000 Gün**; 10.basım, Dünya yyn., İstanbul, 2002.
- KEMAL ARIBURNU: **Atatürk - Muhtelif Cepheleriyle**; Ankara, 1953.
- KEMAL ARIBURNU: **Atatürk'ten Anılar**; 2.basım, İş Bankası yyn., Ankara, 1976.
- DAMAR ARIKOĞLU: **Hatıralarım**; İstanbul, 1961.
- İZZET ASLAN: **Atatürk Silifke'de**; Ankara, 1969.
- SADİ YAVER ATAMAN: **Atatürk Ve Türk Musikisi**; K.B., yyn., Ankara, 1991.
- GAZİ MUSTAFA KEMAL ATATÜRK: **Atatürk'ün Anıları**, 1917-1919; kaleme alanlar: Falih Rıfki [Atay], Mahmut [Soydan]; sadeleştiren: İsmet Bozdağ, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1982.
- FALİH RIFKI ATAY: **Babanız Atatürk * Bayrak * Atatürkçülük Nedir? * Atatürk Ne İdi?** - 4 kitap bir arada; Bateş yyn., İstanbul, 1998.
- FALİH RIFKI ATAY: **Çankaya - Atatürk'ün Doğumundan Ölümüne Kadar**; İstanbul, 1969.
- ŞEVKET SÜREYYA AYDEMİR: **Tek Adam - Mustafa Kemal**; C.III: 1922-1938; 2.basım, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1960.
- SABRİ BABACAN (derleyen) - MEHMET TURGUT (basıma hazırlayan): **Atatürk'ten Anılar - "Özlemler"**; Bilgi-Başarı yyn., İstanbul, İstanbul, 2004.
- ISMAYIL HAKKI BALTACIOĞLU: **Atatürk - Yetişmesi, Kişiliği, Devrimleri**; Atatürk Üniversitesi yyn., Erzurum, 1973.
- NİYAZİ AHMET BANOĞLU: **Nükte Ve Fıkralarla Atatürk**; C.I, 4.basım, İstanbul, 1954.
- NİYAZİ AHMET BANOĞLU: **Yayınlanmamış Belgelerle Atatürk - Siyası Ve Özel Hayatı**; Gözen Yyn., İstanbul, 1981.
- AHMET HAMDİ BAŞAR: **Atatürk'le Üç Ay Ve 1930'dan Sonra Türkiye**; 2.basım, Ankara, 1981.
- CELAL BAYAR: **Atatürk'ten Hatıralar**; Sel Yayınları, İstanbul, 1955.
- ADNAN NUR BAYKAL: **Mustafa Kemal Atatürk'ün Liderlik Sırları**; Sistem Yayıncılık, İstanbul, 1999.
- HİKMET BAYUR: **"Atatürk'ün Bazı Özellikleri"; Doğumundan Samsun'a Çıkışına Kadar**; A.K.D.T.Y.K., Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1990, s.340-357.
- GEORGE BENNEB: **"Kemal Atatürk"**; Vu, 27 Şubat 1935 (Ö.ANDAÇ UĞURLU -hazırlayan-: Yabana Gözüyle Cumhuriyet Türkiye'si, 1923-1938; 2.basım, Örgün yyn., İstanbul, 2003, s.57-63).
- HİKMET BİL: **Atatürk'ün Sofrası**; Uncu yyn., İstanbul, 1981.
- SADİ BORAK: **Bilinmeyen Yönleriyle Atatürk**; Kitapçılık Ltd.Şti., yyn., İstanbul, 1966.
- SADİ BORAK: **Öyküleriyle Atatürk'ün Özel Mektupları**; Çağdaş yyn., İstanbul, 1980.
- SALİH BOZOK: **Yaveri Atatürk'ü Anlatıyor**; yayına hazırlayan: Can Dünder, 5.basım, Doğan Kitapçılık yyn., İstanbul, 2003.
- ALİ FUAT CEBESÖY: **Sınıf Arkadaşım Atatürk**; I-II, Yenigün Haber Ajansı Basın Ve Yayın A.Ş., İstanbul, 1997.
- HALDUN DERİN: **Çankaya Özel Kalemimi Anımsarken, 1933-1951**; Tarih Vakfı Yurt yyn., İstanbul, 1995.
- ERTUĞRUL EFEOĞLU: **"Yaralı Bir Kuştu O..."**; Cumhuriyet, 9 Kasım 1994.
- MÜNİR HAYLİ EGELİ: **Atatürk'den Bilinmeyen Hatıralar**; 2.basım, Ahmet Halit Yaşaroğlu Kitapçılık Ve Kağıtçılık Ltd.Şti. yyn., İstanbul, 1959.
- GRACE ELLISON: **Ankara'da Bir İngiliz Kadını**; çev. Osman Olcay, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1999.
- MAZHAR LEVENTOĞLU: **Atatürk Yürür Dururken**; Ajans Türk yyn., Ankara, tarihsiz.

- BERTHE G. GAULIS: **Çankaya Mektupları**; çev. Fûruzan Tekil, İstanbul, 1983.
- SABİHA GÖKÇEN: **Atatürk'le Bir Ömür**; anıları kaleme alan: Oktay Verel, 3.basım, Altın Kitaplar, İstanbul, 2000.
- İSMET GÖRGÜLÜ: **Atatürk'ün Özel Yaşamı - Uydurmalar, Saldırıları, Yanıtlar**; Bilgi Kitabevi, Ankara, 2003.
- CEMAL GRANDA: **Atatürk'ün Uşağı İdim**; yayına hazırlayan: Turhan Gürkan, Hürriyet yyn., İstanbul, 1973.
- JOSEPH GREW: **Atatürk Ve İnönü - Bir Amerikan Elçisinin Hatıraları**; çev. Muzaffer Aşkın, Kitapçılık Tic.Ltd. Şti. yyn., İstanbul, 1966.
- SADİ IRMAK: **Atatürk - Bir Çağın Açılışı**; İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 1984.
- SADİ IRMAK: **Atatürk Ve Çevresi**, İstanbul Üniversitesi Atatürk Devrimleri Araştırma Ens. yyn., İstanbul, 1974.
- SADİ IRMAK: **Atatürk'ten Anılar**; 2.basım, Ajans Türk yyn., 1981.
- AFET İNAN: **Atatürk Hakkında Hatıralar Ve Belgeler**, 4.basım, İş Bankası yyn., Ankara, 1984.
- AFET İNAN: **M.Kemal Atatürk'ten Yazdıklarım**; Yenigün Haber Ajansı Basın Ve Yayıncılık A.Ş. yyn., İstanbul, 1998.
- ABDİ İPEKÇİ: **İnönü, Atatürk'ü Anlatıyor**; Yenigün Haber Ajansı Basın Ve Yayıncılık A.Ş. yyn., İstanbul, 1997.
- NAZMİ KAL: **Atatürk'le Yaşadıklarımı Anlattılar**; Bilgi Yayınevi, Ankara, 2001.
- YAKUP KADRİ KARAOSMANOĞLU: **Atatürk - Bir Tahlil Denemesi**; Birikim yyn., İstanbul, 1981.
- ARSLAN KAYNARDAĞ: **"Atatürk'te Dans Sevgisi"**; Cumhuriyet, 16 Mart 2000.
- KILIÇ ALİ: **Atatürk'ün Hususiyetleri**; Yenigün Haber Ajansı Basın Ve Yayıncılık A.Ş. yyn., İstanbul, 1998; ayrıca Sel yyn., İstanbul, 1955.
- UTKAN KOCATÜRK: **Atatürk Ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Kronolojisi, 1918-1938**; A.K.D.T.Y.K., T.T.K., yyn., Ankara, 1988.
- NECATİ KOTAN: **Gazi Mustafa Kemal Atatürk - Hiç Böyle Okudunuz mu?**; Antalya, 2003.
- MAZHAR LEVENTOĞLU: **Atatürk Yürür Dururken**; Ajans Türk yyn., Ankara, tarihsiz.
- Prof.Dr.OĞUZ MAKAL: **"Atatürk Ve Sinema Buluşması Üzerine"**; "Atatürk Ve Sanat"; Altın Portakal Kültür Ve Sanat Vakfı yyn., Ankara, 2000, s.84-93.
- MEHMET ÖNDER: **Atatürk Konya'da**; A.K.D.T.Y.K., Atatürk Araştırma Merkezi yyn., Ankara, 1989.
- MEHMET ÖNDER: **"Atatürk'e Mektuplar"**; Atatürk Bildirileri; 2.basım, K.B.yyn., Ankara, 2002, s.1-51.
- MEHMET ÖNDER: **Atatürk'ün Yurt Gezileri**; 2.basım, Türkiye İş Bankası yyn., Ankara, 1998.
- AHMET BEKİR PALAZOĞLU: **Atatürk İlkeleri**; Türk Hava Kurumu yyn., Ankara, 1998.
- YORGİ PEŞMEZOĞLU: **"Kemal Atatürk"**; Proia [Atina], 17-18 Şubat 1937 (Ö.ANDAÇ UĞURLU -hazırlayan-: Yabancı Gözüyle Cumhuriyet Türkiyesi, 1923-1938; 2.basım, Örgün yyn., İstanbul, 2003, s.37-46).
- İLHAN E. POSTACIOĞLU: **Atatürk Önünde Tarih Bakaloryası**; İstanbul Ü. Atatürk Devrimleri Araştırma Ens. yyn., İstanbul, 1979.
- İSMAİL HABİB SEVÜK: **Atatürk İçin**; K.B.yyn., Ankara, 1981.
- MEHMET SOLMAZ: **Gaziantep'in Adaşı Ve Fahri Hemşehrisi Atatürk Gaziantep'te - Mektuplar, Belgeler, Fotoğraflar, Anılar ve Gaziantep Nüfusuna Tescili**; 2.basım, İstanbul, 1983.
- HASAN RIZA SOYAK: **Atatürk'ten Hatıralar**; I, Yapı Kredi Bankası yyn.İstanbul, 1973.
- AYDIN SU: **Fıkralarda Atatürk**; Hür Yayınevi, İstanbul, 1964.
- AYDIN SU: **Özel Hayatında Atatürk**; Hür Yayınevi, İstanbul, tarihsiz.
- ÖZEL ŞAHİNGİRAY: **Atatürk'ün Nöbet Defteri, 1931-1938**; Türk İnkılâp Tarihi Ens. yyn., Ankara, 1955.

- BİLAL N.ŞİMŞİR: **Atatürk'ün Hastalığı**; A.K.D.T.Y.K., T.T.K. yyn., Ankara, 1989.
- NİZAMETTİN NAZIF TEPEDELENLİOĞLU: **Atatürk'ün Son Balosu**; 3.basım, İstanbul, 1944.
- SAİD ARİF TERZİOĞLU: **İnsancıl Atatürk**; Ak Kitabevi, İstanbul, 1964.
- SAİD ARİF TERZİOĞLU: **Yazılmayan Yönleriyle Atatürk**; Ak Kitabevi, İstanbul, 1963.
- TAHA TOROS: **Atatürk'ün Seyahatleri - Adana**; Adana, 1939.
- METE TUMÇAY - HALDUN ÖZEN: **"2933 Darülfünun Tasfiyesi Veya Bir Tek-Parti Politikacısının Önlenemez Yükselişi Ve Düşüşü"**; Tarih Ve Toplum, C.II, s.222-236.
- ŞERAFETTİN TURAN: **Kendine Özgü Bir Yaşam Ve Kişilik: Mustafa Kemal Atatürk**; Bilgi Yayınevi, Ankara, 2004.
- Ö.ANDAÇ UĞURLU -hazırlayan-: **Yabancı Gözüyle Cumhuriyet Türkiye'si, 1923-1938**; 2.basım, Örgün yyn., İstanbul, 2003.
- RUŞEN EŞREF ÜNAYDIN: **Atatürk'ü Özleyiş**; I-II, Yenigün Haber Ajansı Basın Ve Yayın A.Ş., İstanbul, 1999. Yakınlarından Hatıralar; Sel yyn., İstanbul, 1955.
- AHMET EMİN YALMAN: **Yakın Tarihte Görüp Geçirdiklerim**; Gül: 1922-1944; İstanbul, 1970.
- ASLAN TUFAN YAZMAN: **Atatürk'le Beraber - Devrimler, Olaylar, Anılar, 1922-1936**; İş Bankası yyn., Ankara, 1989.
- BARIŞ YETKİN: **"Kızı Ülkü Anlatıyor: Atatürk, Çocuk Ve 23 Nisan"**; Yeniden Anadolu Ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk, Mayıs 2004, sayı 68.
- HASAN ALİ YÜCEL: **"Önsöz"**; Mehmet Nuri Conker'in Zabit Ve Kumandan kitabına; Yenigün Haber Ajansı Basın Ve Yayın A.Ş. yyn., İstanbul, 1998, s.5-8; ayrıca, 1 HASAN ALİ YÜCEL: **"Nuri Conker'in Biyografisi"**; NURİ CONKER: Zabit Ve Kumandan; Türkiye İş Bankası yyn., Ankara, 1959, s.3-7

ÇETİN YETKİN

-“fakat nihayet,” dedi Gazi;
BEN DE BİR İNSANIM
kutsî bir kuvvetim yoktur ki!

Yol boyunca dura dura, halkı dinleye dinleye Antalya'ya ulaşan Gazi, akşam üstü, Hasan Rıza Soyak'la birlikte, kaldığı evin bir odasına çekilip kapıyı kapatmış; yorgun ve sinikli, yığılırcasına oturduğu koltukta, elleri titreyerek yakıyor sigarasını: “Bunaliyorum çocuk,” diyor; “büyük bir ıstırap içinde bunaliyorum! Görüyorsunuz ya, gittiğimiz her yerde durmaksızın dert, şikâyet dinliyoruz. Her yer derin bir yokluk, maddî-manevî bir perişanlık içinde. Beni en çok üzen şey nedir bilir misin? Halkımızın zihninde kökleştirilmiş olan, her şeyi başta bulunandan beklemek alışkanlığı. Herkes büyük bir tevekkül ve rehâvet içinde, bütün iyilikleri bir şahıstan, yani şimdi benden bekliyor. Fakat nihayet ben de bir insanım be birader, kutsî bir kuvvetim yoktur ki!” Duruyor. Gözleri dolu: “Kalk, lütfen bir kahve getirirlerimi söyle de, gel...” diyor Hasan Rıza'ya. Gazi'nin, gözyaşlarını görmesin diye kendini odadan uzaklaştırdığını anlayan Hasan Rıza, kahve söylemek bahanesiyle çıktığında oyalanıyor, hemen dönmüyor odaya.

Çetin Yetkin, Atatürk'ün gündüze dek üzerinde pek durulmayan çok özel anlarıyla buluşturuyor okuru. Var mısınız Atatürk'le ağlayıp Atatürk'le gülmeye? İşte her biri yüreğimizi titreten yirmidört anlatı ve insan Atatürk.

otopsi

E-KİTAP ARŞİVİ

Dijital Bilgi Kaynağınız

www.e-kitaparsivi.com